

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

КАФЕДРА ПРАВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор ВНПЗ «Дніпровський
гуманітарний університет»

Олег КИРИЧЕНКО

«30» серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО (ПРАВознавство)

(назва навчальної дисципліни)

Освітній ступінь

бакалавр

(назва ступеня вищої освіти – бакалавр або магістр)

Спеціальність

241 Готельно-ресторанна справа

(шифр і назва)

Освітня програма

Готельно-ресторанна справа

(назва, дата і № наказу про затвердження ОП)

Статус навчальної дисципліни

обов'язкова

(обов'язкова або вибіркова)

Мова навчання:

українська

Право (Правознавство). Робоча програма навчальної дисципліни.
Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. 144 с.

РОЗРОБНИК:

Мосейко А.Г., доцент кафедри права, к.ю.н.

Розглянуто на засіданні кафедри права 25 серпня 2022 року, протокол
№1

Схвалено Вченою радою університету, рекомендовано для
використання в освітньому процесі протягом 4 років 30 серпня 2022 року,
протокол № 12

Метою вивчення навчальної дисципліни «Право (Правознавство)» є засвоєння студентами основних теоретичних положень і понять національного права України, розуміння ними Конституції та чинного законодавства України, закономірностей побудови правової держави, формування в них високого рівня правової свідомості та правової культури, вміння тлумачити і правильно застосовувати нормативно-правові акти в практичній діяльності, грамотна оцінювати юридичні факти, вільно орієнтуватися в сучасному правовому полі. Програма курсу ґрунтується на структурі чинного законодавства, враховує досягнення науки господарського та підприємницького права, але разом з тим побудована з врахуванням певно визначених навчально-методичних вимог, в яких знаходить своє відображення специфіка предмету вивчення.

Завдання курсу – формування у здобувачів системи науково-теоретичних і практичних знань; вивчення та розкриття змісту правових засад щодо діяльності підприємств готельного і ресторанного бізнесу; набуття навичок практичного застосування чинного законодавства під час вирішення конкретних правових ситуацій.

Вивчення дисципліни «Право (Правознавство)» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти необхідний обсяг компетентностей, який виражається у динамічності комбінації знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей студента, яка визначає здатність його успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Програмними компетентностями вивчення навчальної дисципліни є:

Загальними компетентностями є:

ЗК01. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК02. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадського (вільного, демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК04. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК07. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК08. Навички здійснення безпечної діяльності.

ЗК09. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК11. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

Спеціальних (фахових) компетентностей:

ФК01. Розуміння предметної області і специфіки професійної діяльності.

ФК02. Здатність організувати сервісно-виробничий процес з урахуванням вимог і потреб споживачів та забезпечити його ефективність з врахуванням діючого законодавства.

ФК03. Здатність використовувати на практиці основи діючого законодавства в сфері готельного та ресторанного бізнесу та відстежувати зміни.

ФК04. Здатність формувати та реалізовувати ефективні зовнішні та внутрішні комунікації на підприємствах сфери гостинності, навички взаємодії.

ФК05. Здатність управляти підприємством, приймати рішення у господарській діяльності суб'єктів готельного та ресторанного бізнесу.

ФК11. Здатність виявляти, визначати й оцінювати ознаки власності і показники якості продукції та послуг, що впливають на рівень забезпечення вимог споживачів у сфері гостинності.

ФК12. Здатність ініціювати концепцію розвитку бізнесу, формулювати бізнес ідею розвитку суб'єктів готельного та ресторанного бізнесу.

Програмних результатів навчання:

РН01. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці основні положення законодавства, національних та міжнародних стандартів, що регламентують діяльність суб'єктів готельного та ресторанного бізнесу.

РН20. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

РН21. Розуміти та реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Передумовою для вивчення навчальної дисципліни необхідно знання таких дисциплін, як: Економіка підприємства в готельно-ресторанному господарстві, Організація ресторанного господарства, Економіка та ціноутворення в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі.

Результати вивчення навчальної дисципліни «Право (Правознавство)»

Згідно с вимогами освітньої програми Здобувачі повинні **знати:**

- поняття і ознаки держави і права;
- функції та джерела права;
- поняття та елементи системи права і системи законодавства;
- сутність та зміст юридичних властивостей Конституції України;
- класифікацію прав і свобод людини і громадянина за їх змістом;
- місце в системі органів державної влади;
- специфічні ознаки, які вирізняють цивільно-правові відносини з поміж інших правових відносин;
- правові засади розробки, укладання, виконання та припинення трудових договорів;
- як здійснюється державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища;
- загальні засади права соціального захисту (забезпечення);

- поняття злочину, адміністративного порушення, кримінальної та адміністративної відповідальності.

Вміти:

- з'ясувати роль держави та права в організації суспільного життя людей;
- охарактеризувати особливості права сучасної України та його ознаки;
- дати загальну характеристику Конституції України;
- окреслити основні ознаки Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, конституційний статус - розкрити зміст, характерні ознаки. види і умови трудового договору;
- дати загальну характеристику правового регулювання охорони навколишнього середовища;
- розкрити зміст основних принципів бюджетної системи України та стадії бюджетного процесу;
- використовувати міжнародні нормативно-правові акти у сфері гостинності;

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Основи конституційного права

Поняття конституційного права. Джерела конституційного права. Декларація про державний суверенітет. Акт проголошення незалежності України. Конституція України – Основний Закон суспільства та держави. Засади конституційного ладу України. Поняття та форми здійснення народного суверенітету. Поняття та види референдумів. Виборче право та виборча система в Україні. Територіальний устрій України. Громадянство України: набуття, припинення та втрата громадянства. Конституційні права та свободи людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини та громадянина в Україні. Загальна характеристика систем органів державної влади. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади. Конституційно-правовий статус Президента України. Кабінет Міністрів України – Уряд України. Інші органи виконавчої влади в Україні. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування. Судова влада в Україні.

Тема 2. Основи теорії держави та права

Предмет і метод теорії держави і права. Загальна характеристика первісного суспільства. Наукові теорії виникнення держави. Поняття й ознаки держави. Поняття і класифікація функцій держави: внутрішні та зовнішні функції сучасної правової держави. Форми здійснення функцій держави. Поняття і структура форми держави. Форма державного правління: поняття, ознаки та види монархії; поняття, ознаки та види республіки. Форма державного устрою. Форма державного політичного режиму: поняття та види. Загальна характеристика концепцій про сутність і соціальне призначення держави. Україна як суверена, демократична, правова та соціальна держава.

Поняття права. Джерела права. Право у суб'єктивному й об'єктивному розумінні. Поняття та види соціальних норм. Функції та принципи права. Поняття норм права. Структура норм права. Поняття системи права та її

основні ознаки. Елементи структури системи права. Загальна характеристика основних галузей права України. Поняття та види систематизації законодавства України. Правові відносини, загальна характеристика. Правопорушення: поняття, види склад. Юридична відповідальність: поняття і ознаки. Поняття правової поведінки. Правомірна поведінка. Законність та правопорядок.

Тема 3. Основи цивільного та сімейного права України

Поняття і предмет цивільного права України. Загальна характеристика Цивільного кодексу України. Поняття, особливості, елементи цивільного правовідношення. Відповідальність у цивільному праві. Учасники цивільних відносин. Поняття, види та признаки юридичної особи. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності та цивільної дієздатності. Поняття та види цивільно-правової угоди. Цивільно-правові договори: поняття, види. Договір купівлі-продажу. Договір обміну. Договір найму (оренди). Договір дарування. Поняття та форми власності в Україні. Суб'єкти права власності. Способи набуття та припинення права власності. Захист права власності. Поняття творчої діяльності та інтелектуальної власності. Особисті немайнові права громадян та їх захист. Майнові права громадян і юридичних осіб. Позов, його поняття та зміст, види позовів. Строки та терміни. Позовна давність, її поняття. Загальна та спеціальна позовна давність. Зміна тривалості, обчислення та початок перебігу позовної давності.

Поняття спадкового права. Склад спадщини. Усунення спадкоємців від права на спадкування. Наслідування по закону. П'ять черг спадкоємців. Наслідування по заповіту. Прийняття спадщини, строки прийняття. Відмова від прийняття спадщини. Право на обов'язкову частку спадщини. Спадковий договір.

Поняття та предмет сімейного права України. Загальна характеристика Сімейного кодексу України. Поняття сім'ї та шлюбу. Підстави, умови та порядок укладення шлюбу. Підстави і порядок розірвання шлюбу. Визнання шлюбу недійсним. Шлюбний контракт. Права та обов'язки подружжя. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Позбавлення батьківських прав. Опіка, піклування, усиновлення, патронат.

Тема 4. Основи господарського та трудового права України

Поняття господарського права та господарські правовідносини. Предмет господарського права. Господарська діяльність. Господарські правовідносини. Господарське законодавство. Підприємництво. Суб'єкти господарювання. Філія. Представництво. Державна реєстрація суб'єктів підприємництва, припинення діяльності суб'єктів господарювання. Майно у сфері господарювання. Господарське зобов'язання. Господарський договір. Господарсько-правова відповідальність.

Поняття та принципи трудового права України. Джерела трудового права. Загальна характеристика Кодексу законів про працю. Трудові правовідносини. Суб'єкти трудового права. Колективний договір: поняття,

зміст. Трудовий договір: поняття, сторони, умови укладення, зміст, види трудового договору. Контракт – особлива форма трудового договору. Порядок прийняття на роботу. Порядок припинення трудового договору: з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. Робочий час і його види. Скорочений та неповний робочий час. Час відпочинку: поняття і види. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Особливості праці жінок і молоді. Оплата праці. Трудова дисципліна. Правила внутрішнього трудового розпорядку. Види дисциплінарних стягнень. Матеріальна відповідальність. Індивідуальні й колективні трудові спори. Соціальне забезпечення: поняття, предмет права соціального забезпечення. Джерела права соціального забезпечення. Соціальні гарантії. Соціальне страхування. Види пенсій за законодавством України. Види соціальної допомоги сім'ям із дітьми.

Тема 5. Основи адміністративного права України

Поняття та принципи адміністративного права України. Джерела адміністративного права. Загальна характеристика Адміністративного кодексу України. Адміністративні правовідносини. Суб'єкти адміністративного права. Державне управління, його поняття та зміст. Адміністративна відповідальність. Адміністративне правопорушення. Адміністративне стягнення. Адміністративні правопорушення в сфері економіки. Незаконна торгівельна діяльність. Відповідальність за порушення порядку провадження господарської діяльності. Недобросовісна конкуренція. Порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю. Обман покупця чи замовника, а саме, обмірювання, обважування, обраховування, перевищення встановлених цін і тарифів або інший обман покупця чи замовника працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами - суб'єктами підприємницької діяльності під час реалізації товарів, виконання робіт. Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами. Роль адміністративної відповідальності у протидії адміністративним проступкам у сфері економічної діяльності.

Тема 6. Основи земельного, аграрного і екологічного права

Поняття і предмет земельного права. Земельний кодекс України — джерело земельного права. Види земель та їх правовий статус. Суб'єкти земельного права. Право власності на землю. Права на землю Приватизація земельних ділянок. Оренда земель. Порядок вирішення земельних спорів. Відповідальність за порушення земельного законодавства.

Предмет аграрного права України. Методи правового регулювання аграрного права. Система аграрного права. Джерела аграрного права. Суб'єкти та об'єкти аграрних правовідносин. Правове становище фермерського господарства. Державне сільськогосподарське підприємство. Сільськогосподарським акціонерним товариством. Особисте селянське господарство. Державне регулювання в аграрній сфері

Екологічне право: поняття, предмет, система. Законодавство про охорону навколишнього природного середовища: загальна характеристика. Природноресурсові кодекси і закони України. Екологічні права й обов'язки громадян. Права і обов'язки природокористувачів. Природо-заповідний фонд. Червона книга. Відповідальність за порушення екологічного законодавства.

Тема 7. Основи кримінального права України

Поняття і предмет кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України. Поняття кримінальної відповідальності. Поняття злочину та його ознаки. Склад злочину. Стадії скоєння злочину. Добровільна відмова від вчинення злочину. Поняття і види обставин, що виключають злочинність діяння: необхідна оборона, крайня необхідність. Співучасть у злочині. Види співучасників злочину. Поняття покарання. Система і види покарань: основні, додаткові, покарання, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові. Судимість: поняття, погашення, зняття. Кримінальна відповідальність за економічні злочини

Тема 8. Основи цивільного і кримінального процесуального права України

Поняття цивільного процесуального права. Система принципів цивільного процесуального права та їх класифікація. Цивільне судочинство. Цивільна юрисдикція. Цивільні процесуальні правовідносини. Суд як обов'язковий суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин. Сторони у цивільному процесі. Треті особи у цивільному процесі. Інші учасники цивільного процесу. Процесуальне представництво. Докази і доказування в цивільному процесі. Позов. Види проваджень. Розгляд цивільних справ по суті. Перегляд судових рішень. Виконання судових рішень у цивільних справах.

Поняття, завдання і система кримінального процесу. Кримінальне процесуальне законодавство України. Суб'єкти кримінального провадження. Докази і доказування в кримінальному провадженні. Загальні положення досудового розслідування. Слідчі (розшукові) дії. Допит учасників кримінально-процесуального розслідування. Процедура судового розгляду. Судові рішення. Судовий розгляд (навчальне судове засідання) Апеляційне та касаційне провадження.

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль - це перевірка рівня засвоєння знань, навичок, вмінь та інших компетентностей за навчальний рік з навчальної дисципліни «Право (Правознавство)».

Робочою навчальною програмою передбачено:

- для денної форми навчання - залік;
- для заочної форми навчання - залік;

Політика курсу, критерії та засоби оцінювання успішності навчання.

Для зручності вивчення курсу правознавство староста групи отримує у електронному вигляді плани семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи відповідно до змісту навчальної дисципліни. За бажанням кожний здобувач може отримати плани в електронному вигляді особисто.

Наявність нормативних документів, залежно від змісту теми, яка вивчається, на семінарських заняттях є обов'язковою. До кожної теми семінарського та практичного заняття рекомендована необхідна література.

У тому випадку якщо здобувачу необхідна додаткова література з дисципліни, він може звернутися до викладача, який веде заняття з цього предмету.

Під час навчального процесу всі його учасники дотримуються толерантності, відповіді студентів можуть базуватися на матеріалах самопідготовки (бажано письмово викладеним планом або конспектом тез), дозволяється користуватися кодексом, текстами інших нормативних актів, при цьому повністю виключається можливість доповіді з застосуванням роздрукованих матеріалів підручника чи користування мобільним телефоном, планшетом, комп'ютером з метою озвучення неопрацьованого самостійно тексту відповідного підручника.

Методи навчання, які використовуються в процесі вивчення дисципліни: лекція в процесі якої розкривається сутність теми лекції, зміст понять; пояснення принципів, термінів теми; розповідь під час викладення навчального матеріалу; бесіда для перевірки набутих знань; дискусія з метою обміну думками між здобувачами, викладачем та здобувачами; ілюстрування процесуальних документів; виконання практичних робіт.

Залік проводиться в усній формі, йому передуює написання тестових завдань (протягом семестру) та аудиторних змістовних модульних контрольних робіт. На заліку здобувач повинен продемонструвати знання термінів та наявність письмових матеріалів самостійної роботи. Заздалегідь здобувачам пропонується перелік контрольних питань.

Здобувач, який протягом року виявив сумлінне ставлення до роботи над опануванням навчальної дисципліни, продемонстрував творчий рівень знань шляхом підготовки ґрунтовних презентацій з проблемних питань або в результаті власного наукового пошуку під керівництвом викладача підготував тези доповіді на наукову конференцію, заохочується на екзамені. Такий студент отримує право обрати для відповіді лише одне питання і за умов відмінної відповіді на нього отримує найвищий бал –100!

Обов'язковою умовою при нарахуванні загальної кількості балів здобувачу, враховується необхідність дотримання принципів політики **доброчесності**.

Під час проведення заліку, студенти використовують можливість продемонструвати набуті знання та навички оформленням письмових

відповідей на питання, тому використання будь-яких засобів зв'язку та отримання інформації у цей час – забороняється.

Творча активність здобувачів вітається, присутність на заняттях фіксується, телефони на лекціях та семінарських і практичних заняттях вимикаються (за винятком випадків, коли студентам пропонується звернутись до певного нормативного акту або Єдиного державного реєстру судових рішень), запізнення відмічаються, а пропуски відпрацьовуються пред'явленням матеріалів виконання письмових завдань відповідної теми згідно програми.

Дотримання академічної доброчесності передбачає: бути відповідальними громадянами, непохитно дотримуватися Конституції України, законів, нормативно-правових актів України та внутрішніх наказів, які регламентують діяльність та поведінку здобувачів вищої освіти; підтримувати атмосферу творчої свободи, довіри та взаємної поваги в університетському товаристві; поважати право власності, берегти майно університету, зокрема майно гуртожитків; не дискримінувати інших людей за їхні переконання, расову, національну, релігійну приналежність; самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

У випадку встановлення випадків академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, списування, обману з боку здобувачів встановлюється академічна відповідальність. До здобувачів застосовуються види відповідальності, передбачені частинами 6 та 7 статті 42 Закону України «Про освіту».

За кредитно-модульною системою, в процесі вивчення навчальної дисципліни «Нормативне правове забезпечення готельно-ресторанного бізнесу», застосовуються такі основні види контролю знань:

Поточний контроль – проводиться викладачем на всіх видах аудиторних занять. Мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами, управління навчальною мотивацією студентів. Особливим видом поточного контролю є колоквиум, підсумковий контроль за змістовими модулями. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів студентів при обговоренні теоретичних питань, а також у формі тестування.

Семестровий контроль з дисципліни «Право (Правознавство)» проводиться відповідно до навчального плану в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форма проведення семестрового контролю (усна, письмова, комбінована, тестування тощо).

Заохочувальні бали. Заохочувальні бали можуть бути додані здобувачу за рішенням викладача, який проводить заняття або кафедри за:

- активне і якісне виконання студентами різних видів діяльності, творчий підхід при виконанні завдань, високий ступінь самостійності та ініціативності, систематичну продуктивну активність під час проведення аудиторних занять;
- участь в диспутах, в ділових іграх, в круглих столах;
- підготовку доповіді і виступ на науковому семінарі, на науковій конференції;
- виконання завдань підвищеної складності (конкретне значення визначає викладач);
- участь в конкурсах, олімпіадах;
- публікації статей;
- гурткову роботу;
- інші види навчальних та науково-дослідних робіт.

Для здобувачів, які навчаються за індивідуальним графіком або мають академічні заборгованості за іншими (підтвердженими документально) обставинами передбачено окремий вид роботи.

Комплексно-практичне індивідуальне завдання (КПЗ) – це вид індивідуальної поза аудиторної роботи студента, яку студенти виконують самостійно під керівництвом викладача в окремих випадках. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. Формою контролю індивідуальної роботи студента є перевірка виконання теоретичного і практичного завдання у формі розв’язання задачі.

Мета КПЗ: самостійне опрацювання програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи з чинним законодавством.

Вимоги до КПЗ: КПЗ виконується у формі письмової роботи, яка полягає у виконання теоретичного і практичного завдання у формі розв’язання задачі. Працюючи індивідуально студенти повинні продемонструвати уміння правильно застосовувати теоретичний матеріал на практиці Виконання КПЗ є однією із форм перевірки знань студентів, що сприяє закріпленню і поглибленому засвоєнню знань з навчального предмету. Робота повинна включати також теоретичне та практичне підґрунтя виконання індивідуального завдання, тобто має бути складений перелік нормативно-правових документів, які застосовувалися при складенні документа із посиланням на конкретні норми Також до роботи можуть бути долучені ксерокопії основних наукових публікацій за темою КПЗ.

КПЗ є одним із залікових модулів, тому оцінюється і впливає на загальну (підсумкову) оцінку. Завершене КПЗ подається у роздрукованому та електронному варіантах викладачу, який читає лекційний курс та приймає іспит з даної дисципліни не пізніше, ніж за 2 тижні до дня з іспиту. Максимальна кількість балів за таку роботу – 20.

Ліквідація поточної заборгованості. Здобувачі, які пропустили навчальні заняття, несвоєчасно виконали обов’язкові види навчальних робіт мають можливість відпрацювати заборгованості під час консультацій, що проводяться викладачем, відповідно до графіку консультацій. Для отримання

певної кількості балів здобувач має можливість усно відповісти на питання теми, за якою він має заборгованість або виконати індивідуальну роботу, що складається з завдань, визначених викладачем в кожному окремому випадку (в залежності від обсягу заборгованості).

Критерії переведення оцінок за 100-бальною шкалою у національну шкалу та шкалу ЄКТС

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою (екзамен /залік)	Оцінка за шкалою ЄКТС	
		Оцінка	Пояснення
90–100	Відмінно	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі.
83–89	Добре	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, близькою до максимальної.
75–82		C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком; в основному сформовані практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.
68–74	Задовільно	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний не повністю, але прогалини не носять істотного характеру; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки.
60–67		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані деякі практичні навички роботи; частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.

35–59	Незадовільно	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково ; не сформовані необхідні практичні навички роботи; більшість навчальних завдань не виконано або якість їх виконання оцінено кількістю балів, близькою до мінімальної ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання).
1–34		F	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не засвоєний ; не сформовані необхідні практичні навички роботи; всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки або не виконані взагалі ; додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань.

Розподіл балів, які отримують студенти

ДЛЯ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ			
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль	
Аудиторна робота	Самостійна (індивідуальна) робота	ЗАЛК (З)	
≤ 40	≤ 20		
≤ 60		≤ 40	
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК+ З ≤ 100			
ДЛЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ			
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль	
Аудиторна робота	Самостійна (індивідуальна) робота	ЗАЛК (З)	
≤ 20	≤ 40		
≤ 60		≤ 40	
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК+ З ≤ 100			

БАЛЛИ	ПОЯСНЕННЯ
	<p>Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань з кваліфікації, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного кримінального законодавства, теорії кваліфікації кримінальних правопорушень та правозастосовної практики.</p>
	<p>Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями. Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, розв'язання практичних завдань з кваліфікації злочинів, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтується на знанні чинного кримінального законодавства, теорії кваліфікації кримінальних правопорушень та правозастосовної практики.</p>
	<p>Питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні; практичні навички та вміння мають поверхневий характер, потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками.</p>
	<p>Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки, які потребують подальшого усунення.</p>
	<p>Курсант, студент, слухач не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.</p>
	<p>Відсутність на занятті</p>

Для навчальної дисципліни «Право (Правознавство)» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: поточний та підсумковий контроль.

Метою поточного контролю є перевірка засвоєння знань, умінь і навичок слухачів з кожного окремого модулю дисципліни, в ході якого проводиться систематичний вимір приросту знань і їх корекція. До форм поточного контролю віднесено оцінювання: а) рівня знань під час семінарських занять;

б) якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Підсумковим контролем якості вивчення навчального курсу є складання заліку.

**Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна**

Під час проведення навчальних занять використовуються мультимедійні презентації, зокрема у форматі PowerPoint, інформаційні ресурси – Офіційний портал Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua/>), Офіційне представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua/>), Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua/>), Міністерство юстиції України (<http://www.minjust.gov.ua/>), Офіційний веб-портал «Судова влада України» (<http://www.court.gov.ua/>), Конституційний Суд України (<http://www.ccu.gov.ua/>), Верховний Суд (<https://supreme.court.gov.ua/supreme/>) тощо, а також професійні інформаційні ресурси такі, як: Єдиний державний реєстр судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua/>), Протокол (юридичний інтернет ресурс) (<https://protocol.ua/>), ЛІГА: ЗАКОН (<https://ligazakon.net/>) тощо. Для забезпечення обміну інформацією та дистанційного навчання зі студентами, здійснення контролю використовуються засоби мобільного зв'язку, Google Classroom, Skype, Viber, Zoom.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Дніпровського гуманітарного університету

Тетяна АЛФЬОРОВА

«25» серпня 2022 р.

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО (ПРАВознавство)

(назва навчальної дисципліни)

Освітній ступінь **БАКАЛАВР**

Спеціальність

**241 «ГОТЕЛЬНО-
РЕСТОРАННА
СПРАВА»**

(назва ступеня вищо

(шифр і назва)

на 2022/2023 навчальний рік

Форма навчання ДЕННА Обсяг 3 кредитів ЄКТС, (90 годин)

Факультет(-и) КАФЕДРА ПРАВА

(назва факультету (-ів))

Курс

2

Групи

ГР-21

№ теми, згідно РПНД	Назва теми /згідно з РПНД/	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна та індивід. робота
			Всього	Лекцій	Семінари	Практ. занят.	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Основи конституційного права	10	6	2	4		4
2	Основи теорії держави та права	12	6	2	4		6
3	Основи цивільного та сімейного права України	12	6	2	4		6
4	Основи господарського та трудового права України	12	6	2	4		6

5	Основи адміністративного права України	10	6	2	4		4
6	Основи земельного, аграрного і екологічного права	12	6	2	4		6
7	Основи кримінального права України	12	6	2	4		6
8	Основи цивільного і кримінального процесуального права України	10	6	2	4		4
	Разом за семестр:	90	48	16	32		42
	<i>Форма підсумкового контролю</i>	<i>екзамен</i>					

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, протокол від «25» серпня 2022 року, № 1.

Т.в.о. завідувача кафедри

Олександра СКОК

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Дніпровського гуманітарного університету

Тетяна АЛФЬОРОВА

«25» серпня 2022 р.

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО (ПРАВознавство)

(назва навчальної дисципліни)

Освітній ступінь **БАКАЛАВР** Спеціальність **241 «ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА»**

(назва ступеня
вищої освіти)

(шифр і назва)

на 2022/2023 навчальний рік

Форма навчання **ЗАОЧНА** Обсяг **3** кредитів ЄКТС, **(90** годин)

Факультет(-и) **КАФЕДРА ПРАВА**

(назва факультету (-ів))

Курс **1** Групи **ГРЗ-22**

№ теми, згідно РПНД	Назва теми /згідно з РПНД/	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна та індивід. робота
			Всього	Лекцій	Семінари	Практ. занят.	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Основи конституційного права	10					10
2	Основи теорії держави та права	10					10
3	Основи цивільного та сімейного права України	14	4	2	2		10
4	Основи господарського та трудового права України	14	4	2	2		10

5	Основи адміністративного права та адміністративно-деліктного права України	10					10
6	Основи земельного, аграрного і екологічного права	10					10
7	Основи кримінального права України	12	2	2			10
8	Основи цивільного і кримінального процесуального права України	10					10
	Разом за семестр:	90	10	6	4		80
	<i>Форма підсумкового контролю</i>	<i>екзамен</i>					

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, протокол від «25» серпня 2022 року, № 1.

Т.в.о. завідувача кафедри

Олександра СКОК

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО (ПРАВознавство)

Освітній ступінь	(назва навчальної дисципліни) бакалавр	Спеціальність	241 «Готельно-ресторанна справа»
	(назва ступеня вищої освіти)		(шифр і назва)

на 2022/2023 навчальний рік

Основна:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
6. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 01.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Допоміжна:

1. Правознавство: Підручник / За відп. ред. О.В. Дзери. 10-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2019. 848 с.
2. Правознавство: Навч. посіб. / С.В. Дрожжина, О.О. Одінцова, В.О. Кондратьєв та ін.; За ред. С.В. Дрожжиної. К.: Знання, 2018. 350 с. (Вища освіта ХХІ століття)
3. Правознавство: навч. посіб. / В.М. Олуйко, Р.І. Кондратьєв, Р.О. Стефанчук та ін.; за ред. Р.І. Кондратьєва. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2018. 488 с.
4. Основи держави і права України: Підручник / За ред. проф. В.Л. Ортинського, проф. В.К. Грищука, М.А. Мацька. К.: Знання, 2018. 583 с.
5. Семарак О.С., Семарак І.О. Основи правознавства: Навч. посіб. К.: Знання, 2018, 480 с. (Вища освіта ХХІ століття).
6. Копейчиков В.В. Теорія держави і права. К.: «Юрінком-Інтер», 2017.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. Харків: Еспада, 2017. 776 с.

8. Конституційне право України: Підручник / О.Ф. Фрицький. 3-є вид., перероб. і доп. К., «Юрінком Інтер», 2016. 512 с.
9. Шляхтун П.П. Конституційне право України: Підручник. К.: Освіта України, КНТ, 2018. 592 с.
10. Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2018. 536 с.
11. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В.М. Парашук, О.В. Дьяченко та ін.; За ред.. Ю.П. Битяка. К., «Юрінком Інтер», 2016. 544 с.
12. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У 2 т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Вид. 2-ге, доп. І перероб. К.: Видавничий Дім «Ін Юре» 2016. Т. 1. Загальна частина. 696 с.
13. Сімейне право України: Навчальний посібник / За ред. Є.О. Харитоновна. К.: Істина, 2018. 200 с.
14. Сімейні правовідносини. Законодавство. Позовні заяви. К., «Юрінком Інтер», 2016. 320 с.
15. Бойко М.Д. Трудове право України: Навчальний посібник. Вид.2-ге доповн. і перероб., К.: Атіка, 2018. 316 с.
16. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. 5-те вид., перероб. І доп. К.: Знання, 2018. 860 с. (Вища освіта ХХІ століття).
17. Щербина В.І. Трудове право України: Підручник / За ред. В.С. Венедиктова. К.: Істина, 2017. 384 с.
18. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / За ред.. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. К., 2017. 544 с.
19. Кримінальне право України. Загальна частина: Схеми. Таблиці. Визначення: Навч. Посібник / За ред. Є.В. Фесенка. К., 2017. 272 с.
20. Бараннік Р.В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України. Навчальний посібник. К.: Дакор, КНТ, 2018. 348 с.
21. Мельник М.І. «Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність». К.: «Атіка», 2019. 576 с.
22. Правоохоронна та судова система України: збірник нормативноправових актів: Довідкове видання / Упорядник Ковальчук Є.О. Харків: вид-во «Бурун Книга», 2018. 352 с.
23. Кишко О. Б. Щодо визначення поняття «поновлювані джерела енергії» в природоресурсовому законодавстві України. *Держава і право* : зб. наук. праць. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. Вип. 38. С. 542–545.
24. Кишко-Єрлі О. Б. Правові підстави використання поновлюваних джерел енергії як різновиду природних ресурсів. *Держава і право* : зб. наук. праць. К. : Ін-т держави і права ім.. В. М. Корецького НАН України, 2018. Вип. 41. С. 485–490.

25. Краснова М.В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством України (теоретико - правові аспекти): монографія / М.В. Краснова.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2018. 439 с.

26. Земельне право України: Підручник / За ред. О.О. Погрібного та І.І. Каракаша. Вид. 2, перероб. і доп. К.: Істина, 2017. 600 с.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, протокол від «25» серпня 2022 року, № 1.

Т.в.о. завідувача кафедри

Олександра СКОК

Додаток 3
до Положення про організацію
освітнього процесу у ВНПЗ
«Дніпровський гуманітарний університет»

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

КАФЕДРА ПРАВА

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПРАВО (ПРАВознавство)	
	(назва навчальної дисципліни)
Освітній ступінь	бакалавр Спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа» (назва ступеня вищої освіти) (шифр і назва)
Освітня програма	Готельно-ресторанна справа (назва, дата і № наказу про затвердження ОП)
Форма навчання	Денна (денна/заочна) у 2022/2023 навчальному році

Плани семінарських (практичних) занять обговорені та схвалені на засіданні кафедри права протокол від 25 серпня 2022 року № 1

Т.в.о. завідувача кафедри права

Олександра СКОК

Право (правознавство) // Плани семінарських (практичних) занять для денної форми навчання. Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022.

РОЗРОБНИК:

Мосейко А. Г., доцент кафедри права, кандидат юридичних наук

ТЕМА № 1. Основи конституційного права
Семінарське заняття 4 год.

Перше семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття

1. Поняття та суть функцій Конституції України.
2. Конституційний принцип верховенства права.
3. Поняття, сутність та структура конституційно-правового статусу людини і громадянина.
4. Поняття і зміст громадянства України.
5. Підстави і порядок набуття та припинення громадянства України.
6. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: конституційне право як галузь права; джерела (форми) конституційного права; статус людини і громадянина; громадянство України; зміст громадянства; статус іноземців; статус осіб без громадянства; статус біженців; порядок набуття громадянства; порядок припинення громадянства; статус закордонних українців та внутрішньо переміщених осіб; конституційні права і свободи людини;

Завдання для самостійної роботи до Теми 1.

Письмово, з посиланням на законодавство вирішити наступні завдання:

1. Заповніть нижче наведену таблицю щодо порівняння позитивних та негативних сторін єдиного та подвійного громадянства. Завдання виконується письмово:

№	Вид громадянства	Позитивні сторони	Негативні сторони
1	Єдине громадянство		
2	Подвійне громадянство		

2. Практичне завдання:

Задача 1. Іноземець Тауер, який шість років потому за контрактом прибув на роботу до м. Києва, вирішив залишитися в Україні та набути українського громадянства. Для цього він звернувся до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві з клопотанням щодо його прийняття до громадянства України. Тауер надав усі необхідні документи до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві, окрім зобов'язання припинити громадянство іноземної держави, та через три місяці був прийнятий до українського громадянства.

Завдання. Як Ви вважаєте, чому Тауер не подав до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві зобов'язання припинити громадянство іноземної держави?

Завдання 2. Порівняйте нижче наведенні нормативні положення Конституції України та встановіть, чи не є вони тавтологічними? Якщо ні, то в чому Ви бачаєте різницю між ними?

Свою позицію аргументуйте:

а) Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 12 Конституції України);

б) Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (ч. 3 ст. 25 Конституції України).

Індивідуальні завдання до Теми 1.

Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Конституційне право України відноситься до публічних галузей права, оскільки:</p> <p>а) регулює відносини у сфері публічної адміністрації;</p> <p>б) метод правового регулювання здійснюється на імперативних засадах;</p> <p>в) має специфічний метод правового регулювання;</p> <p>г) предмет правового регулювання цієї галузі пов'язаний із публічним здійсненням влади народу;</p> <p>д) предметом є найважливіші суспільні відносини.</p>	<p>6. Відносини, що становлять предмет правового регулювання конституційного права України як галузі права:</p> <p>а) відносини управління;</p> <p>б) особисті немайнові відносини;</p> <p>в) відносини щодо національної безпеки та оборони України;</p> <p>г) відносини у сфері муніципального управління в Україні;</p> <p>д) відносини у сфері фінансування виборів в Україні.</p>
<p>2. Суспільні відносини, які виникають і діють в процесі здійснення влади народом України, – це:</p> <p>а) правовідносини;</p> <p>б) конституційні правовідносини;</p> <p>в) об'єкт конституційно-правового регулювання;</p> <p>г) предмет конституційно-правового регулювання;</p> <p>д) суб'єкт конституційно-правового регулювання.</p>	<p>7. Система способів, прийомів цілеспрямованого юридичного впливу норм конституційного права на суспільні відносини, що є предметом конституційно-правового регулювання – це:</p> <p>а) предмет конституційного права;</p> <p>б) конституційне право України;</p> <p>в) метод конституційного права;</p> <p>г) функції конституційного права;</p> <p>д) режим конституційного права.</p>
<p>3. Політичні та інші найважливіші суспільні відносини в Україні, зміст яких полягає в утвердженні та гарантуванні конституційних прав і свобод людини, реалізації</p>	<p>8. Метод правового регулювання, який є традиційним у конституційному праві України:</p> <p>а) діалектичний;</p> <p>б) імперативний;</p>

<p>публічної влади Українським народом, Українською державою та територіальними громадами, а також забезпеченні взаємодії громадянського суспільства з державою на паритетних засадах – це:</p> <p>а) конституційне право; б) предмет конституційного права; в) метод конституційного права; г) конституційне право як наука; д) конституційне право як навчальна дисципліна.</p>	<p>в) соціологічний; г) універсальний; д) децентралізації;</p>
<p>4. Предмет конституційного права України опосередковує такі суспільні відносини, як:</p> <p>а) відносини, що визначають характер зв'язку між державою і конкретною особою; б) відносини між державами та державо-подібними утвореннями; в) особисті майнові та немайнові відносини; г) відмінності між людьми закладені природою, притаманні їм від народження: етнічна належність, статеві й вікові особливості, фізичні можливості, інтелектуальні здібності та ін.; д) відносини пов'язані із вирішенням міжнародних спорів.</p>	<p>9. До загальних методів конституційного права належить:</p> <p>а) метод конституційного зобов'язання; б) метод ліцензування; в) метод квотування; г) метод заохочення; д) установчий метод.</p>
<p>5. Структура предмета конституційного права:</p> <p>а) відносини у сфері фінансування виборів в Україні; б) відносини пов'язані із вирішенням міжнародних спорів; в) основоположні засади функціонування держави; г) політико-правові відносини; д) відносини, які виникають з права приватної власності.</p>	<p>10. «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки» (ст. 66 Конституції України) – це:</p> <p>а) охоронюваний б) метод конституційного зобов'язання; в) заборонювальний метод; г) метод заохочення; д) установчий метод.</p>

План семінарського заняття:

1. Конституційне закріплення державного суверенітету.
2. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні.
3. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні.
4. Поняття конституційного ладу України.
5. Конституційно-правове регулювання виборчої системи в Україні
6. Поняття конституційного ладу України

Завдання для самостійної роботи:

Письмово, з посиланням на законодавство вирішити наступні завдання:

Задача 1. За результатами переговорного процесу було укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про умови взаємних поїздок громадян. Після офіційного підписання цієї Угоди вона була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України та практично відразу почала застосовуватися Державною прикордонною службою України для виконання умов, які були у ній визначені. За цього, вказаний міжнародний договір не проходив процедуру ратифікації у Верховній Раді України.

Завдання. Скажіть будь-ласка, чи мала Державна прикордонна служба України право застосовувати вище наведену Угоду без надання на неї згоди Верховної Ради України?

Задача 2. Верховною Радою України за результатами розгляду попередньо схваленого проекту Закону України «Про внесення змін до ст.ст. 85, 106 та 116 Конституції України», було прийнято його у цілому та одразу ж направлено Президентові України. Глава держави розглянувши поданий йому для підпису та оприлюднення закон про внесення змін до Конституції України, застосував щодо нього вето та повернув закон до Верховної Ради України для його повторного розгляду. Свою позицію Президент України аргументував тим, що внесенні зміни до Конституції України розбалансиють владні відносини між парламентом, президентом та урядом.

Завдання. Чи у межах своїх повноважень діяв Президент України у конкретному випадку?

Задача 3. Сорок п'ять народних депутатів України звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України про відповідність Конституції України (конституційність) Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-УІІ. На думку народних депутатів України заходи з очищення влади (люстрації), які мали та продовжують мати місце в Україні, грубо порушують низку важливих гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, які прямо визначені Конституцією України.

Завдання. Скажіть будь-ласка, які саме гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина мали на увазі народні депутати України?

Спрогнозуйте рішення Конституційного Суду України, виходячи з вище викладених фактів та обставин.

Задача 4. Відповідно до ст. 160 Конституції України, вона набула чинності з дня її прийняття – 26 червня 1996 року. Утім офіційно Конституція України вперше була оприлюднена лише 13 липня 1996 року, коли її текст було опубліковано у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр». Тобто Конституція України була введена у дію до її офіційного опублікування.

Завдання. Як Ви вважаєте, чи не суперечить процедура прийняття та введення у дію Конституції України ч. 5 ст. 94 Конституції України, згідно якої закон набирає чинності не раніше дня його опублікування?

Індивідуальні завдання:

Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Влада – це:</p> <p>а) здатність, право і можливість, вирішальним чином впливати на діяльність і поведінку людей за допомогою волі, права та авторитету;</p> <p>б) визнання свободи дій підлеглих суб'єктів з обмеженням її таким чином, щоб захистити від свавільних дій інших осіб;</p> <p>в) контрольно-наглядова діяльність, яка виражається в здійсненні юридичних дій щодо спостереження над виконанням підконтрольними суб'єктами правових приписів;</p> <p>г) організаційно-управлінська форма діяльності уповноважених суб'єктів;</p> <p>д) вплив уповноважених посадових осіб держави на особу;</p>	<p>6. Установлена державою можливість існування, лише тих органів держави, що передбачені конституцією, а також у необхідності прийняття цими органами рішень, що ґрунтуються на Конституції, являє собою принцип:</p> <p>а) представницької демократії;</p> <p>б) державного суверенітету;</p> <p>в) законності;</p> <p>г) поділу державної влади;</p> <p>д) конституціоналізму.</p>
<p>2. Легітимність державної влади, означає, що влада:</p> <p>а) концентрується в апараті, системі органів держави та здійснюється через ці органи;</p> <p>б) виступає від імені всього суспільства, має «публічну» основу своєї діяльності;</p> <p>в) юридично обґрунтована і визнана народом, а також світовою спільнотою;</p>	<p>7. Незалежність державної влади від всякої іншої влади усередині країни і поза нею, виражена в її винятковому, монопольному праві самостійно і вільно вирішувати усі свої справи, складає поняття:</p> <p>а) національний суверенітет;</p> <p>б) безпосередня демократія;</p> <p>в) державний суверенітет;</p> <p>г) представницька демократія;</p> <p>д) народний суверенітет.</p>

<p>г) має монопольне право видавати закони і спиратися на апарат примусу; д) відділена від інших видів влади усередині країни.</p>	
<p>3. Джерелом легітимності державної влади в Україні є: а) Верховна Рада України; б) Конституція України; в) народ України; г) Президент України; д) Закони України.</p>	<p>8. Мета поділу державної влади полягає: а) щоб припустити зосередження влади в руках особи або невеликої групи осіб і тим самим була можливість зловживати владою; б) щоб не припустити зосередження влади в руках однієї особи або невеликої групи осіб і тим самим запобігти можливості зловживання владою; в) щоб не зосереджувати владу в руках однієї особи і тим самим була можливість зловживати владою; г) щоб припустити зосередження влади невеликої групи осіб і тим самим була можливість зловживання владою; д) щоб легше було керувати державою.</p>
<p>4. Джерелом легітимності державної влади в Україні є: а) Верховна Рада України; б) Конституція України; в) народ України; г) Президент України; д) Закони України.</p>	<p>9. Органи держави здійснюють свої повноваження за принципом: а) «дозволено лише те, що визначено законом»; б) «дозволено все, що не карається Кримінальним кодексом України»; в) «дозволено все, що не заборонено законом»; г) «заборонено все, що карається Кримінальним кодексом України»; д) «дозволено лише те, що прямо передбачено в Конституції України».</p>
<p>5. Форма легітимації державної влади, яка передбачає підтримку державної влади населенням, що керується власною оцінкою заходів цієї влади: а) онтологічна легітимація; б) ідеологічна легітимація;</p>	<p>10. До органів виконавчої влади належить: а) Верховна Рада України; б) Генеральна прокуратура України; в) Міністерство закордонних справ; г) Національний банк України; д) Конституційний Суд України.</p>

в) харизматична легітимація; г) раціональна легітимація; д) демократична легітимація.	

ТЕМА № 2. Основи теорії держави та права

Семінарське заняття 4 години

Перше семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття:

1. Поняття, походження, сутність та типологія держави.
2. Форма держави.
3. Теорія функцій держави.
4. Механізм держави.
5. Громадянське суспільство, політична система суспільства і держава.
6. Демократична, соціальна, правова держава

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:
держава, ознаки держави, територія, населення, публічна влада, громадянство, патріархальна теорія походження держави, теологічна теорія походження держави, договірна теорія походження держави, органічна теорія походження держави, теорія насильства, класова теорія походження держави, олігархічна теорія походження держави, теократична теорія походження права, теологічна теорія походження права, природно-правова теорія походження права.

Завдання для самостійної роботи

2. Під час самостійної роботи скласти схеми з наступних питань:

1. Загальнотеоретична характеристика держави.
2. Переваги та недоліки формаційного та цивілізаційного підходів до типології держав.
3. Ознаки суверенітету держави.
4. Типологія держав.
5. Державна влада і первісне суспільство.

3. Розкрити ці поняття:

- міфологічна теорія походження держави ...
- релігійна теорія держави ...
- патріархальна теорія ...
- патерналістична теорія ...
- патримоніальна теорія ...
- договірна теорія ...
- теорія насильства ...
- психологічна теорія походження держави ...

- органічна теорія походження держави ...
- теорія інцесту (кровозмішення) ...
- расова теорія походження держави ...
- кризова теорія походження держави ...

Друге семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття:

1. Сучасні підходи до розуміння права.
2. Поняття, сутність і принципи об'єктивного права.
3. Функції та структура об'єктивного права.
4. Норма права: поняття, структура та види.
5. Поняття та елементи системи права.
6. Система законодавства та її співвідношення із системою права.
7. Систематизація законодавства

Завдання для самостійної роботи до Теми 2.

Оберіть правильну відповідь на тестові запитання:

<p>1. Сукупність таких властивостей як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, це -</p> <p>а. Правосуб'єктність. б. Правовий статус. в. Громадянство. г. Правова культура.</p>	<p>6. У відповіді під якою літерою правильно зазначено ознаки соціальної держави?</p> <p>а. Закріплення основних прав людини в Конституції та законах України. б. Взаємозв'язок з громадянським суспільством, ефективна система соц.захисту. в. Наявність високої правової культури населення, наявність судової системи. г. Верховенство права і закону, взаємна відповідальність держави і особи.</p>
<p>2. Правила соціальної взаємодії вироблені у процесі історичного розвитку, це –</p> <p>а. Соціальні норми. б. Правові норми. в. Норми моралі. г. Звичаї та традиції.</p>	<p>7. У відповіді під якою літерою зазначено обов'язкові елементи верховенства права?</p> <p>а. Добровільність, жертвність та справедливість населення. б. Основна цінність – громадський порядок, перевага приватної форми власності. в. Законність, доступ до правосуддя. г. Законність, демократичність.</p>

<p>3. У відповіді під якою літерою правильно вказано ознаки держави?</p> <p>а. Рівність усіх членів суспільства, демократія.</p> <p>б. Самоврядування, можливість встановлювати місцеві податки.</p> <p>в. Суверенітет, здатність встановлювати норми права.</p> <p>г. Турбота про благо народу, справедлива судова система</p>	<p>8. У відповіді під якою літерою зазначено складові верховенства права?</p> <p>а. Єдиним джерелом влади визнається народ, верховенство права і закону.</p> <p>б. Юридична захищеність особи, дотримання законів усіма суб'єктами суспільства.</p> <p>в. Наявність засобів для врегулювання спорів без невинуватених витрат та відстрочок; наявність справедливого суду.</p> <p>г. Закріплення основних прав людини в Конституції та законах України.</p>
<p>4. У відповіді під якою літерою правильно вказано ознаки громадянського суспільства?</p> <p>а. Добровільність, жертвність, справедливість.</p> <p>б. Основна цінність – громадський порядок, перевага комунальної форми власності.</p> <p>в. Основна цінність – людина, ефективна система соц.захисту.</p> <p>г. Законність, демократичність.</p>	<p>9. Неухильне здійснення нормативно-правових приписів усіма суб'єктами суспільного життя, це –</p> <p>а. Законність.</p> <p>б. Правопорядок.</p> <p>в. Правомірна поведінка.</p> <p>г. Верховенство права.</p>
<p>5. Держава, яка створює необхідні умови для формування та існування громадянського суспільства, а також для всебічного розвитку особи завдяки ефективній системі соціального захисту, це –</p> <p>а. Громадська організація.</p> <p>б. Держава.</p> <p>в. Правова держава.</p> <p>г. Соціальна держава</p>	<p>10. Вкажіть вид деформації правової свідомості:</p> <p>а. Правопорушення.</p> <p>б. Правовий ідеалізм.</p> <p>в. Протиправний вчинок.</p> <p>г. Недоумство.</p>

Індивідуальні завдання до Теми 2.

1. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Наведіть визначення об'єкта теорії держави та права.
2. Охарактеризуйте предмет теорії держави та права.
3. Дайте визначення функцій теорії держави та права.
4. Назвіть види функцій теорії держави та права.
5. Розкрийте комунікативну функцію теорії держави та права.
6. Розгляньте прогностичну функцію теорії держави та права.
7. Покажіть співвідношення методів і функцій теорії держави та права.
8. Розкрийте основні теорії походження держави та висловіть власне ставлення до них.
9. Сформулюйте поняття та охарактеризуйте основні ознаки держави.
10. Охарактеризуйте поняття «сутність держави»

ТЕМА № 3. Основи цивільного та сімейного права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Предмет, метод та функції цивільного права.
2. Поняття та види цивільно-правових відносин.
3. Дія цивільних законів у часі, просторі та за колом осіб.
4. Підстави виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин.
5. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:
цивільне право, предмет цивільного права, майнові відносини, особисті немайнові відносини, диспозитивний метод, принципи цивільного права, система цивільного права, пандектна система, цивільне законодавство, аналогія закону, аналогія прав, джерела цивільного права, дія цивільних законів у часі, у просторі та за колом осіб, прогалини в законодавстві, зворотна сила законів.

Під час підготовки до заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Завдання 1

До яких з вказаних нижче відносин можливо застосувати норми цивільного права:

1. відносини між банком та вкладником з приводу зберігання грошових коштів;
2. відносини між підприємцем та митником з приводу сплати митних зборів;
3. відносини з приводу надання дозволу на використання програмного забезпечення;
4. відносини з приводу зберігання речей у гардеробі;
5. відносини щодо штучного переривання вагітності;
6. відносини з приводу володіння житловим будинком;
7. відносини з приводу зміни імені фізичної особи;

8. відносини з приводу користування пластиковою карткою для отримання заробітної плати;
9. відносини з приводу користування послугами мобільного зв'язку;
10. відносини з приводу навчання за контрактом у Юридичній академії МВС України;
11. відносини з приводу користування комунальними послугами;
12. відносини з приводу відшкодування шкоди, яка заподіяна внаслідок пожежі;
13. відносини підприємця та податкової інспекції з приводу термінів та розмірів сплати податків;
14. відносини з приводу незаконного списання податковою інспекцією грошових коштів з розрахункового рахунку підприємства;
15. відносини підприємства та його робітника (водія), який завдав шкоду автомобілю підприємства;
16. відносини подружжя з приводу поділу спільного майна, яке придбане під час шлюбу;
17. відносини подружжя з приводу дарування автомобілю;
18. відносини пасажира та залізниці з приводу проїзду у потягу;

Завдання 2

Гр-н Сидоров пред'явив позов до готелю «Київ» про відшкодування вартості пальто, костюму та електробритви, які були у нього вкрадені під час його проживання в готелі. Відповідач заперечував проти позову, посилаючись на те, що відповідно до розпорядження адміністрації готелю Сидоров повинен був здати свої речі на зберігання до камери схову, яка працює цілодобово. У противному разі адміністрація не несе відповідальності за зникнення речей.

Адвокат гр-на Сидорова звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю не є нормативним актом і суперечить Цивільному кодексу України, згідно з яким готель відповідає за збереження майна особи, яка проживає в ньому. У свою чергу, представник готелю послався на затверджені головою адміністрації міста Правила проживання в готелях міста, де, зокрема, сказано, що готель не відповідає за втрату речей, не зданих до камери схову.

Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Визначте систему цивільного законодавства. Вирішіть спір.

Завдання 3

Гр-н Ковтун замовив у торгового підприємства „Лінда” чотири газові плити виробничої марки „Елліс-118” на умовах сплати в 5-ти денний строк з дня надходження товару.

В передбачений договір термін Ковтун одержало від „Лінди” 4 коробки з упакованими газовими плитами, в яких згідно з пакувальним листом, що входив до складу передбаченої договором товаророзпорядчої документації, мали бути упаковані газові плити марки „Елліс-118”. Відкривши тару, покупець виявив, що в даних коробках містяться плити виробничої марки „Елліс-128”, які за своїми експлуатаційними якостями не влаштовують покупця.

Ковтун звернувся до підприємства „Лінда” з письмовою вимогою в 10-ти денний термін з моменту одержання листа замінити надіслані газові плити на ті, що передбачені договором. Продавець відмовився виконати вимогу одержувача товару, мотивуючи тим, що газових плит виробничої марки „Елліс-118” підприємства „Лінда” в своєму розпорядженні не мало і не має. Отже звинувачення щодо передачі товару неналежного асортименту є необґрунтованим, про що письмово повідомив Ковтуна.

При цьому Продавець зажадав оплати переданого товару, як це передбачено договором.

Ковтун не виконав вимогу щодо сплати товару, залишивши письмо підприємства „Лінда” без відповіді. Підприємство „Лінда” звернулось до суду з позовом про стягнення з Ковтуна вартості переданого товару і передбачених договором штрафних санкцій.

Між ким виникли відносини у цієї ситуації та норми якого права будуть застосовані?

Завдання 4

Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими відносини, що виникли за такими обставинами і застосувати до них норми цивільного права:

1. АТ “Фотон” передало автотранспортному підприємству для доставки магазину «Радіотехніка» свою продукцію – партію телевізорів на суму 900 тис. грн. При прийомці товару від перевізника отримувачем виявлена нестача товару на суму 23500 грн.

2. Токар Свиридов при роботі з необережності вивів з ладу верстат, на якому працював. Вартість ремонту верстата склала 2350 грн. Директор підприємства вимагав від Свиридова відшкодувати заподіяну підприємству шкоду в повному обсязі.

3. Водій автомобіля Чиж збив пішохода Олексенко, який переходив через проїжджу частину в невстановленому місці. Після видужання Олексенко звернувся до АТП, на балансі якого

знаходився автомобіль, з вимогою про відшкодування збитків. Директор АТП відмовився відшкодувати збитки, мотивуючи тим, що, по-перше, АТП не несе відповідальності за дії водіїв, по-друге, Олексенко переходив проїжджу частину в невстановленому місці.

Завдання 5

1.06.2003 року ТОВ “Надія” уклало договір на оренду офісного приміщення з АТ “Схід” строком на 1 рік. На 1.02 2004 року виникла заборгованість з орендної плати за 3 місяця, у зв’язку з чим орендодавець повідомив орендаря про відмову від договору оренди на підставі ст. 782 ЦК та вимагав негайно звільнити приміщення. Орендар звернувся до суду про визнання чинним договору оренди, посилаючись на те, що норма ст. 782 ЦК не може застосовуватися, так як договір оренди було укладено до вступу у силу ЦК від 16.01.03 р., а за ст. 269 ЦК від 18.07.63 р. не передбачено такої підстави розірвання договору оренди в односторонньому порядку.

Охарактеризуйте дію цивільного закону у часі. Чи підлягає позов задоволенню? Зробіть аналіз доводів сторін і вирішіть справу.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.

Розв'яжіть тестові завдання.

<p><u>1. Предметом вивчення цивільного права є:</u> А – майнові відносини; Б – особисті відносини; В – відносини власності; Г – трудові відносини.</p>	<p><u>5. Особливості методу цивільно-правового регулювання виявляються у:</u> А – юридичній рівності сторін; Б – диспозитивності; В – самостійності та незалежності сторін; Г – ініціативності сторін.</p>
<p><u>2. Принципи цивільного права:</u> А – свобода договору; Б – вільний вибір партнерів; В – судовий захист цивільного права та інтересу; Г – вільний найм робочої сили; Д – неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини.</p>	<p><u>6. Система цивільного законодавства:</u> А – відображає предмет цивільного права; Б – відображає метод цивільного права; В – складається з 2 книг; Г – складається з 5 книг; Д – система цивільного права становить базу для його диференціації.</p>
<p><u>3. Функції цивільного права:</u> А – впорядкування суспільних відносин; Б – регулятивна; В – компенсаційна; Г – охоронна.</p>	<p><u>7. Прецедентне право характерно для:</u> А – Франції; Б – Англії; В – США; Г – Індії; Д – Данії.</p>
<p><u>4. Романо-германська система цивільного права утвердилася у:</u> А – Франції; Б – Англії; В – Індії; Г – Пакистані; Д – Люксембурзі.</p>	<p><u>8. Мусульманська система цивільного права утвердилася у:</u> А – Франції; Б – Іспанії; В – Сирії; Г – Йорданії; Д – Ісландії.</p>

План другого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття сімейного права як підгалузі цивільного права.
2. Предмет та методи сімейного права.

3. Закони й інші нормативні акти у системі сімейного законодавства. Договір як джерело сімейного законодавства.
4. Поняття шлюбу та його правова природа.
5. Умови та порядок укладення шлюбу.
6. Поняття та зміст особистих немайнових правовідносин подружжя, їх особливості.
7. Майнові правовідносини подружжя: поняття, зміст, особливості, види.

Завдання для самостійної роботи

2. Під час самостійної роботи опрацювати наступні питання:

1. Поняття та види сімейних правовідносин .
2. Сім'я, родинність, свояцтво: поняття та юридичне значення.
3. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин (юридичні факти та їх види).
4. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою.
5. Недійсність шлюбу та його види.
6. Майнові правовідносини подружжя: поняття, зміст, особливості, види.
7. Правовий режим роздільного майна подружжя.
8. Правовий режим спільного майна подружжя.

<p>1. Сімейне право регулює: а) особисті немайнові відносини; б) майнові відносини; в) особисті немайнові відносини і майнові відносини; г) особисті немайнові відносини і впливаючи з них, майнові відносини.</p>	<p>6. Одношлюбність виникла: а) унаслідок загальної культури людського роду; б) з економічних причин; в) як примирення між чоловіком і жінкою; г) як найвища форма шлюбу.</p>
<p>2. Шлюбні відносини в історичній кровноспорідненій сім'ї: а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами); б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми); в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі; г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.</p>	<p>7. Сімейне право побудоване за пандектною системою, яка припускає: а) наявність загальної і особливої частин; б) що сімейне право не є галуззю права, а входить у цивільне право як інститут; в) що сімейне право є самостійною галуззю права.</p>

<p>3. Сім'я пуналуа: а) моногамна; в) полігамна; б) змішана; г) екзогамна;</p>	<p>8. Виберіть послідовність, що найбільш точно відображає історичний розвиток сім'ї: а) груповий шлюб, сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я; б) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, парна сім'я, моногамна сім'я; в) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, моногамна сім'я, парна сім'я; г) сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я, груповий шлюб.</p>
<p>4. Парна сім'я: а) характеризується пануванням чоловіків; б) характеризується пануванням жінок; в) характеризується рівністю сторін.</p>	<p>9. Сім'ю пуналуа в історичному розвитку замінює: а) кровноспоріднена сім'я; б) моногамна сім'я; в) парна сім'я; г) патріархальна сім'я.</p>
<p>5. У сім'ї пуналуа шлюбні відносини: а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами); б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми); в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі; г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.</p>	

Під час підготовки до практичного заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Голова адміністрації однієї з областей своїм розпорядженням зменшив до 16 років вік осіб, які укладають шлюб, а також затвердив Положення про усиновлення дітей, що залишилися без піклування батьків, яке передбачає спрощений порядок усиновлення дітей на території області. Прокурор області вніс до суду подання на це рішення, посилаючись на те, що воно суперечить чинному законодавству.

Завдання. Чи обґрунтоване подання прокурора? Чи мають право органи виконавчої влади приймати такі нормативно-правові акти?

Задача 2. Громадяни Тимофєєва і Демидов проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу декілька років. Потім між ними виник

конфлікт, стосунки погіршилися і вони стали проживати роздільно. Через деякий час Тимофєєва звернулася до суду з позовом про поділ спільно нажитого майна (земельна ділянка, телевізор, холодильник, меблі).

Завдання. Визначити норми якої галузі права можуть бути застосовані судом для вирішення цієї суперечки ?

Індивідуальні завдання до Теми 3.

З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Поняття предмета цивільного права.
2. Особливості методу цивільно-правового регулювання.
3. Принципи цивільного права та їх зміст.
4. Функції цивільного права.
5. Система цивільного права.
6. Структура цивільного законодавства.
7. Дія цивільного законодавства у часі і просторі.
8. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
9. Види цивільно-правових систем зарубіжних країн.
10. Загальна характеристика романо-германської правової системи.
11. Загальна характеристика англо-американської правової системи.
12. Поняття та предмет науки цивільного права та методи дослідження.
13. Цивільне право як навчальна дисципліна.
14. Що таке звичай у сімейному праві і які правила його застосування?
15. Назвати галузі права України, в яких поряд із сімейним правом закріплені принципи захисту сім'ї, материнства і дитинства.
16. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, у яких визначено право на захист сім'ї з боку держави і суспільства.
17. Охарактеризуйте чотири найбільш поширені точки зору на правову природу сім'ї.

ТЕМА № 4. Основи господарського та трудового права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття, предмет та суб'єкти господарського права
2. Поняття і зміст господарських правовідносин.
3. Види господарських правовідносин.
4. Учасники господарських правовідносин.
5. Господарська діяльність як предмет господарського права.
6. Поняття та ознаки господарської діяльності.
7. Види господарської діяльності.
8. Підприємництво як вид господарської діяльності.
9. Свобода підприємницької діяльності.

10. Установчі документи суб'єкта господарювання, їх зміст

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: господарські відносини, відносини у сфері господарювання, господарсько-правові відносини, господарсько-правове регулювання, господарсько-виробничі відносини, організаційно-господарські відносини, внутрішньогосподарські відносини, суб'єкти господарських правовідносин, учасники господарських відносин, господарська компетенція, правосуб'єктність.

Трудове право, предмет трудового права, централізований метод, локальний метод, договірної метод, рекомендаційний метод, імперативний метод, диспозитивний метод, принципи трудового права, система трудового права, система трудового законодавства, трудові правовідносини, трудова правоздатність, трудова дієздатність джерела трудового права, нормативно-правові акти, нормативно-правовий договір, локальні акти, колективний договір, роботодавець, працівник, єдність та диференціація.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4.

1. Під час самостійної роботи вирішити наступні завдання:

Які із вказаних суспільних відносин регулюються нормами господарського права і, відповідно, складають його предмет. Обґрунтуйте.

- відносини між комерційним банком та громадянином П., який вніс вклад;
- відносини між ТОВ і громадянином, який придбав товари в кредит у цього господарського товариства;
- відносини між виконавчим комітетом місцевої ради та громадянином В. у зв'язку із видачою йому торгового патенту;
- відносини між двома державними підприємствами, які уклали договір поставки;
- відносини між комерційним банком та організацією, що має розрахунковий рахунок в цьому банку;
- відносини між громадянином К., який володіє акціями цього товариства, та АТ з приводу звільнення громадянина К. і виходу його із числа акціонерів;
- укладення міністерством освіти договору про співпрацю з університетом;
- сплата відсотків за користування кредитом у банку;
- укладення договору про пошиття костюма;
- відносини між податковою інспекцією і фізичною особою-підприємцем, що виникають у зв'язку із сплатою останнім податку із доходів фізичних осіб.

Задача 1. Фізична особа-підприємець Ф. звернувся в господарський суд із позовом до свого контрагента про відшкодування збитків по невиконанню укладеного між ними договору поставки.

В обґрунтування своїх позовних вимогах Ф. посилався на Постанову ВГС України № 48/237 від 04.07.2007 р. Суд відмовив підприємцю в задоволенні його позовних вимог, оскільки у свої рішеннях може посилатись та керуватись виключно нормами законодавства, а не судової практики.

Завдання. Чи є рішення, постанови та інші акти судів України джерелами права? Чи зобов'язані суди в Україні в своїй діяльності керуватися Постановами вищих судових інстанцій в Україні (Верховного суду України, Вищого господарського суду, Конституційного суду України)? Дайте своє розуміння поняттю «правові позиції суду».

Задача 2. Громадянин С. уклав із ТОВ «Ф.» підрядний договір щодо здійснення ремонту своєї квартири. ТОВ не встигло у передбачені договором строки завершити ремонтні роботи, оскільки частина матеріалів для ремонту була недопоставлена ПП «К.», з яким був укладений відповідний договір, а тому не визнає своєї вини в цьому.

Завдання. Які відносини виникли між громадянином та товариством? Дайте юридичну оцінку аргументам ТОВ «Ф.» щодо неможливості відповідати перед громадянином через невиконання своїх зобов'язань за договором третьою стороною.

2. Складіть схеми з наступних питань:

- Поняття, види та характерні ознаки господарських правовідносин.
- Господарське законодавство та його ознаки (основні, тимчасові).
- Поняття, види та характерні ознаки господарсько-правових норм.
- Причини та напрями вдосконалення господарського законодавства.

Індивідуальні завдання до Теми 4.

1. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Чим визначається та що входить в сферу дії господарського права, його предмет?
2. Чи можна стверджувати, що господарювання — це і є саме виробництво. Поясніть на прикладах.
3. Визначте специфіку сферу дії такої галузі права, як господарське право?
4. Дайте доктринальне визначення поняттю «господарська діяльність».
5. Якими є істотні характеристики господарської діяльності, охарактеризуйте найбільш важливі ознаки господарської діяльності?
6. Чим зумовлено спеціальне регулювання господарської діяльності?
7. Яким чином господарська діяльність створює основу (фундамент) економіки будь-якого типу?
8. Що є метою господарської діяльності?
9. Яке відношення має ринкова інфраструктура до господарської діяльності?
10. За якими критеріями класифікуються господарські відносини?

Друге семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, предмет, метод, функції трудового права.
2. Особливості джерел трудового права.
3. Поняття та умови виникнення трудових правовідносин
4. Підстави, зміст та суб'єкти трудових правовідносин.

5. Поняття та сторони колективних договорів та угод.
6. Поняття, зміст, види та значення трудового договору.
7. Випробування при прийнятті на роботу.
8. Поняття, підстави й види переведень та переміщень на іншу роботу.
9. Загальні підстави припинення трудового договору.
10. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4.

Під час підготовки до практичного заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

1. *Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:*

<p>1. Ядром і основним видом трудових правовідносин є:</p> <p>а) виробничі відносини; б) індивідуально-трудова; в) колективно-трудова; г) відносини соціального партнерства.</p>	<p>6. Об'єктом трудових правовідносин виступає:</p> <p>а) працівник і роботодавець; б) тільки результати праці; в) робітники і службовці; г) процес праці і його результати.</p>
<p>2. Складовими елементами індивідуальних трудових правовідносин є такі правові відносини:</p> <p>а) правовідносини трудової дисципліни; б) правовідносини соціального партнерства; в) правовідносини з вирішення колективних трудових спорів; г) колективно-трудова відносини.</p>	<p>7. Суб'єктами індивідуально-трудова правовідносин є:</p> <p>а) працівник і роботодавець; б) роботодавець і профспілковий орган; в) роботодавець і трудовий колектив; г) наймач і роботодавець</p>
<p>3. Якщо за загальним правилом прийом на роботу осіб допускається з 16 років, то повна трудова правосуб'єктність фізичних осіб настає з досягнення ними:</p> <p>а) також 16 років; б) 17 років; в) 18 років; г) 21 року</p>	<p>8. Правосуб'єктність визначається переважно як поєднання таких компонентів:</p> <p>а) правоздатність; б) правоспроможність; в) дієспроможність; г) дієздатність; д) правовий статус</p>
<p>4. Складовими трудової правосуб'єктності є:</p>	<p>9. Суб'єктами колективних трудових відносин є:</p> <p>а) роботодавець;</p>

<p>а) трудова дисципліна і дисциплінарна відповідальність; б) трудова дисципліна і матеріальна відповідальність в) трудова правоздатність і трудова дієздатність; г) правовий статус і правоздатність.</p>	<p>б) профспілкова організація; в) Центр зайнятості; г) примирна комісія; д) колективне підприємство.</p>
<p>5. До підстав виникнення трудових правовідносин не належить: а) трудовий договір; б) обрання на посаду; в) трудова угода (цивільно-правовий договір); г) направлення на роботу.</p>	<p>10. Складовими елементами індивідуальних трудових правовідносин є такі: а) правовідносини робочого часу; б) колективно-трудова правовідносини; в) правовідносини соціального партнерства; г) правовідносини трудової дисципліни; д) правовідносини оплати праці.</p>

2. Вирішити наступні практичні завдання:

Задача 1. Суд визнав недійсним трудовий договір укладений між Крайнюк і ПП «Маяк», мотивуючи тим, що Крайнюк не є суб'єктом трудового права, оскільки він не досяг 16 річного віку.

Завдання. Визначте, наскільки обґрунтованим є вказане рішення. Дайте характеристику трудової правосуб'єктності неповнолітніх громадян.

Задача 2. Працівників підприємства «Галичина» було повідомлено його власником, що з ними трудовий договір припиняється, оскільки за грубі порушення трудового законодавства було звільнено директора цього підприємства, який без відома власника приймав їх на роботу і, на даний час, з ним трудовий договір розірвано. Працівники звернулись до суду.

Завдання. Визначте, яке рішення має прийняти суд? Визначте обсяг трудової правосуб'єктності директора.

Задача 3. Зайцев за домовленістю з начальником відділу збуту написав заяву про прийняття на роботу на посаду слюсаря. Однак, як виявилось пізніше, директор заводу не видавав наказу про прийняття Зайцева на роботу, хоча він приходив на роботу та виконував встановлені обов'язки. Коли ж, працівник у наступному місяці вирішив в'їзнати, яка у нього заробітна плата виявилось, що він як працівник на роботі не прийнятий.

Завдання. Чи виникли у даному разі трудові правовідносини? Дайте правову оцінку ситуації. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. 20.09. минулого року Котюк підписав договір з підприємством «КАСКАД», за яким взяв на себе обов'язок виконати будівельні роботи по ремонту гаража підприємства. Відповідно до договору Котюк приходив на

роботу о 10:00, виконував роботу в зручний для нього час. Угода була укладена на три місяці.

Завдання. Яка, на Вашу думку, природа цього договору про працю? Відповідь обґрунтуйте. Визначте спільні та відмінні риси трудового та цивільного договору.

Задача 5. Савчук на підставі усної домовленості із заступником директора ПП «Фоку», що буде прийнятий на роботу дворником, упродовж місяця прибирав прибудинкову територію підприємства.

Завдання. Визначити, чи є підстави вважати, що тут виникли трудові відносини? Відповідь обґрунтуйте.

Індивідуальне завдання до т. 4

1. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Поняття, зміст та значення трудового договору.
2. Відмінність трудового договору від цивільно-правових угод.
3. Сторони трудового договору.
4. Класифікація трудового договору за формою, видами, строками, змістом, суб'єктами.
5. Випробування при прийнятті на роботу.
6. Поняття, підстави й види переведень на іншу роботу.
7. Переміщення на іншу роботу.
8. Зміна істотних умов праці.
9. Припинення трудового договору з ініціативи працівника, ст. 38 КЗпП.
10. Припинення трудового договору з ініціативи роботодавця, ст. 40 КЗпП

ТЕМА № 5. Основи адміністративного права та адміністративно-деліктного права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття, роль та місце адміністративного права в системі права України.
2. Поняття та сфера предмета галузі адміністративного права України.
3. Правові аспекти предмета сучасного адміністративного права України.
4. Управлінська природа адміністративного прав. Позитивні та негативні чинники сфери дії адміністративного права України.
5. Поняття, ознаки і види адміністративно-правових відносин.
6. Структура адміністративно-правових відносин.
7. Фактичний і юридичний зміст адміністративно-правових відносин.
8. Суб'єкти адміністративно-правових відносин.
9. Об'єкти адміністративно-правових відносин.
10. Розкрийте риси адміністративно-правому методу правового регулювання.

11. Адміністративне право як галузь, наука та навчальна дисципліна, їх співвідношення.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття адміністративного права; місце адміністративного права в системі права України; предмет права; природа адміністративного права; ознаки правовідносин; види правовідносин; структура відносин; зміст відносин; суб'єкти відносин; об'єкти відносин; методи адміністративно-правового регулювання права; адміністративна право як галузь, як наука, як навчальна дисципліна.

Завдання для самостійної роботи до Теми 5.

1. Під час самостійної роботи підготувати реферата із запропонованих тем:

1. Концепції сучасного адміністративного права України.
2. Сучасне трактування основного методу адміністративного права України.
3. Сутність правовідносин «влада-підпорядкування».
4. Ознаки та функції адміністративного права.
2. Розробіть порівняльну таблицю спільних і відмінних рис галузі адміністративного права України та науки державного управління.
3. Доповніть таблицю - Адміністративно право України як ...

Галузь національного права	Наука	Навчальна дисципліна
Публічна, фундаментальна галузь права, предметом вивчення якої є публічне адміністрування (діяльність публічної адміністрації, а саме органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі надання адміністративних послуг), притягнення до адміністративної відповідальності та процедури публічного управління у різних сферах суспільного життя		

Індивідуальні завдання до Тем 5.

1. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Співвідношення виконавчої влади, державного управління й адміністративного права.
2. Керуючись Конституцією України, визначте систему органів виконавчої влади.
3. Сформулюйте основні напрями удосконалення системи та діяльності органів виконавчої влади, самоврядування.
4. Виконавча влада у світлі принципу поділу державної влади.
5. Адміністративне право як галузь права, його предмет і метод.
6. Система адміністративного права.
7. Роль адміністративного права у становленні та розвитку незалежної правової демократичної держави Україна.
8. Адміністративне право як галузь права, його предмет і метод.
9. Система адміністративного права.
10. Роль адміністративного права у становленні та розвитку незалежної правової демократичної держави Україна.

План другого семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття адміністративно-деліктного права та його місце у системі адміністративного права.
2. Особливості предмета правового регулювання адміністративно-деліктного права.
3. Джерела адміністративно-деліктного права. Кодекс України про адміністративні правопорушення -основне джерело адміністративно-деліктного права.
4. Загальні ознаки адміністративного правопорушення: караність, протиправність, суспільна шкідливість.
5. Спеціальні ознаки адміністративного правопорушення: конструктивні ознаки та ознаки, які мають юридичне значення лише в окремих складах адміністративних проступків або ж при вирішенні питання про вид і міру покарання за вчинення адміністративного правопорушення.
6. Поняття та види адміністративних стягнень.
7. Адміністративна відповідальність фізичних та юридичних осіб.
8. Загальна характеристика провадження у справах про адміністративні правопорушення.
9. Протокол про адміністративне правопорушення як основний процесуальний документ, що посвідчує факт вчинення адміністративного проступку.
10. Види адміністративних протоколів.

Завдання для самостійної роботи до Тем 5.

1. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Власник магазину «Продукти» Жилін реалізовував пиво та слабоалкогольні напої неповнолітнім. Як з'ясувалось під час перевірки, Жилін також продавав алкоголь власного виготовлення, а ще всупереч рішенню Чернігівської міськради він реалізовував алкоголь після 22 год.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Жиліна.

Задача 2. Кияшко, поспішаючи до відкриття магазину «Квадратний метр», зупинив та припаркував своє авто на зупинці громадського транспорту, чим створив перешкоди рухові тролейбусів та маршрутних таксі.

Під час вирішення питання про адміністративну відповідальність Кияшко заперечував свою провину, мотивуючи це тим, що «всі так роблять», а також зазначив, що він був у магазині менше години.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Кияшка.

Задача 3. Неповнолітні Корецький та Фаталюшко пили пиво на дитячому майданчику біля житлового будинку. Мешканець будинку Коломійчик зробив хлопцям зауваження та попросив їх залишити майданчик, оскільки вони показують негативний приклад для дітей, які тут гуляють. Корецький та Фаталюшко не лише не відреагували на це зауваження, а ще й написали на стіні електроцитової фарбою «Коломійчик – дурень», а після цього справили природну потребу на колеса автомобіля Коломійчика і лише після того покинули майданчик.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Корецького та Фаталюшка.

2. Вирішіть наступні тестові завдання:

<p>1. Як співвідносяться норми адміністративного та конституційного права?</p> <p>а) вони є рівноправними б) норми конституційного права мають майновий характер в) норми конституційного права є основоположними г) норми конституційного права є допоміжними</p>	<p>6. Який вид дисциплінарного стягнення є винятковим і може бути застосований у разі появи державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння?</p> <p>а) догана б) попередження про неповну службову відповідність в) звільнення з посади державної служби г) зауваження</p>
<p>2. Якими особливостями характеризуються відносини, що становлять предмет адміністративного права?</p> <p>а) їх учасниками є лише юридичні особи б) вони виникають у сфері публічного адміністрування</p>	<p>7. Яким чином на особу накладається адміністративне стягнення у вигляді штрафу за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі?</p>

<p>в) їх учасником завжди є Президент України</p> <p>г) їх учасниками є менеджери</p>	<p>а) штраф може бути накладено тільки після використання особою штрафних балів</p> <p>б) штраф може бути накладено незалежно від використання особою штрафних балів</p> <p>в) штраф може бути накладено разом зі штрафними балами</p> <p>г) за такі правопорушення до особи може бути застосовано лише штрафні бали</p>
<p>3. Що слід розуміти під методом адміністративно-правового регулювання?</p> <p>а) систему прийомів, способів та засобів</p> <p>б) форми публічного адміністрування</p> <p>в) види діяльності органів виконавчої влади</p> <p>г) правове забезпечення публічного адміністрування</p>	<p>8. На який строк може застосовуватись адміністративний арешт?</p> <p>а) до 3 діб</p> <p>б) до 15 діб</p> <p>в) до місяця</p> <p>г) до 6 місяців</p>
<p>4. Як співвідноситься публічний інтерес та державний інтерес?</p> <p>а) це тотожні поняття</p> <p>б) державний інтерес є частиною публічного інтересу</p> <p>в) публічний інтерес є частиною державного інтересу</p> <p>г) зміст цих понять взагалі не перетинається</p>	<p>9. В який строк може бути накладено адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією?</p> <p>а) не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення</p> <p>б) протягом двох місяців з дня його виявлення але не пізніше двох років з дня його вчинення</p> <p>в) не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення</p> <p>г) протягом трьох місяців з дня його виявлення але не пізніше двох років з дня його вчинення</p>
<p>5. Які суспільні відносини належать до предмету регулювання адміністративного права?</p> <p>а) що виникають у сфері фінансової діяльності держави з приводу акумуляції, розподілу та використання грошових коштів, які</p>	<p>10. Що слід розуміти під адміністративним стягненням?</p> <p>а) міра впливу на правопорушника, який вчинив адміністративний проступок з метою відновлення порушених прав та законних інтересів осіб та притягнення винного до відповідальності</p>

<p>становлять національний дохід держави</p> <p>б) які мають місце у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади</p> <p>в) особисті немайнові правовідносини</p> <p>г) по виробництву та реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг державними підприємствами</p>	<p>б) негативні наслідки, що застосовуються до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення з метою покарання та запобігання вчиненню нових правопорушень</p> <p>в) міра відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення як самим правопорушником, так і іншими особами</p> <p>г) заходи адміністративного примусу, що визначені в Кодексі України про адміністративні правопорушення та застосовуються до особи за вчинення суспільно шкідливого діяння, яке має ознаки адміністративного проступку</p>
--	---

Індивідуальне завдання з теми 5.

1. Накреслити схеми з наступних питань:

1. Поняття та сутність малозначимих проступків.
2. Розмежування крайньої необхідності та необхідної оборони.
3. Розмежування крайньої необхідності та неосудності.
4. Розмежування необхідної оборони та неосудності.

2. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Караність як ознака адміністративного правопорушення.
2. Ознака протиправності адміністративного правопорушення та її юридичне значення.
3. Адміністративне правопорушення: поняття та суть.
4. Відмінність адміністративного правопорушення від злочину, дисциплінарного проступку та цивільного правопорушення.
5. Програма удосконалення законодавства України про адміністративні правопорушення.
6. Юридичне значення розмежування складів правопорушень з матеріальним і формальним складом.
7. Посадові правопорушення: особливості юридичної конструкції та юридичне значення.
8. Розмежування однозначних та альтернативних складів правопорушень.

ТЕМА № 6. Основи земельного, аграрного і екологічного права

Семінарське заняття – 4 години

План першого семінарського заняття 2 год.

1. Предмет, особливості та методи земельного права.
2. Принципи земельного права;
3. Поняття, склад та види земельних правовідносин;
4. Поняття, зміст та суб'єкти та об'єкти правової охорони земель;
5. Поняття та ознаки аграрного права України.
6. Предмет і методи аграрного права.
7. Принципи аграрного права.
8. Поняття і класифікація суб'єктів аграрного права.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття та предмет земельного права; методи земельного права; принципи земельного права; джерела земельного права; земельні реформи; напрямки земельної реформи; державне регулювання земельних відносин; форми регулятивної діяльності; поняття та зміст права власності на землю; Поняття та ознаки аграрного права України; Предмет і методи аграрного права; Принципи аграрного права; суб'єкти аграрного права.

Самостійна робота з теми 6.

Завдання для самостійної роботи до Теми 6.

Під час самостійної роботи вирішити наступні практичні задачі:

Задача 1. К., власник земельної ділянки, наданої йому для житлового будівництва, протягом 3 років не мав можливості розпочати будівництво житлового будинку у зв'язку із тим, що через його ділянку проходила високовольтна електрична лінія. У зв'язку із цим, К. звернувся до суду з позовом до міської ради з вимогою припинити незаконний транзит електроенергії через належну йому на праві власності земельну ділянку.

Завдання. Чи підлягають задоволенню позовні вимоги К.? Які права та обов'язки має власник електропередачі? Чи було К. надано земельну ділянку з дотриманням вимог чинного законодавства?

Задача 2. АТ викупило земельну ділянку площею 2,5 га у районної державної адміністрації, право власності зареєстровано в установленому порядку. АТ звернулось в органи містобудування за дозволом на знесення будівель та видачу дозволу на будівництво нової будівлі на своїй ділянці. У видачі дозволу було відмовлено на тій підставі, що земельна ділянка підпадає до зони ймовірного розташування автомобільної дороги у відповідності з планом розвитку міста і підлягає викупу для суспільних потреб.

Завдання. На яких умовах і в якому порядку може бути викуплено земельну ділянку АТ?

Чи правомірна відмова у видачі дозволу на знесення будівель на земельній ділянці АО?

Задача 3. Гр. Цубенко є власником земельної ділянки і розташованого на ній житлового будинку. Сільська рада повідомила її, що частина її земельної ділянки підпадає до зони прокладення магістралі трубопроводу і підлягає викупу для суспільних потреб, а їй буде надано інше житло у відповідності з нормами житлового законодавства. Громадянка Цубенко не погодилась з умовами викупу, а вимагала компенсації їй вартості житлового будинку та земельної ділянки за ринковою ціною.

Завдання. Який порядок дій уповноважених органів при наявності потреби для викупу земельної ділянки для суспільної потреби?

Які умови викупу визначенні чинним законодавством?

Як співвідносяться поняття «суспільна потреба» та «суспільна необхідність»?

Задача 4. У Статуті державного комерційного підприємства «Світанок» зазначено: «Підприємство є корпоративною юридичною особою публічного права, створеною на добровільних засадах».

Завдання. Проаналізуйте наведене положення. Чи відповідає воно вимогам чинного законодавства?

Задача 5. Рішенням сільської ради передбачено створення сільськогосподарського виробничого об'єднання на базі комунального сільськогосподарського підприємства та сільськогосподарського кооперативу.

Завдання. Чи відповідає таке рішення вимогам чинного законодавства України?

1. Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Земельні ресурси – це :</p> <p>1. Поверхня суші з установленими межами, певним місцем розташування, корисними копалинами та іншими елементами природи.</p> <p>2. Сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві.</p> <p>3. Природний ресурс, основу якого становлять сільськогосподарські угіддя та лісові насадження, зокрема лісосмуги та інші захисні насадження.</p> <p>4. Частина земної поверхні з установленими межами, певним</p>	<p>6. Які сфери матеріального виробництва регулюються нормами аграрного права?</p> <p>а) сфера виробництва сільськогосподарської продукції;</p> <p>б) сфера реалізації сільськогосподарської продукції;</p> <p>в) сфера переробки сільськогосподарської продукції;</p> <p>г) сфери виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції.</p>
--	--

<p>місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.</p>	
<p>2. Ознаками землі як природного ресурсу є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Середовище проживання людей для забезпечення їх життя. 2. Незамінність, обмеженість у просторі, локальність і нерухомість. 3. Ґрунтова характеристика. 4. Родючість, належність до майнових об'єктів. 	<p>7. Аграрне право України – це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) галузь права, яка регулює суспільні відносини в сфері державного управління; б) галузь права, яка регулює суспільні відносини в сфері зайняття підприємницькою діяльністю; в) галузь права, що регулює комплекс пов'язаних між собою виробничо – господарських, земельних, майнових, трудових та організаційно – управлінських відносин, які складаються в процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції; г) галузь права, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини.
<p>3. Об'єктом державного контролю за використанням та охороною земель є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Земельні ділянки. 2. Землі природно-заповідного фонду. 3. Всі землі в межах України. 4. Земельні ділянки, надані у приватну власність. 	<p>8. Аграрні правовідносини регулюються такими методами:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) методи дозволу, припису і заборони; б) деструктивний та методологічний методи; в) індуктивний і дедуктивний; г) емпіричний метод та метод дозволу.
<p>4. Суб'єктами земельних правовідносин є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. 2. Громадяни, органи державної влади, органи місцевого самоврядування. 3. Громадяни, іноземці, апатриди, держава Україна. 4. Народ України. 	<p>9. Метод дозволу, як один з методів регулювання аграрних відносин, полягає у:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) покладенні на суб'єктів аграрних правовідносин обов'язку вчинити певні дії, визначені законом; б) обмеженні вчиняти певні дії; в) вільному здійсненні тих видів діяльності, які дозволені законом і передбачені установчими документами аграрних товаровиробників; г) прямій вказівці діяти певним чином.

<p>5. Зміна цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб, здійснюється за ініціативою:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Користувачів земельних ділянок у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. 2. Власників земельних ділянок у порядку, що встановлюється Верховною Радою України. 3. Власників земельних ділянок у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. 4. Власників земельних ділянок у порядку, який встановлює Президент України. 	<p>10. Метод заборони, як один з методів регулювання аграрних відносин, полягає у:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) вільному здійсненні тих видів діяльності, які дозволені законом і передбачені установчими документами аграрних товаровиробників; б) обмеженні вчиняти певні дії; в) покладенні на суб'єктів аграрних правовідносин обов'язку вчинити певні дії, визначені законом; г) наданні особі права діяти певним чином.
--	---

Індивідуальні завдання до Теми 6.

1. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Назвати ознаки земельної ділянки.
2. На підставі аналізу чинного законодавства визначить права та обов'язки суб'єктів земельних правовідносин.
3. Що таке державна реєстрація прав на землю? Чим реєстрація права відрізняється від реєстрації правочину?
4. Які документи подаються для державної реєстрації прав на землю?
5. Яка юридична природа реєстрації прав на землю в Україні?
6. Чи без наявності факту реєстрації відповідне право на земельну ділянку виникає?
7. Із чого випливає необхідність реєстрації будь-якого права на землю?
8. Сільськогосподарські підприємства корпоративного типу.
9. Правосуб'єктність державних сільськогосподарських підприємств.
10. Які специфічні риси притаманні усім сільськогосподарським підприємствам як аграрним суб'єктам.

План другого семінарського заняття:

1. Поняття та предмет екологічного права України.
2. Метод правового регулювання екологічного права.
3. Принципи екологічного права України.
4. Система та джерела екологічного права України.
5. Поняття та елементи еколого-правового статусу людини і громадянина.
6. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.

7. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
8. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.
9. Особливості права власності на природні ресурси.
10. Підстави та порядок виникнення та припинення права власності на природні ресурси.

Тестові завдання. Назвати правильну відповідь.

1. Поняття екологічного права це:	6. Екологічне право це:
1) базова наука	1) сукупність суспільних екологічних відносин
2) частина кримінального права	2) сукупність нормативних актів
3) частина господарського права	3) наукова дискусія
4) комплексна наука	4) концепція
5) екологічне законодавство	5) підсумкова структура галузей права
2. Система екологічного права складається з:	7. Екологічне право як галузь права включає в себе:
1) земельного права, лісового права, гірничого права	1) дві частини (загальну та спеціальну)
2) трьох частин	2) фауністичне та флористичне право (право користування та охорони тваринного та рослинного світу)
3) двох частин (загальна та особлива)	3) право екологічної безпеки
4) п'яти частин	4) природноресурсове та природоохоронне право
5) двох частин (загальна та спеціальна)	5) загальну та особливу частину
3. Вкажіть, що відноситься до джерел екологічного права:	8. Основні екологічні права громадян України закріплені в:
1) акти Верховної Ради України	1) Законах України
2) акти Кабінету Міністрів України	2) підзаконних нормативних актах Кабінету Міністрів України
3) усі законодавчі та підзаконні нормативні акти, які регулюють екологічні відносини	3) підзаконних нормативних актах місцевих органів влади
4) інструкції міністерств	4) підзаконних нормативних актах Верховної Ради України
5) акти органів місцевого самоврядування	5) Конституції України
4. Методи екологічного права бувають:	9. За юридичною силою назвіть найвагоміше джерело екологічного права:

1) авторитарні, заохочувальні	1) законодавчі акти (закони)
2) загальні і особливі	2) постанови Верховної Ради України
3) особливі, спеціальні	3) урядові нормативні акти (укази, розпорядження Президента України, постанови КМУ)
4) виробничі, державні	4) галузеві нормативні правові акти (інструкції, такси, методики, правила)
5) змішані	5) локальні нормативні правові акти в галузі екології
5. Методи екологічного права це:	10. Зміцнення законності в галузі природокористування забезпечується шляхом:
1) стандарти	1) прийняття нових законодавчих актів
2) норми	2) відміни законних актів, які втратили свою актуальність
3) вимоги	3) легалізації дій громадян
4) способи і прийоми	4) заохочень
5) правила	

Завдання для самостійної роботи:

Опрацювати наступні питання (за вибором - можна законспектувати відповідний навчальний матеріал або подати його за допомогою схем):

1. Становлення та розвиток екологічного права України.
2. Наука екологічного права та її розвиток в Україні.
3. Екологічне право як навчальна дисципліна і сфера практичної діяльності.
4. Місце екологічного права в системі права України та його співвідношення з іншими галузями права.
5. Екологічне законодавство України.
6. Конституція України – основне джерело екологічного права

Індивідуальні завдання до Теми 1:

Скласти 20 тестових завдань з питань:

- поняття екологічного права як галузі права;
- предмет екологічного права;
- методи правового регулювання екологічних відносин;
- поняття, система та особливості джерел екологічного права;
- принципи екологічного права України.

ТЕМА № 7. Основи кримінального права України

Семінарське заняття –4 год.

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття кримінального права.
2. Джерела кримінального права.
3. Завдання, функції та принципи кримінального права.
4. Поняття та зміст кримінальної відповідальності.
5. Форми реалізації кримінальної відповідальності.
6. Підстави кримінальної відповідальності.
7. Поняття злочину, складу злочину та його ознаки.
8. Поняття і види стадій злочину.
9. Закінчений злочин. Замах на злочин та його види.
10. Відмінність від готування та закінченого злочину.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:
поняття кримінального права; джерела кримінального права; завдання, функції кримінального права; принципи кримінального права; підстави відповідальності; зміст відповідальності; поняття злочину; склад злочину; стадії злочину; замах на злочин; готування до злочину; закінчений злочин.

Завдання до самостійної роботи до т. 7.

1. У зошиті для практичних занять вкажіть такі статті КК України:
  - три статті Особливої частини КК з простою диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з описовою диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з бланкетною диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з відсилочною диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК зі змішаною (комбінованою) диспозицією.
2. Наведіть два положення кримінально-правового характеру:
  - а) Конституції України;
  - б) міжнародних договорів;
  - в) рішень Конституційного Суду України.
3. Обрати правильну відповідь на тестове завдання:

1. Кримінальний кодекс України було прийнято: а) 1 вересня 2001 р.; б) 5 квітня 2001 р.; в) 28 грудня 1960 р.; г) 24 серпня 1991 р.	6. Вкажіть на ознаку злочину: а) суспільно небезпечне діяння; б) визнання особою своєї вини; в) показання свідків; г) спричинення шкоди.
2. Кримінальний кодекс України складається з таких частин: а) Основна і Спеціальна; б) Загальна і Спеціальна; в) Загальна і Особлива;	7. Склад злочину – це: а) офіційна оцінка поведінки особи, яка вчинила злочин, що дається лише судом в обвинувальному вирокі;

<p>г) Основна і Додаткова.</p>	<p>б) сукупність встановлених кримінальним законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, які визначають суспільно небезпечне діяння як злочин; в) сукупність всіх суспільних відносин, інтересів та благ особи, держави і суспільства, що охороняються кримінальним законом; г) сукупність передбачених законом ознак, які характеризують зовнішній прояв злочинного діяння.</p>
<p>3. Диспозиція у якій не визначено конкретних ознак злочину і відсилає для встановлення їх змісту до інших нормативно-правових актів, називається: а) відсильною; б) простою; в) описовою; г) бланкетною.</p>	<p>8. Вкажіть види складів злочину за конструкцією: а) матеріальні, прості, складні; б) матеріальні, формальні, усічені; в) основні, кваліфіковані, формальні; г) прості, складні, альтернативні</p>
<p>4. Закон про кримінальну відповідальність має зворотну дію у часі, якщо: а) це стосується лише злочинів вчинених з необережності; б) це стосується лише злочинів невеликої тяжкості; в) він пом'якшує кримінальну відповідальність; г) він посилює кримінальну відповідальність.</p>	<p>9. Стадії злочину це: а) певні етапи вчинення умисного злочину; б) ознаки злочину; в) структурний елемент складу злочину; г) дані про суб'єкта злочину</p>
<p>5. Що є процесуальною підставою кримінальної відповідальності: а) обвинувальний вирок суду, що набув законної сили; б) вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки складу злочину, передбаченого КК України;</p>	<p>10. Замах на злочин вчиняється лише з: а) прямим умислом; б) непрямим умислом; в) злочинною самовпевненістю; г) злочинною недбалістю.</p>

в) затримання особи, яка вчинила злочин; г) рішення прокурора у кримінальному провадженні.	
---	--

3. Розв'яжіть практичні завдання:

Задача 1. Іванов придбав у незнайомої особи ніж, та возив його на випадок самозахисту в багажнику автомобіля. Під час перевірки працівниками патрульної поліції автомобіля Іванова, в багажнику був знайдений ніж, який згідно з висновком експертизи, є холодною зброєю.

Завдання. Ознайомтесь із ст. 263 КК України. Вирішіть питання про відповідальність Іванова.

Задача 2. Медсестра лікарні Яровенко пожаліла безнадійно хвору на тяжку хворобу Макаренко та на її прохання ввела їй в організм препарат, здатний викликати смерть, щоб Яровенко не зазнавала зайвих страждань. Від зробленої ін'єкції Макаренко померла.

Завдання. Ознайомтесь із ст. 115 КК України та поняттям «евтаназії» за допомогою мережі Інтернет. Чи можливо визнати дії Яровенко злочинними?

Задача 3. Таратута був свідком того, як Цапко у лісі згвалтував жінку, що збирала гриби. Про цей злочин Таратута нікуди не повідомив.

Завдання. Чи повинен Таратута відповідати за приховування злочину за ст. 396 КК України?

Задача 4. Сидоренко, знаходячись у продовольчому супермаркеті біля стелажа з молочними продуктами, переконавшись, що ніхто не звертає на нього уваги, узяв пакет з кефіром вартістю 12 гривень і поклав його до внутрішньої кишені куртки. Залишивши приміщення супермаркету, Сидоренко прийшов додому, де випив кефір.

Завдання. Ознайомтесь із ч. 1 та ч. 2 ст. 11 КК України. Чи вбачається в діях Сидоренка злочин?

Задача 5. Збираючи вдосвіта гриби, Дронов кинув у річку недопалок цигарки. Поверхня води спалахнула, полум'я поширилося на кілька кілометрів і знищило у двох селах мости та трактор японського виробництва. Сам Дронов дістав тяжкі опіки. Річка горіла протягом п'яти годин, оскільки в неї потрапило 4 тис. м³ пального внаслідок пошкодження труби нафтопроводу при проведенні будівельних робіт. Керівники робіт не сповістили населення про можливі наслідки.

Завдання. Визначити, чи є дії Дронова злочинними?

Завдання для індивідуальної роботи до Теми 7.

1. Закінчіть речення. На стадії закінченого злочину добровільна відмова...

- 1) можлива завжди;
  - 2) не можлива;
  - 3) можлива лише за умови контролю розвитку причинного зв'язку;
  - 4) можлива за відсутності шкідливих наслідків.
2. Укажіть, на якому етапі можлива добровільна відмова від злочину:
- 1) на будь-якому етапі;
  - 2) стадії готування до злочину;
  - 3) стадії закінченого замаху за певних умов;
  - 4) стадії незакінченого замаху;
  - 5) стадії закінченого злочину.
3. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:
1. Назвіть загальні ознаки, що характеризують кримінальне право як галузь права.
  2. Які основні кримінально-правові інститути містить Загальна частина Кримінального кодексу.
  3. В чому полягає особливе значення взаємозв'язку між Загальною та Особливою частиною кримінального законодавства.
  4. Які функції виконують кримінально-правові норми, які містяться у двадцяти розділах Особливої частини КК.
5. Назвіть сферу суспільних відносин, яку охороняє кримінальний закон, відповідно до назви кожного розділу Особливої частини.
  6. Які функції виконують інститути: добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення, необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання злочинця, інститути призначення покарання, звільнення від покарання, погашення та зняття судимості.
  7. Визначить сутність взаємозв'язку конституційного, міжнародного та кримінального права, рівень їх співвідношення.
  8. Визначить місце та значення кримінального права стосовно інших галузей права кримінально-правового циклу (кримінального процесуального, кримінально-виконавчого).
  9. Чим різняться поняття "наука кримінального права" та поняття "кримінальне право як законодавство".
  10. Чим різняться предмет та методи науки кримінального права від предмета та метода кримінального права як галузі права.
  11. Надайте соціально-правовий зміст принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання.
  12. Правова природа та зміст невідворотності кримінальної відповідальності, як принципу кримінального права.

Друге семінарське заняття з теми 7.

План другого семінарського заняття – 2 год.

1. Об'єкт злочину: поняття та зміст.
2. Види об'єктів злочину.

3. Предмет злочину.
4. Об'єктивна сторона злочину: поняття, зміст та значення.
5. Суб'єкт злочину: поняття та зміст.
6. Поняття неосудності за кримінальним правом та її критерії.
7. Вік кримінальної відповідальності.
8. Спеціальний суб'єкт злочину;
9. Поняття, ознаки і значення суб'єктивної сторони злочину.
10. Вина як головна ознака суб'єктивної сторони злочину.
- 11.3. Умисел та його види.
- 12 Необережність та її види.
13. Змішана (подвійна) форма вини.
14. Мотив та мета злочину. Особливий емоційний стан при вчиненні злочину.
15. Невинне заподіяння шкоди.
16. Помилка та її вплив на форму вини і кримінальну відповідальність.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття та зміст об'єкту злочину; види об'єктів злочину; предмет злочину; потерпілий від злочину; об'єктивна сторона злочину; причинний зв'язок; суб'єкт злочину; вік відповідальності; спеціальний суб'єкт; суб'єктивна сторона злочину; вина як ознака злочину; умисел; види умислу; необережність та її види; мотив та мета злочину.

Завдання до самостійній роботі другого семінарського заняття

1. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Панов та Щербіна, які ніде не працювали, подзвонили в квартиру Ткачук. Коли вона відкрила двері, вони увірвалися до її квартири і, погрожуючи ножом, зв'язали її, а потім почали шукати в квартирі гроші та ювелірні вироби.

Під час обшуку Ткачук, якій було 85 років, втратила свідомість, і вони це бачили, але злякалися і втекли із знайденими речами. Загальна сума викраденого склала 2,5 тис. грн.

Як з'ясувалося в процесі розслідування справи, Паніну на момент вчинення злочину виповнилося 14 років, а Щербіні – 21.

Завдання. Визначити об'єкти злочинів; вчинених Пановим і Щербіною; предмет злочинів, вчинених Пановим і Щербіною: момент закінчення злочинів.

Задача 2. В парку на лаві спав п'яний Іванченко, з кишені якого випав гаманець. Проходячи повз нього, Романенко вирішив заволодіти грошима п'яного. Він підняв гаманця, забрав з нього гроші і порожнього гаманця поклав назад.

Це побачили Голота і Козак, які зажадали, щоб він поклав гроші назад. Романенко не погодився і почав погрожувати їм вбивством. Голота і Козак відібрали у Романенка викрадене і доставили його до міліції.

По дорозі Романенко намагався вирватися від них і знову погрожував вбивством.

Завдання. Дайте правову оцінку діям Романенка та визначте : об'єкти злочинів; вчинених ним предмет, знаряддя та засоби злочинів, вчинених Романенко момент закінчення злочину.

Задача 3. Косолапов і Волченко знали, що бухгалтер підприємства поїхав у банк за грошима, і, коли він повертався, на перехресті доріг зупинили автомашину і погрожуючи пістолетом поставили вимогу віддати гроші. Бухгалтер відповів, що грошей не одержав. Тоді Косолапов і Волченко обшукали потерпілого і, не знайшовши грошей, зняли з нього піджак і наручний годинник. *Завдання. Визначте стадії вчинення злочину.*

Задача 4. Працівники заводу Прохоров та Маслов з метою крадіжки грошей із каси заводу вночі проникли на територію заводу і, зламавши замок, увійшли в приміщення каси. Однак, не зумівши відкрити сейф, вони зрозуміли, що заволодіти грошима їм не вдасться, а тому вирішили покинути приміщення, однак були затримані охороною на заводському дворі.

Завдання. Чи підлягають Прохоров та Маслов кримінальній відповідальності?

Задача 5. . З метою заволодіння квартирою та майном свого чоловіка, який мав намір з нею розлучитися, Курочкіна вирішила його отруїти. З цією метою вона придбала у знайомої отруту, призначену для знищення пацюків, та підмішала її в їжу, якою пригощала свого чоловіка. Приймавши отруту разом з їжею, Курочкін на протязі двох днів дуже погано себе почував, його постійно нудило. Ніяких інших наслідків не настало. Судово-медичною експертизою встановлено, що порошок був непридатним для отруєння людини.

Завдання. Чи є ознаки злочину у діях Курочкіної? Якщо так, якою є стадія злочину?

2. Дайте відповіді на тестові завдання:

1. Об'єкт злочину це: а) речі матеріального світу, з приводу яких вчинюється злочин; б) суспільні відносини, власність, життя і здоров'я, довкілля; в) суспільні відносини, інтереси, блага особи, держави і суспільства, які охороняються кримінальним законом, з приводу яких або щодо яких вчинюється злочин; г) людина	б. Суб'єктивна сторона злочину характеризується наступними ознаками: а) вина, мотив, емоції, осудність; б) вина, мотив, мета, емоції; в) мотив, вина, мета, вік особи; г) емоції, мотив, мета.
---	--

<p>2. Предмет злочину – це:</p> <p>а) речі матеріального світу, за допомогою яких вчинюється злочин;</p> <p>б) речі матеріального світу, щодо яких або з приводу яких вчинюється злочин;</p> <p>в) речі матеріального світу, які використовуються для вчинення злочину;</p> <p>г) суспільні відносини, що охороняються законом.</p>	<p>7. В кримінальному праві виділяють такі види необережності:</p> <p>а) злочинна недбалість, злочинна халатність;</p> <p>б) злочинна недбалість, злочинна невпевненість;</p> <p>в) злочинна халатність, злочинна самовпевненість;</p> <p>г) злочинна недбалість, злочинна самовпевненість.</p>
<p>3. Потерпілий від злочину це:</p> <p>а) юридична особа, якій злочином заподіяно шкоду;</p> <p>б) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно матеріальну шкоду;</p> <p>в) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно моральну шкоду;</p> <p>г) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду</p>	<p>8. Прямий умисел характеризується тим, що особи:</p> <p>а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і допускала їх настання;</p> <p>б) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання;</p> <p>в) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і не бажала, хоча й припускала їх настання;</p> <p>г) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і не бажала їх настання.</p>
<p>4. Суб'єкт злочину – це:</p> <p>а) фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці з якого може наставати кримінальна відповідальність;</p> <p>б) юридична або фізична особа, винна у вчиненні злочину, яка</p>	<p>9. Казус має місце тоді, коли:</p> <p>а) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра передбачала можливість їх настання, і могла їх передбачити;</p>

<p>досягла віку кримінальної відповідальності; в) фізична осудна особа, яка на момент розгляду справи в суді досягла встановленого законом віку кримінальної відповідальності і яка вчинила злочин; г) юридична осудна особа, яка вчинила злочин у віці з якого може наставати кримінальна відповідальність.</p>	<p>б) наслідки, що настали не перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи; в) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра, передбачала можливість їх настання; г) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра, передбачала можливість їх настання, але не хотіла цього.</p>
<p>5. Обов'язковими ознаками суб'єкта злочину є: а) осудність, вік, фізіологічний афект; б) вік, здатність усвідомлювати свої дії під час вчинення злочину та мати мету; в) фізичний та психічний стан особи, досягнення віку кримінальної відповідальності, винність; г) вік, осудність, фізична особа.</p>	<p>10. Злочинна недбалість у кримінальному праві розглядається через призму таких критеріїв: а) медичний та юридичний; б) об'єктивний та суб'єктивний; в) логічний та ситуативний; г) причинний та логічний.</p>

Індивідуальне завдання на друге семінарське заняття

1. Які юридичні ознаки становлять зміст суб'єктивної сторони складу злочину?

1. _____
2. _____
3. _____

2. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Поняття та значення об'єкта кримінального правопорушення
2. Види об'єктів кримінальних правопорушень.
3. Предмет кримінального правопорушення: поняття та значення; відмінність від об'єкта кримінального правопорушення.
4. Поняття, зміст та значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення
5. Суспільно небезпечне діяння та його ознаки
6. Поняття суспільно небезпечних наслідків
7. Поняття причинного зв'язку в кримінальному праві та його значення.
8. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення
9. Види суб'єктів кримінального правопорушення..... Вік кримінальної відповідальності

10. Поняття, ознаки та значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення
11. Поняття, форми та значення вини
12. Умисел та його види
13. Необережність та її види. Випадок (казус) та його відмінність від кримінально протиправної недбалості
14. Змішана (подвійна) форма вини
15. Мотив та мета кримінального правопорушення
16. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення
17. Закінчене кримінальне правопорушення та його види

ТЕМА 8. Основи цивільного процесуального і кримінального процесуального права України

Семінарське заняття – 4 год.

План першого семінарського заняття 2 год.

1. Форми захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Цивільна процесуальна форма.
2. Предмет, метод, система цивільного процесуального права. Джерела цивільного процесуального права.
3. Суб'єкти, об'єкти та зміст цивільних процесуальних правовідносин.
4. Поняття та підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
5. Учасники цивільного процесу. Особи, які беруть участь у справі, та інші учасники цивільного процесу.
6. Поняття та значення представництва у цивільному процесі.
7. Види процесуального представництва у суді.
8. Види проваджень у цивільному процесі.
9. Порядок проведення судового розгляду цивільних справ: підготовчий етап, розгляд справи по суті, судові дебати, ухвалення та проголошення рішення суду.
10. Виконання судових рішень

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:
 цивільне процесуальне право; цивільний процес; форма захисту права; цивільна процесуальна форма; предмет цивільного процесуального права; методи цивільного процесуального права; суб'єкти процесуальних відносин; об'єкти процесуальних відносин; зміст цивільних процесуальних правовідносин; учасники цивільного процесу; особи, які беруть участь у справі; інші учасники цивільного процесу; представництво, види проваджень; розгляд справи в суді; судове рішення; виконавче провадження.

Завдання для самостійної роботи до Теми 8.

1. Дайте відповіді на тестові завдання:

1. У чому полягає головне завдання цивільного судочинства:	6. Кого з перелічених нижче осіб можна віднести до тих, які беруть участь у справі:
---	--

<p>а) у захисті інтересів держави: б) у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави: с) у розгляді та вирішенні цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави: д) у справедливому, неупередженому і своєчасному розгляді та вирішенні цивільних справ.</p>	<p>а) суд: б) секретаря судового засідання: с) експерта: д) органи місцевого самоврядування.</p>
<p>2. Цивільний процес — це: а) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду та учасників процесу; б) захист порушених цивільних прав; в) охорона цивільних прав; д) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду, учасників процесу, інших правоохоронних органів.</p>	<p>7. Беручи участь у справі, де стороною є юридична особа, ким виступає в процесі її керівник: а) договірним представником цієї юридичної особи: б) органом юридичної особи: в) законним представником цієї юридичної особи. г) інший варіант _____</p>
<p>3. Предметом цивільного процесуального права є: а) суспільні відносини, які виникають між судом та учасниками процесу під час здійснення правосуддя; б) суспільні відносини між позивачем і відповідачем; в) суспільні відносини між порушником права та заявником; д) правові відносини між судом і заявником у цивільній справі.</p>	<p>8. Що є підставою законного представництва: а) адміністративний акт; б) рішення суду: в) договір доручення: г) факт походження дітей від своїх батьків: д) інший варіант _____</p>
<p>4. До проваджень цивільного судочинства можна віднести: а) позовне, наказне й окреме провадження:</p>	<p>9. Що є підставою повноважень законного представника: а) паспорт: б) свідоцтво про народження дитини:</p>

<p>b) провадження у суді першої інстанції, перегляд судових рішень, виконавче провадження: с) позовне, заочне, наказне, окреме, провадження у справах за участю іноземців:</p> <p>d) позовне, апеляційне, касаційне, провадження з перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами та перегляд судових рішень ВС України.</p>	<p>с) адміністративний акт; б) доручення: е) _____ інший варіант _____</p>
<p>5. Принцип законності означає, що:</p> <p>a) суд діє на підставі закону та вирішує справу згідно з положеннями закону;</p> <p>b) суд створений відповідно до закону;</p> <p>c) учасники процесу діють на підставі закону;</p> <p>d) цивільний процес — це законна форма захисту порушених прав.</p>	<p>10. Хто представляє державу в цивільному процесі:</p> <p>a) прокурор; b) відповідні органи державної влади: c) громадські організації: d) інший варіант _____</p>

2. Вирішіть наступні завдання:

Задача 1. У судовому засіданні у справі про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої пошкодженням майна, позивач заявив до суду клопотання про здійснення відеозйомки судового засідання співробітниками телеканалу «Райдуга». Суд запитав у відповідача, чи погоджується він на проведення відеозйомки, і оскільки відповідач не дав своєї згоди на відеозйомку, суд відмовив позивачу в задоволенні зазначеного клопотання.

Завдання. Чи порушив суд права позивача, якщо так, то які саме? Яким чином позивач може захистити свої порушені права?

Задача 2. Поліщук Жанна звернулась до суду з позовом до Степаненко Ніни про стягнення коштів.

В обґрунтування заявлених вимог позивач зазначила, що нею з відповідачем було укладено договір про надання дизайнерських послуг, на підставі якого вона сплатила відповідачу 50 000 грн.

Але комплекс замовлених дизайнерських послуг був їй наданий з порушенням строків, встановлених домовленістю сторін, а дизайн-проект виконаний з недоліками, які роблять його непридатним для використання. Внаслідок чого Степаненко повинна повернути всі отримані за договором кошти.

Дослідивши матеріали справи та заслухавши доводи сторін, суд встановив, що позивач не може довести належними та допустимими доказами факти невчасного та неякісного надання дизайнерських послуг відповідачем, а

клопотання про проведення експертизи для підтвердження неякісного виконання робіт ні відповідачем, ні позивачем заявлено не було. Виходячи із зазначеного суд відмовив у задоволенні позову

Завдання. Якими принципами цивільного процесуального права керувався суд для ухвалення рішення? Аргументуйте свою відповідь.

Задача 3. До Малиновського районного суду м. Одеси з позовом до Одеської міської ради звернувся позивач про встановлення додаткового строку для прийняття спадщини та визнання права власності в порядку спадкування на спадкове майно, а саме квартиру, після смерті свого дідуся Бобрікова А.А. В обґрунтування своїх вимог позивач посилається на те, що після смерті дідуся вона звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини, однак їй було відмовлено у зв'язку з тим, що пропущено встановлений законом строк для прийняття спадщини. Позивач вважає, що строк вона пропустила з поважних причин, оскільки на момент смерті дідуся вона перебувала за межами території України та була позбавлена можливості вчасно подати заяву про прийняття спадщини. Також посилається на те, що за життя дідуся склав заповіт, яким заповів все своє майно позивачу, а тому вона є єдиним спадкоємцем до майна померлого. Таким чином, вона позбавлена можливості прийняти спадщину після смерті дідуся та змушена звернутися до суду з вказаним позовом.

У судовому засіданні позивач участі не приймав, однак його представник надав до суду заяву в якій просив розглядати справу без його участі, позовні вимоги підтримує та просить їх задовольнити.

Представник відповідача у судовому засіданні участі не приймав, про дату, час та місце розгляду справи був сповіщений у встановленому законом порядку.

Суд, дослідивши матеріали справи, проаналізувавши і оцінивши надані докази в їх сукупності, вважає, приходить до висновку, що позов підлягає задоволенню.

Завдання. На яких засадах учасники судового процесу та їхні представники повинні користуватися процесуальними правами? З урахуванням яких обставин справи суд має право залишити без розгляду або повернути позов? В чому полягає цивільна процесуальна правоздатність? Чи є правомірним рішення суду?

Індивідуальні завдання до т. 8.

1. Підготувати:

а) Таблицю, у якій необхідно перелічити кожного з учасників цивільних правовідносин, з відповідним позначенням тієї статті ЦПК України, де закріплено його процесуальне становище.

2. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Поняття цивільних процесуальних правовідносин.

2. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин:

а) норми цивільного процесуального права як передумови виникнення правовідносин.

б) цивільна процесуальна правоздатність як передумова виникнення правовідносин.

в) процесуальні юридичні факти як передумова виникнення цивільних процесуальних правовідносин.

2. Елементи цивільних процесуальних правовідносин: суб'єкти, об'єкт, зміст.

3. Особи, які беруть участь у справі.

4. Сторони у цивільному процесі, їх права та обов'язки.

4.1.1. Процесуальна співучасть.

4.1.2. Неналежна сторона в процесі; умови і порядок заміни неналежного відповідача.

4.1.3. Процесуальне правонаступництво.

4.2. Треті особи.

4.3. Особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

4.4. Процесуальний представник.

5. Інші учасники цивільного процесу.

План другого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття, сутність і завдання кримінального процесу.

2. Система стадій кримінального процесу.

3. Кримінально-процесуальні функції, кримінально-процесуальні відносини і кримінально-процесуальна форма. Процесуальні гарантії у кримінальному судочинстві.

4. Кримінально-процесуальні акти, їх види і значення.

5. Мета і завдання кримінального процесу.

6. Поняття і класифікація суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.

7 Суд як орган правосуддя. Повноваження суду.

8. Роль і основні повноваження прокурора у кримінальному процесі.

9. Повноваження слідчого і начальника слідчого підрозділу.

10. Поняття органів дізнання, їх система, завдання і повноваження.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: кримінально-процесуальне право; предмет кримінально-процесуального права, джерела кримінально-процесуального права; кримінально-процесуальний закон; кримінально-процесуальна норма; гіпотеза, диспозиція і санкція кримінально-процесуальної норми; тлумачення кримінально-процесуального закону, дія кримінально-процесуального закону у просторі, часі та щодо осіб; зворотна дія кримінально-процесуального закону; аналогія кримінально-процесуального закону; принципи кримінального процесу; система і класифікація принципів кримінального процесу; конституційні принципи кримінального процесу; спеціальні (галузеві) принципи кримінального процесу; організаційні, функціональні, організаційно-функціональні принципи; законність; .

Самостійна робота з теми 8.

1. Дайте відповіді на тестові завдання:

<p>1. Кримінальний процес – це: а) одна з форм досудового розслідування; б) діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, судді та суду; в) протокольна форма досудової підготовки матеріалів; г) діяльність судових і правоохоронних органів.</p>	<p>6. Хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у: а) вироку; б) протоколі; в) постанові; г) ухвалі.</p>
<p>2. Який з наведених етапів кримінальної процесуальної діяльності не є стадією кримінального процесу? а) підготовче провадження; б) ухвалення та проголошення вироку; в) досудове розслідування; г) провадження за нововиявленими обставинами.</p>	<p>7. Дія кримінально-процесуального закону у просторі визначається: а) місцем вчинення злочину; б) територією України; в) місцем, де знаходиться обвинувачений; г) місцем, де знаходиться потерпіла особа;</p>
<p>3. Яке з наведених положень є одним із завдань кримінального провадження? а) зміцнення законності та правопорядку; б) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; в) попередження та боротьба зі злочинністю; г) профілактика кримінальних правопорушень.</p>	<p>8. З якого моменту визначається чинність положень кримінального процесуального кодексу щодо допустимості доказів: а) з моменту їх отримання; б) з моменту їх використання; в) з моменту визнання відповідним рішення фактичних даних як доказів; г) з моменту винесення відповідної постанови (ухвали) про допустимість доказів.</p>
<p>4. З якого моменту виникають кримінально-процесуальні правовідносини? а) вчинення кримінального правопорушення; б) виявлення ознак кримінального правопорушення компетентними державними органами, або надходження до них заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення;</p>	<p>9. Що найбільше характеризує дію принципу публічності? а) відкритий судовий розгляд в усіх судах; б) публічне проголошення вироку; в) обов'язок слідчого і прокуратура в межах своєї компетенції розпочати розслідування в кожному випадку</p>

в) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.	безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення; г) участь громадськості під час провадження.
<p>5. Судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по сутті викладається у формі:</p> <p>а) постанови; б) вироку; в) ухвали; г) обвинувального акту.</p>	<p>10. Принцип недоторканності житла чи іншого володіння особи полягає: а) проникнення до житла проводиться за санкцією прокурора; б) проникнення до житла проводиться за вмотивованою постановою слідчого і лише з санкції прокурора; в) проникнення до житла проводиться лише за вмотивованим судовим рішенням; г) проникнення до житла проводиться за вмотивованою постановою слідчого.</p>

2. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Громадянин Єрмак був затриманий працівниками охорони під час спроби винести з супермаркету «Ашан» продукти харчування на суму 350 грн. Начальник охорони за участю касира та охоронця провів огляд сумки та пакету в який останній намагався винести продукти та обшукав його. Все це було зафіксовано на камеру відеоспостереження, а також в складеному начальником охорони протоколі огляду приміщення та протоколі допиту Єрмака.

Завдання. 1. Який процесуальний статус начальника охорони?

2. Проаналізуйте правомірність дій начальника охорони

3. Яке процесуальне значення мають складені ним документи та відеозапис

4. Який процесуальний статус касира та працівників охорони

Задача 2. Бурда була притягнута до кримінальної відповідальності за привласнення 3000 грн. - вартості проданих нею за день товарів у магазині. Під час допиту як підозрюваної вона заявила, що гроші були в неї викрадені у трамваї, коли вона везла їх у банк. Факт крадіжки вона виявила вже у трамваї і просила пасажирів, а також водія допомогти знайти злодія, але це не дало ніяких результатів. Слідчий запропонував підозрюваній знайти присутніх під час інциденту громадян, а також виявити водія трамваю і дати йому їх адреси або самій запросити їх до слідчого. Підозрювана відмовилась шукати свідків.

Завдання. На кому лежить обов'язок доказування вини підозрюваного у вчиненні злочину?

Чи може обов'язок доказування невинуватості покладатися на підозрюваного? Якщо може, то за яких обставин?

На кому лежить обов'язок збирати докази, що виправдовують підозрюваного або пом'якшують його відповідальність?

Дайте оцінку щодо правомірності дій слідчого і підозрюваної. За даними обставинами сформулюйте загальні версії і змодельуйте способи їх перевірки.

Задача 3. Недалеко від свого будинку у скверику ранком була виявлена громадянка Трушова. Вона була без свідомості і з багаточисленними слідами побоїв. По дорозі в лікарню, не приходячи до свідомості, вона померла. В процесі розслідування за цими обставинами слідчий встановив, що ввечері напередодні події Трушова була зі своїм знайомим Данком. Під час допиту Данко слідчий запропонував йому зізнатись у вчиненому злочині, за що він (слідчий) потурбується про пом'якшення йому покарання. Данко заявив, що оскільки його наречена мертва, то йому також "не хочеться жити і хай слідчий вчиняє так, як вважає за потрібне". Одержавши таке "зізнання", слідчий вирішив повідомити Данку про підозру у вчиненні ним злочину, оголосив її останньому і звернувся до слідчого судді з поданням про обрання щодо нього запобіжного заходу - тримання під вартою.

Завдання. Чи має перевагу перед іншими доказами зізнання особи у вчиненні нею злочину?

Чи може лише воно бути покладено в основу підозри? Дайте оцінку діям і рішенням слідчого.

Змодельуйте свою програму дій як слідчого стосовно описаної ситуації, задіявши всі елементи процесу доказування.

Задача 4. Коломийченко, затриманий за підозрою у вчиненні 27 квітня 2021 р. крадіжки майна у Дончака, на допиті заявив слідчому, що крадіжку вчинити не міг, бо в цей період їздив до Харкова, щоб провідати хвору матір. При особистому обшуку у Коломийченка були вилучені два залізничні квитки: Київ - Харків за 26 квітня і Харків - Київ за 27 квітня 2021 р.

Завдання. Про які джерела доказів і види доказів йдеться в умові задачі? Чи достатньо їх для прийняття слідчим рішення про закриття справи щодо Коломийченка?

Задача 5. Під час повідомлення про підозру Федюку О. у вчиненні злочину - крадіжка, він відмовився від захисника, мотивуючи це тим, що він є студентом юридичного факультету шостого курсу заочного навчання і може сам успішно здійснювати свій захист. Проте після закінчення досудового слідства і оголошення йому про це, підозрюваний заявив клопотання про участь у справі як захисника - адвоката Радченко. Це клопотання слідчий відхилив, мотивуючи тим, що підозрюваний раніше відмовився від участі в справі захисника.

Завдання. Чи було забезпечено право підозрюваного на захист? Якою нормою воно врегульоване? Розкрийте структуру цієї норми.

Індивідуальне завдання до теми 8.

1. Складіть схему системи стадій кримінального процесу України за такою формою: назва стадії, безпосередні завдання, суб'єкти провадження, які беруть участь в даній стадії, особливості провадження в стадії, підсумкові

рішення.

2. *Визначте відмінності процесуального статусу експерта та спеціаліста у кримінальній провадженні, за запропонованими в таблиці пунктами:*

	Експерт	Спеціаліст
Мета залучення до участі в кримінальному провадженні		
Правова підстава участі в кримінальному провадженні		
Наслідки невиконання процесуальних обов'язків		
Оформлення результатів діяльності		

З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Поняття, сутність та значення кримінального процесу.
2. Кримінально-процесуальна форма: поняття, сутність та значення.
3. Поняття та види кримінально-процесуальних функцій.
4. Поняття та сутність кримінально-процесуальних правовідносин.
5. Поняття кримінального процесуального права, його предмет та методи.
6. Джерела кримінального процесуального права України.
7. Дія кримінального процесуального закону в просторі та за колом осіб.
- Чинність кримінального процесуального закону в часі.
8. Дайте визначення стадії кримінального процесу.
9. Назвіть стадії кримінального процесу.
10. Назвіть основні кримінальні процесуальні функції.
11. У чому полягає засада публічності? Чи відрізняється вона від засади гласності?
12. Який зміст засади диспозитивності у кримінальному процесі?
13. Чи закріплена в законі засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини?
14. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості як засада кримінального судочинства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА :

Література до теми 1.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15_3
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (в питаннях і відповідях): навч.-довід. посіб. / [О.В. Сердюк та ін.]; за заг. ред. І.В. Яковюка; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. права Європ. Союзу. - Харків : Право, 2019. - 123 с.
3. Конституційне право України: підручник / [Алмаші І.М. та ін. ; уклад.: Коцкулич В.В., Джуган В. В.]; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Юрид. ф-т, Каф. конституц. права та порівнял. правознавства. - 8-е вид., перероб. та допов. - Ужгород : Гельветика, 2018. - 409 с.
4. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філяніна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
5. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю.Г. Барабаш та ін.]. - 5-е вид., перероб. та допов. - Харків : Право, 2018. – 387 с.
6. Молдован В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. - Київ: "Видавництво «Центр навчальної літератури», 2019. – 206 с.
6. Олійник О. Актуальні проблеми конституційного права України. - Київ: "Видавництво «Центр навчальної літератури», 2017. – 554 с.
7. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Вип. 4. Конституційне гуманітарне право / [Н.В. Аніщук та ін.]; за заг. ред.: А.Р. Крусян, д-ра юрид. наук, проф., А.А. Єзерова, канд. юрид. наук, доц.; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Громад. центр прав. ініціатив. - Київ : Юрінком Інтер, 2018. – 521 с.
8. Савчин М. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. / М. Савчин. - Київ : Юрінком Інтер, 2020. - 328 с.
9. Совгіря О.В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. - Київ : Юрінком Інтер, 2020. - 556 с. –
10. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с

Література до теми 2

1. Конституція України (від 28 червня 1996 р.). – К., 1996. – 47 с. // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>
4. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

- Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І.Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
4. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2020. – 568 с.
5. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 428 с.
6. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права : підручник / М.С. Кельман. – К. : Кондор, 2018. – 716 с.
7. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Підручник. Практикум. Тести. К.: Юрінком Інтер, 2021. 584 с.
8. Луць Л.А. Загальна теорія держави і права : підручник / Л.А. Луць К. : Атіка, 2018. – 412 с.
9. Машков А. Проблеми теорії держави і права. Основи: курс лекцій. – К.: К.І.С., 2008. – 470 с.
10. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави і права : навч. Посіб. / П.М. Рабінович. – Вид. 10-е, доп. – Львів : Край, 2008.
11. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 3-е вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 524 с.
12. Теорія держави і права: Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с

Література до теми 3.

1. Цивільний кодекс України від 16.02.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003 № № 40-44, ст. 356 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Цивільний Кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої – Харків: ЕКУС, 2020 – 928 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 15 вересня 2021 року / За заг. ред. Теремецького В. І. – Київ.: Видавничий дім «Професіонал», 2021. – 1158 с 16.
4. Спасибо-Фатєєва І.В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: Вибр. наук. пр.. – Х.: Золоті сторінки, 2012. - 767 с. 11 1
5. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд: ФО-П Лисяк Л. С., 2012–2013. – (Серія "Коментарі та аналітика").
6. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар т.5. Право власності та інші речові права. / За ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд, 2011. – 624 с.
7. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
8. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. - Суми: СумДУ, 2015. - 168 с.

9. Цивільне право України: Загальна частина / За редакцією професорів І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.
10. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред.: В. Г. Фазикоша, С. Б. Булеци. – К. : Знання, 2013. – 752 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
11. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2014 – Т. 2. – 816 с.
12. Цивільне право (Частина 1): навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання / О. В. Манжосова, І. Б. Факас, П. П. Латковський, Я. С. Мошинська. - Чернівці, 2021. - 112 с.
13. Дзера О.В. Сімейне право України: підруч. К. : Юрінком Інтер, 2019. 520 с. 2. Чеховська І. В., Самілик Л. О. Сімейне право : практикум. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 132 с.
14. Боднар Т. В., Михальнюк О. В. Сімейне право: практикум. К. : Алерта, 2019. 132 с.
15. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
16. Сімейне право України : підруч. / [С. Б. Булеца, В. В. Заборовський, В. Г. Фазикош та ін.]; за ред. С. Б. Булеци, В. Г. Фазикоша. К. : Знання, 2015. 375 с. —

Література до теми 4.

1. Господарський кодекс України. – Харків : Одиссей, 2010. – 240 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України. – Харків : Фоліо, 2010. – 160.с.
3. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р., зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
4. Кодекс законів про працю № 322-VIII від 10.12.1971 р., зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток).
5. Швидка Т. І. Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. Харків : Право, 2019. 130 с.
6. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів. 6-те вид., змін. Харків : Право, 2019. 336 с.
7. Горбова Н. А. Господарське право України: навч. посіб. Мелітополь: Однорог Т.В., 2019. 127 с.
8. Трегубенко Г.П. Господарське право: навч. посіб. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.
9. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с
10. Трудове право України Кисельова, О. І. Трудове право України [Текст] : навч. посіб. / О. І. Кисельова, Т. А. Кобзева. – Суми : СумДУ, 2017. – 309 с.
11. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр

12. Новіков Д.О., Лук'янчиков О.М., Жукова А.І. Індивідуальні трудові спори у питаннях і відповідях : навч. посібник. Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 136 с.
13. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с.
14. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с.
15. Трудове право: посіб. для підгот. до держ. іспиту / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. Харків. Видавництво «Право», 2015

Література до теми 5.

1. Остапенко О. І. та ін. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с. 7.
2. Дьордй В. І. та ін. Адміністративно-деліктне право: навч. посібник. Ужгород, 2020.
3. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Адміністративно-деліктний процес: навч. Посібник. Х.: Харків юридичний, 2019.
4. Асадчев Ю. Адміністративне затримання органами внутрішніх справ: що потрібно знати. Юридична газета online. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/administrativne-zatrimannya-organami-vnutrishnih-sprav--shcho-potribno-znati.html>
5. Бевзенко В. М., Смокович М. І. Адміністративний процес України: теорія, практика. К.: Дакор, 2022, 500 с.
6. Бойко В. Я. Зразки процесуальних документів в господарському та адміністративному судочинстві. К.: Дакор. 2018 рік. 256 с.
7. Вербіцька М. Особливості адміністративної відповідальності за порушення правил вихулювання собак. Матеріали круглого столу «Виклики правничої професії в умовах воєнного стану». (м. Харків, 08 жовтня 2022 р.). Харківський нац. Педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди, 2022. С. 28-31
8. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. В. Зуй. Х.: Одіссей, 2016. -240 с.
9. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування в Україні: навч. посіб. / [О.Г. Бондар, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков та ін.] Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 204с.
10. Гончарук С.Т. Адміністративний процес: Навч. посібник // К. НАУ. 2017. 184 с.
11. Гордієнко Л. Ю. Публічне врядування : навчальний посібник / Л. Ю. Гордієнко, С. В. Лукашев. -Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 388 с.
12. Галуцько В. Адміністративне право України: підручник. Видання друге. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.

13. Мельник Р.С., Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у схемах і таблицях): навальний підручник. Київ: ,рінком Інтер; Буква Закону, 2018. 344 с.

Література до теми 6.

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3 - 4. Ст. 27.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
3. Земельне право України : Навчальний посібник / За загальною редакцією Мироненко В. П. Київ: Алерта, 2018. 350 с.
4. Земельне право України: загальна частина: навч. посібн. / А.І. Ріпенко, О.М. Пащенко. Київ : ВД «Дакор», 2016. 236 с.
5. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія / Н.Р. Кобецька. ІваноФранківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
6. Мироненко В.П. Земельне право України: Навчальний посібник / За загальною редакцією В. П. Мироненко. К.: Алерта, 2018. 350 с.
7. Корнєєв Ю.В. Земельне право України. Навчальний посібник. К., ЦУК, 2019. – 200 с.
8. Кустовська О. В., Гринчук А. Ю. Про проблеми продажу права оренди на землі сільськогосподарського призначення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2017. № 2. С. 52-57.
9. Кучеренко О. М. Огляд наукових праць з питання джерел земельного права. Держава і право. Серія : Юридичні науки. 2018. Вип. 80. С. 140-155.
10. Лебідь В.І. Земельне та екологічне право України. Посібник для складання адвокатського іспиту. К. Алерта, 2015. – 44 с.
11. Мироненко В.П. Земельне право України: Навчальний посібник / За загальною редакцією Мироненко В. П. – К.: Алерта, 2018.– 350 с

Література до теми 7.

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.07.2020).
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.07.2020).
3. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / А.М. Яценко, В.Б. Харченко, О.О. Житний та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків: Право, 2019. 480 с.
6. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. О. М. Литвинова; Литвинов О. М., Житний О. О., Клемпарський М. М. та ін. Харків: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2016. 328 с.
7. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. 448 с.

Література до теми 8

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року N 1618-IV. // Відомості Верховної Ради України. - 2004, N 40-41, 42, ст.492., в редакції від 18.01.2018 року
3. Про судоустрій і статус суддів: закон України 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545
4. Короєд С.О. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / С. О. Короєд : Видавничий дім "Професіонал", 2018.- 496 с.
5. Бичкова С.С. Загальні суб'єктивні процесуальні права осіб, які беруть участь у справах позовного провадження / С.С. Бичкова // Підприємництво, господарство і право. - № 5. – 2016. – С. 58-63.
6. Бобровник О. Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі / О. Бобровник // Право України. – 2013. - № 7. – С. 27- 29.
7. Волосенко С. О. Принципи змагальності та об'єктивної істини у цивільному процесі України: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.О.
8. Волосенко. - Нац. акад. прав. наук України. — К., 2014. — 19 с. 5. Гражданский процесс: учебник / под общ. ред. Н. М. Коршунова. - М., 2010. – 541 с. 6.
9. Гусаров К.В. Проблеми цивільної процесуальної правосуб'єктності: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. / К.В. Гусаров. - Харків, 2012. – 20 с.
10. Захарова О.С. Забезпечення доказів у цивільній справі та засобів доказування / О.С. Захарова // Адвокат. - №3. – 2015.
11. Захарова О. Єдність судової практики крізь призму завдань цивільного судочинства / О. Захарова // Право України. - № 11-12. – 2012. – С. 151-157.

12. Забара Б. І. Зміст та якість мотивувальної частини проміжних ухвал суду / Б. І. Забара // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Одинадцять осінніх юридичних читань» (м. Хмельницький, 23-24 листопада 2015 р.). Ч. 3. С. 79-81.
13. Кримінальний процес України: Академічний курс: у 3 т. Т. 1: Загальна частина / за ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В.Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Бобечка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 912 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 21 лютого 2020 року / За заг. ред. Лошицького М.В. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 1288 с.
15. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1., Ч.2. 532 с.
16. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 774 с
17. Кримінальний процес : підруч. / Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Литвинов В.В., Рогальська В.В., Сербін М.М., Солдатенко О.А., Федченко В.М., Черняк Н.П./ кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. – У 2-х ч. Ч. 1. – Дніпро : Дніпроп.
18. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 року № 4651- VI. Верховна Рада України.

Перелік питань до підсумкового контролю:

1. Предмет і методи правознавства. Правознавство в системі суспільних наук.
2. Влада та соціальні норми у додержавний період розвитку суспільства.
3. Виникнення держави. Теорії виникнення держави.
4. Виникнення права, його розвиток та зв'язок з державою.
5. Поняття держави, її ознаки, функції та місце у політичній системі суспільства.
6. Поняття державного суверенітету. Зовнішній та внутрішній суверенітет держави.
7. Апарат державної влади: загальна характеристика. Апарат державної влади України.
8. Форма державного правління: поняття і види. Форма правління в Україні.
9. Форма державного устрою: поняття і види. Державний устрій України.
10. Політичний режим: поняття і види. Політичний режим в Україні.
11. Релігійні та світські держави.
12. Поняття і принципи правової держави. Розбудова правової держави в Україні.
13. Поняття та основні ознаки права. Місце права в системі соціальних норм.
14. Загальносоціальні та спеціально-юридичні функції права.
15. Поняття норми права, її структура.
16. Джерела права: поняття та різновиди.

17. Нормативний акт, його різновиди.
18. Система права, її основні елементи.
19. Поняття правової системи, її основні різновиди. Правова система України.
20. Правовідносини: суб'єкти, об'єкти, зміст.
21. Юридичні факти, їх класифікація.
22. Правосвідомість, її структура та види.
23. Поняття та структура правової культури. Правова культура в Україні.
24. Законність та правопорядок. Юридичні гарантії законності.
25. Правомірна поведінка: поняття та види.
26. Правопорушення, його ознаки та види. Склад правопорушення.
27. Юридична відповідальність: поняття, підстави, види.
28. Загальна характеристика конституційного права України.
29. Конституція як основний закон держави, її ознаки та види. Структура Конституції України.
30. Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні.
31. Новітній конституційний процес в Україні.
32. Декларація про державний суверенітет України, її зміст та значення.
33. Акт проголошення незалежності України, його зміст і значення.
34. Загальна характеристика конституційного ладу України.
35. Людина як найвища соціальна цінність в Україні.
36. Культурна та мовна політика в Україні.
37. Конституційне регулювання статусу власності в Україні.
38. Принципи політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності в Конституції України.
39. Державні символи України.
40. Поняття громадянства. Підстави і порядок набуття та припинення громадянства України.
41. Основні принципи рівноправності, закріплені в Конституції України.
42. Природні (фізичні) права та свободи людини і громадянина в Україні.
43. Соціально-економічні права та свободи людини і громадянина в Україні.
44. Політичні права та свободи людини і громадянина в Україні.
45. Екологічні права та свободи людини і громадянина в Україні.
46. Духовні (інтелектуальної-культурні) права та свободи людини і громадянина в Україні.
47. Співвідношення національного та міжнародно-правового регулювання прав і свобод людини. Гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні.
48. Конституційні обов'язки людини і громадянина України.
49. Безпосередня демократія, її форми в Україні.
50. Референдум: поняття та види. Конституція України про референдум.
51. Виборча система в Україні.
52. Основні принципи виборчого права в Україні. Виборчі цензи в Україні.
53. Конституційний принцип розподілу державної влади. Система органів державної влади за Конституцією України.

54. Поняття законодавчої влади. Верховна Рада України, її функції та повноваження.
55. Законодавчий процес в Україні.
56. Голова держави. Президент України, його конституційний статус.
57. Поняття та структура виконавчої влади. Кабінет Міністрів України, його повноваження.
58. Прокуратура України, її структура і функції.
59. Поняття правоохоронних органів. Система правоохоронних органів в Україні.
60. Адвокатура: поняття та місце в системі захисту прав людини. Адвокатура в Україні.
61. Поняття судової влади. Судова система в Україні.
62. Основні засади судочинства в Україні.
63. Принципи правосуддя в Україні.
64. Конституційний статус Вищої Ради юстиції.
65. Поняття конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України.
66. Поняття самоврядування. Система органів місцевого самоврядування в Україні.
67. Адміністративно-територіальний устрій України: загальна характеристика. Конституційний статус Автономної Республіки Крим.
68. Порядок внесення змін до Конституції України.
69. Перехідні положення Конституції України, їх зміст.
70. Поняття та предмет регулювання цивільного права. Основні джерела цивільного права України.
71. Право власності в Україні. Захист права власності.
72. Поняття та види цивільно-правового договору. Цивільно-правова відповідальність в Україні.
73. Поняття спадщини. Спадкування за законом і за заповітом.
74. Кримінальне право як галузь права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
75. Поняття, ознаки та види злочину. Склад злочину.
76. Кримінальна відповідальність, її підстави. Обставини, що виключають кримінальну відповідальність.
77. Кримінальне покарання, його види.
78. Загальна характеристика сімейного права України. Шлюб і сім'я в Сімейному кодексі України.
79. Умови та порядок укладення та припинення шлюбу.
80. Особисті й майнові права та обов'язки подружжя в Україні. Шлюбний контракт в Україні.
81. Права та обов'язки матері, батька і дитини в Україні.
82. Адміністративне право України як галузь права: загальна характеристика.
83. Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність в Україні.
84. Загальна характеристика трудового права України. Трудові правовідносини

85. Поняття і предмет регулювання житлового права України. Право громадян на житло і форми його реалізації.
86. Господарське право України: поняття та предмет регулювання. Господарські відносини.
87. Поняття та основні види підприємницької діяльності. Законодавство України про підприємницьку діяльність.
88. Поняття і предмет регулювання екологічного права. Законодавство України про охорону навколишнього природного середовища.
89. Соціальний захист, його види. Законодавство України про соціальний захист.
90. Загальна характеристика законодавства України про охорону здоров'я.

Додаток 3
до Положення про організацію
освітнього процесу у ВНПЗ
«Дніпровський гуманітарний університет»

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

КАФЕДРА ПРАВА

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО (ПРАВознавство)			
	(назва навчальної дисципліни)		
Освітній ступінь	бакалавр	Спеціальність	241 «Готельно-ресторанна справа»
	(назва ступеня вищої освіти)		(шифр і назва)
Освітня програма	Готельно-ресторанна справа		
	(назва, дата і № наказу про затвердження ОП)		
Форма навчання	заочна		
	(денна/заочна)		
	у 2022/2023 навчальному році		

Плани семінарських (практичних) занять обговорені та схвалені на засіданні кафедри права протокол від 25 серпня 2022 року № 1

Т.в.о. завідувача кафедри права

Олександра СКОК

Дніпро – 2022

ТЕМА № 1. Основи конституційного права
Семінарське заняття 4 год.

Перше семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття

7. Поняття та суть функцій Конституції України.
8. Конституційний принцип верховенства права.

9. Поняття, сутність та структура конституційно-правового статусу людини і громадянина.

10. Поняття і зміст громадянства України.

11. Підстави і порядок набуття та припинення громадянства України.

12. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: конституційне право як галузь права; джерела (форми) конституційного права; статус людини і громадянина; громадянство України; зміст громадянства; статус іноземців; статус осіб без громадянства; статус біженців; порядок набуття громадянства; порядок припинення громадянства; статус закордонних українців та внутрішньо переміщених осіб; конституційні права і свободи людини;

Завдання для самостійної роботи до Теми 1.

Письмово, з посиланням на законодавство вирішити наступні завдання:

4. Заповніть нижче наведену таблицю щодо порівняння позитивних та негативних сторін єдиного та подвійного громадянства. Завдання виконується письмово:

№	Вид громадянства	Позитивні сторони	Негативні сторони
1	Єдине громадянство		
2	Подвійне громадянство		

5. Практичне завдання:

Задача 1. Іноземець Тауер, який шість років потому за контрактом прибув на роботу до м. Києва, вирішив залишитися в Україні та набути українського громадянства. Для цього він звернувся до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві з клопотанням щодо його прийняття до громадянства України. Тауер надав усі необхідні документи до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві, окрім зобов'язання припинити громадянство іноземної держави, та через три місяці був прийнятий до українського громадянства.

Завдання. Як Ви вважаєте, чому Тауер не подав до Головного управління Державної міграційної служби у м. Києві зобов'язання припинити громадянство іноземної держави?

Завдання 2. Порівняйте нижче наведені нормативні положення Конституції України та встановіть, чи не є вони тавтологічними? Якщо ні, то в чому Ви вбачаєте різницю між ними?

Свою позицію аргументуйте:

а) Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави (ст. 12 Конституції України);

б) Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (ч. 3 ст. 25 Конституції України).

Індивідуальні завдання до Теми 1.

Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Конституційне право України відноситься до публічних галузей права, оскільки:</p> <p>а) регулює відносини у сфері публічної адміністрації;</p> <p>б) метод правового регулювання здійснюється на імперативних засадах;</p> <p>в) має специфічний метод правового регулювання;</p> <p>г) предмет правового регулювання цієї галузі пов'язаний із публічним здійсненням влади народу;</p> <p>д) предметом є найважливіші суспільні відносини.</p>	<p>6. Відносини, що становлять предмет правового регулювання конституційного права України як галузі права:</p> <p>а) відносини управління;</p> <p>б) особисті немайнові відносини;</p> <p>в) відносини щодо національної безпеки та оборони України;</p> <p>г) відносини у сфері муніципального управління в Україні;</p> <p>д) відносини у сфері фінансування виборів в Україні.</p>
<p>2. Суспільні відносини, які виникають і діють в процесі здійснення влади народом України, – це:</p> <p>а) правовідносини;</p> <p>б) конституційні правовідносини;</p> <p>в) об'єкт конституційно-правового регулювання;</p> <p>г) предмет конституційно-правового регулювання;</p> <p>д) суб'єкт конституційно-правового регулювання.</p>	<p>7. Система способів, прийомів цілеспрямованого юридичного впливу норм конституційного права на суспільні відносини, що є предметом конституційно-правового регулювання – це:</p> <p>а) предмет конституційного права;</p> <p>б) конституційне право України;</p> <p>в) метод конституційного права;</p> <p>г) функції конституційного права;</p> <p>д) режим конституційного права.</p>
<p>3. Політичні та інші найважливіші суспільні відносини в Україні, зміст яких полягає в</p>	<p>8. Метод правового регулювання, який є традиційним у конституційному праві України:</p>

<p>утвердженні та гарантуванні конституційних прав і свобод людини, реалізації публічної влади Українським народом, Українською державою та територіальними громадами, а також забезпеченні взаємодії громадянського суспільства з державою на паритетних засадах – це:</p> <p>а) конституційне право; б) предмет конституційного права; в) метод конституційного права; г) конституційне право як наука; д) конституційне право як навчальна дисципліна.</p>	<p>а) діалектичний; б) імперативний; в) соціологічний; г) універсальний; д) децентралізації;</p>
<p>4. Предмет конституційного права України опосередковує такі суспільні відносини, як:</p> <p>а) відносини, що визначають характер зв'язку між державою і конкретною особою; б) відносини між державами та державо-подібними утвореннями; в) особисті майнові та немайнові відносини; г) відмінності між людьми закладені природою, притаманні їм від народження: етнічна належність, статеві й вікові особливості, фізичні можливості, інтелектуальні здібності та ін.; д) відносини пов'язані із вирішенням міжнародних спорів.</p>	<p>9. До загальних методів конституційного права належить:</p> <p>а) метод конституційного зобов'язання; б) метод ліцензування; в) метод квотування; г) метод заохочення; д) установчий метод.</p>
<p>5. Структура предмета конституційного права:</p> <p>а) відносини у сфері фінансування виборів в Україні; б) відносини пов'язані із вирішенням міжнародних спорів; в) основоположні засади функціонування держави;</p>	<p>10. «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки» (ст. 66 Конституції України) – це:</p> <p>а) охоронюваний</p>

г) політико-правові відносини; д) відносини, які виникають з права приватної власності.	б) метод конституційного зобов'язання; в) заборонювальний метод; г) метод заохочення; д) установчий метод.
--	---

Друге семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття:

7. Конституційне закріплення державного суверенітету.
8. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні.
9. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні.
10. Поняття конституційного ладу України.
11. Конституційно-правове регулювання виборчої системи в Україні
12. Поняття конституційного ладу України

Завдання для самостійної роботи:

Письмово, з посиланням на законодавство вирішити наступні завдання:

Задача 1. За результатами переговорного процесу було укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про умови взаємних поїздок громадян. Після офіційного підписання цієї Угоди вона була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України та практично відразу почала застосовуватися Державною прикордонною службою України для виконання умов, які були у ній визначені. За цього, вказаний міжнародний договір не проходив процедуру ратифікації у Верховній Раді України.

Завдання. Скажіть будь-ласка, чи мала Державна прикордонна служба України право застосовувати вище наведену Угоду без надання на неї згоди Верховної Ради України?

Задача 2. Верховною Радою України за результатами розгляду попередньо схваленого проекту Закону України «Про внесення змін до ст.ст. 85, 106 та 116 Конституції України», було прийнято його у цілому та одразу ж направлено Президентові України. Глава держави розглянувши поданий йому для підпису та оприлюднення закон про внесення змін до Конституції України, застосував щодо нього вето та повернув закон до Верховної Ради України для його повторного розгляду. Свою позицію Президент України аргументував тим, що внесенні зміни до Конституції України розбалансують владні відносини між парламентом, президентом та урядом.

Завдання. Чи у межах своїх повноважень діяв Президент України у конкретному випадку?

Задача 3. Сорок п'ять народних депутатів України звернулися з конституційним поданням до Конституційного Суду України про відповідність Конституції України (конституційність) Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-УІІ. На думку народних

депутатів України заходи з очищення влади (люстрації), які мали та продовжують мати місце в Україні, грубо порушують низку важливих гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина, які прямо визначені Конституцією України.

Завдання. Скажіть будь-ласка, які саме гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина мали на увазі народні депутати України? Спрогнозуйте рішення Конституційного Суду України, виходячи з вище викладених фактів та обставин.

Задача 4. Відповідно до ст. 160 Конституції України, вона набула чинності з дня її прийняття – 26 червня 1996 року. Утім офіційно Конституція України вперше була оприлюднена лише 13 липня 1996 року, коли її текст було опубліковано у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр». Тобто Конституція України була введена у дію до її офіційного опублікування.

Завдання. Як Ви вважаєте, чи не суперечить процедура прийняття та введення у дію Конституції України ч. 5 ст. 94 Конституції України, згідно якої закон набирає чинності не раніше дня його опублікування?

Індивідуальні завдання:

Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Влада – це:</p> <p>а) здатність, право і можливість, вирішальним чином впливати на діяльність і поведінку людей за допомогою волі, права та авторитету;</p> <p>б) визнання свободи дій підлеглих суб'єктів з обмеженням її таким чином, щоб захистити від свавільних дій інших осіб;</p> <p>в) контрольно-наглядова діяльність, яка виражається в здійсненні юридичних дій щодо спостереження над виконанням підконтрольними суб'єктами правових приписів;</p> <p>г) організаційно-управлінська форма діяльності уповноважених суб'єктів;</p> <p>д) вплив уповноважених посадових осіб держави на особу;</p>	<p>6. Установлена державою можливість існування, лише тих органів держави, що передбачені конституцією, а також у необхідності прийняття цими органами рішень, що ґрунтуються на Конституції, являє собою принцип:</p> <p>а) представницької демократії;</p> <p>б) державного суверенітету;</p> <p>в) законності;</p> <p>г) поділу державної влади;</p> <p>д) конституціоналізму.</p>
<p>2. Легітимність державної влади, означає, що влада:</p> <p>а) концентрується в апараті, системі органів держави та здійснюється через ці органи;</p>	<p>7. Незалежність державної влади від всякої іншої влади усередині країни і поза нею, виражена в її винятковому, монопольному праві</p>

<p>б) виступає від імені всього суспільства, має «публічну» основу своєї діяльності;</p> <p>в) юридично обґрунтована і визнана народом, а також світовою спільнотою;</p> <p>г) має монопольне право видавати закони і спиратися на апарат примусу;</p> <p>д) відділена від інших видів влади усередині країни.</p>	<p>самостійно і вільно вирішувати усі свої справи, складає поняття:</p> <p>а) національний суверенітет;</p> <p>б) безпосередня демократія;</p> <p>в) державний суверенітет;</p> <p>г) представницька демократія;</p> <p>д) народний суверенітет.</p>
<p>3. Джерелом легітимності державної влади в Україні є:</p> <p>а) Верховна Рада України;</p> <p>б) Конституція України;</p> <p>в) народ України;</p> <p>г) Президент України;</p> <p>д) Закони України.</p>	<p>8. Мета поділу державної влади полягає:</p> <p>а) щоб припустити зосередження влади в руках особи або невеликої групи осіб і тим самим була можливість зловживати владою;</p> <p>б) щоб не припустити зосередження влади в руках однієї особи або невеликої групи осіб і тим самим запобігти можливості зловживання владою;</p> <p>в) щоб не зосереджувати владу в руках однієї особи і тим самим була можливість зловживати владою;</p> <p>г) щоб припустити зосередження влади невеликої групи осіб і тим самим була можливість зловживання владою;</p> <p>д) щоб легше було керувати державою.</p>
<p>4. Джерелом легітимності державної влади в Україні є:</p> <p>а) Верховна Рада України;</p> <p>б) Конституція України;</p> <p>в) народ України;</p> <p>г) Президент України;</p> <p>д) Закони України.</p>	<p>9. Органи держави здійснюють свої повноваження за принципом:</p> <p>а) «дозволено лише те, що визначено законом»;</p> <p>б) «дозволено все, що не карається Кримінальним кодексом України»;</p> <p>в) «дозволено все, що не заборонено законом»;</p> <p>г) «заборонено все, що карається Кримінальним кодексом України»;</p> <p>д) «дозволено лише те, що прямо передбачено в Конституції України».</p>

<p>5. Форма легітимації державної влади, яка передбачає підтримку державної влади населенням, що керується власною оцінкою заходів цієї влади:</p> <p>а) онтологічна легітимація; б) ідеологічна легітимація; в) харизматична легітимація; г) раціональна легітимація; д) демократична легітимація.</p>	<p>10. До органів виконавчої влади належить:</p> <p>а) Верховна Рада України; б) Генеральна прокуратура України; в) Міністерство закордонних справ; г) Національний банк України; д) Конституційний Суд України.</p>
--	---

ТЕМА № 2. Основи теорії держави та права

Семінарське заняття 4 години

Перше семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття:

7. Поняття, походження, сутність та типологія держави.
8. Форма держави.
9. Теорія функцій держави.
10. Механізм держави.
11. Громадянське суспільство, політична система суспільства і держава.
12. Демократична, соціальна, правова держава

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:

держава, ознаки держави, територія, населення, публічна влада, громадянство, патріархальна теорія походження держави, теологічна теорія походження держави, договірна теорія походження держави, органічна теорія походження держави, теорія насильства, класова теорія походження держави, олігархічна теорія походження держави, теократична теорія походження права, теологічна теорія походження права, природно-правова теорія походження права.

Завдання для самостійної роботи

2. Під час самостійної роботи скласти схеми з наступних питань:

6. Загальнотеоретична характеристика держави.
7. Переваги та недоліки формаційного та цивілізаційного підходів до типології держав.
8. Ознаки суверенітету держави.
9. Типологія держав.
10. Державна влада і первісне суспільство.

6. Розкрити ці поняття:

- міфологічна теорія походження держави ...

- релігійна теорія держави ...
- патріархальна теорія ...
- патерналістична теорія ...
- патримоніальна теорія ...
- договірна теорія ...
- теорія насильства ...
- психологічна теорія походження держави ...
- органічна теорія походження держави ...
- теорія інцесту (кровозмішення) ...
- расова теорія походження держави ...
- кризова теорія походження держави ...

Друге семінарське заняття – 2 год.

План семінарського заняття:

8. Сучасні підходи до розуміння права.
9. Поняття, сутність і принципи об'єктивного права.
10. Функції та структура об'єктивного права.
11. Норма права: поняття, структура та види.
12. Поняття та елементи системи права.
13. Система законодавства та її співвідношення із системою права.
14. Систематизація законодавства

Завдання для самостійної роботи до Теми 2.

Оберіть правильну відповідь на тестові запитання:

<p>2. Сукупність таких властивостей як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність, це -</p> <p>а. Правосуб'єктність. б. Правовий статус. в. Громадянство. г. Правова культура.</p>	<p>6. У відповіді під якою літерою правильно зазначено ознаки соціальної держави?</p> <p>а. Закріплення основних прав людини в Конституції та законах України. б. Взаємозв'язок з громадянським суспільством, ефективна система соц.захисту. в. Наявність високої правової культури населення, наявність судової системи. г. Верховенство права і закону, взаємна відповідальність держави і особи.</p>
<p>2. Правила соціальної взаємодії вироблені у процесі історичного розвитку, це –</p> <p>а. Соціальні норми. б. Правові норми. в. Норми моралі. г. Звичаї та традиції.</p>	<p>7. У відповіді під якою літерою зазначено обов'язкові елементи верховенства права?</p> <p>а. Добровільність, жертвовність та справедливість населення.</p>

	<p>б. Основна цінність – громадський порядок, перевага приватної форми власності.</p> <p>в. Законність, доступ до правосуддя.</p> <p>г. Законність, демократичність.</p>
<p>3. У відповіді під якою літерою правильно вказано ознаки держави?</p> <p>а. Рівність усіх членів суспільства, демократія.</p> <p>б. Самоврядування, можливість встановлювати місцеві податки.</p> <p>в. Суверенітет, здатність встановлювати норми права.</p> <p>г. Турбота про благо народу, справедлива судова система</p>	<p>8. У відповіді під якою літерою зазначено складові верховенства права?</p> <p>а. Єдиним джерелом влади визнається народ, верховенство права і закону.</p> <p>б. Юридична захищеність особи, дотримання законів усіма суб'єктами суспільства.</p> <p>в. Наявність засобів для врегулювання спорів без невиправданих витрат та відстрочок; наявність справедливого суду.</p> <p>г. Закріплення основних прав людини в Конституції та законах України.</p>
<p>4. У відповіді під якою літерою правильно вказано ознаки громадянського суспільства?</p> <p>а. Добровільність, жертвність, справедливість.</p> <p>б. Основна цінність – громадський порядок, перевага комунальної форми власності.</p> <p>в. Основна цінність – людина, ефективна система соц.захисту.</p> <p>г. Законність, демократичність.</p>	<p>9. Неухильне здійснення нормативно-правових приписів усіма суб'єктами суспільного життя, це –</p> <p>а. Законність.</p> <p>б. Правопорядок.</p> <p>в. Правомірна поведінка.</p> <p>г. Верховенство права.</p>
<p>5. Держава, яка створює необхідні умови для формування та існування громадянського суспільства, а також для всебічного розвитку особи завдяки ефективній системі соціального захисту, це –</p> <p>а. Громадська організація.</p> <p>б. Держава.</p> <p>в. Правова держава.</p>	<p>10. Вкажіть вид деформації правової свідомості:</p> <p>а. Правопорушення.</p> <p>б. Правовий ідеалізм.</p> <p>в. Протиправний вчинок.</p> <p>г. Недоумство.</p>

Індивідуальні завдання до Теми 2.

2. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Наведіть визначення об'єкта теорії держави та права.
2. Охарактеризуйте предмет теорії держави та права.
3. Дайте визначення функцій теорії держави та права.
4. Назвіть види функцій теорії держави та права.
5. Розкрийте комунікативну функцію теорії держави та права.
6. Розгляньте прогностичну функцію теорії держави та права.
7. Покажіть співвідношення методів і функцій теорії держави та права.
8. Розкрийте основні теорії походження держави та висловіть власне ставлення до них.
9. Сформулюйте поняття та охарактеризуйте основні ознаки держави.
10. Охарактеризуйте поняття «сутність держави»

ТЕМА № 3. Основи цивільного та сімейного права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

5. Предмет, метод та функції цивільного права.
6. Поняття та види цивільно-правових відносин.
7. Дія цивільних законів у часі, просторі та за колом осіб.
8. Підстави виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин.
5. Правоздатність та дієздатність фізичних осіб.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: цивільне право, предмет цивільного права, майнові відносини, особисті немайнові відносини, диспозитивний метод, принципи цивільного права, система цивільного права, пандектна система, цивільне законодавство, аналогія закону, аналогія прав, джерела цивільного права, дія цивільних законів у часі, у просторі та за колом осіб, прогалини в законодавстві, зворотна сила законів.

Під час підготовки до заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Завдання 1

До яких з вказаних нижче відносин можливо застосувати норми цивільного права:

19. відносини між банком та вкладником з приводу зберігання грошових коштів;
20. відносини між підприємцем та митником з приводу сплати митних зборів;

21. відносини з приводу надання дозволу на використання програмного забезпечення;
22. відносини з приводу зберігання речей у гардеробі;
23. відносини щодо штучного переривання вагітності;
24. відносини з приводу володіння житловим будинком;
25. відносини з приводу зміни імені фізичної особи;
26. відносини з приводу користування пластиковою картою для отримання заробітної плати;
27. відносини з приводу користування послугами мобільного зв'язку;
28. відносини з приводу навчання за контрактом у Юридичній академії МВС України;
29. відносини з приводу користування комунальними послугами;
30. відносини з приводу відшкодування шкоди, яка заподіяна внаслідок пожежі;
31. відносини підприємця та податкової інспекції з приводу термінів та розмірів сплати податків;
32. відносини з приводу незаконного списання податковою інспекцією грошових коштів з розрахункового рахунку підприємства;
33. відносини підприємства та його робітника (водія), який завдав шкоду автомобілю підприємства;
34. відносини подружжя з приводу поділу спільного майна, яке придбане під час шлюбу;
35. відносини подружжя з приводу дарування автомобілю;
36. відносини пасажира та залізниці з приводу проїзду у потягу;

Завдання 2

Гр-н Сидоров пред'явив позов до готелю «Київ» про відшкодування вартості пальто, костюму та електробритви, які були у нього вкрадені під час його проживання в готелі. Відповідач заперечував проти позову, посилаючись на те, що відповідно до розпорядження адміністрації готелю Сидоров повинен був здати свої речі на зберігання до камери схову, яка працює цілодобово. У противному разі адміністрація не несе відповідальності за зникнення речей.

Адвокат гр-на Сидорова звернув увагу суду на те, що розпорядження адміністрації готелю не є нормативним актом і суперечить Цивільному кодексу України, згідно з яким готель відповідає за збереження майна особи, яка проживає в ньому. У свою чергу, представник готелю послався на затверджені головою адміністрації міста Правила проживання в готелях міста, де, зокрема, сказано, що готель не відповідає за втрату речей, не зданих до камери схову.

Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. Визначте систему цивільного законодавства. Вирішіть спір.

Завдання 3

Гр-н Ковтун замовив у торгового підприємства „Лінда” чотири газові плити виробничої марки „Елліс-118” на умовах сплати в 5-ти денний строк з дня надходження товару.

В передбачений договір термін Ковтун одержало від „Лінди” 4 коробки з упакованими газовими плитами, в яких згідно з пакувальним листом, що входив до складу передбаченої договором товаророзпорядчої документації, мали бути упаковані газові плити марки „Елліс-118”. Відкривши тару, покупець виявив, що в даних коробках містяться плити виробничої марки „Елліс-128”, які за своїми експлуатаційними якостями не влаштовують покупця.

Ковтун звернувся до підприємства „Лінда” з письмовою вимогою в 10-ти денний термін з моменту одержання листа замінити надіслані газові плити на ті, що передбачені договором. Продавець відмовився виконати вимогу одержувача товару, мотивуючи тим, що газових плит виробничої марки „Елліс-118” підприємства „Лінда” в своєму розпорядженні не мало і не має. Отже звинувачення щодо передачі товару неналежного асортименту є необґрунтованим, про що письмово повідомив Ковтуна.

При цьому Продавець зажадав оплати переданого товару, як це передбачено договором.

Ковтун не виконав вимогу щодо сплати товару, залишивши письмо підприємства „Лінда” без відповіді. Підприємство „Лінда” звернулось до суду з позовом про стягнення з Ковтуна вартості переданого товару і передбачених договором штрафних санкцій.

Між ким виникли відносини у цієї ситуації та норми якого права будуть застосовані?

Завдання 4

Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими відносини, що виникли за такими обставинами і застосувати до них норми цивільного права:

1. АТ “Фотон” передало автотранспортному підприємству для доставки магазину «Радіотехніка» свою продукцію – партію телевізорів на суму 900 тис. грн. При прийомці товару від перевізника отримувачем виявлена нестача товару на суму 23500 грн.

2. Токар Свиридов при роботі з необережності вивів з ладу верстат, на якому працював. Вартість ремонту верстата склала 2350 грн. Директор підприємства вимагав від Свиридова відшкодувати заподіяну підприємству шкоду в повному обсязі.

3. Водій автомобіля Чиж збив пішохода Олексенко, який переходив через проїжджу частину в невстановленому місці. Після видужання Олексенко звернувся до АТП, на балансі якого знаходився автомобіль, з вимогою про відшкодування збитків. Директор АТП відмовився відшкодувати збитки, мотивуючи тим, що, по-перше, АТП не несе відповідальності за дії водіїв, по-друге, Олексенко переходив проїжджу частину в невстановленому місці.

Завдання 5

1.06.2003 року ТОВ “Надія” уклало договір на оренду офісного приміщення з АТ “Схід” строком на 1 рік. На 1.02 2004 року виникла заборгованість з орендної плати за 3 місяця, у зв’язку з чим орендодавець повідомив орендаря

про відмову від договору оренди на підставі ст. 782 ЦК та вимагав негайно звільнити приміщення. Орендар звернувся до суду про визнання чинним договору оренди, посилаючись на те, що норма ст. 782 ЦК не може застосовуватися, так як договір оренди було укладено до вступу у силу ЦК від 16.01.03 р., а за ст. 269 ЦК від 18.07.63 р. не передбачено такої підстави розірвання договору оренди в односторонньому порядку.

Охарактеризуйте дію цивільного закону у часі. Чи підлягає позов задоволенню? Зробіть аналіз доводів сторін і вирішіть справу.

Завдання для самостійної роботи до теми 3.

Розв'яжіть тестові завдання.

<p><u>1. Предметом вивчення цивільного права є:</u> А – майнові відносини; Б – особисті відносини; В – відносини власності; Г – трудові відносини.</p>	<p><u>5. Особливості методу цивільно-правового регулювання виявляються у:</u> А – юридичній рівності сторін; Б – диспозитивності; В – самостійності та незалежності сторін; Г – ініціативності сторін.</p>
<p><u>2. Принципи цивільного права:</u> А – свобода договору; Б – вільній вибір партнерів; В – судовий захист цивільного права та інтересу; Г – вільний найм робочої сили; Д – неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини.</p>	<p><u>6. Система цивільного законодавства:</u> А – відображає предмет цивільного права; Б – відображає метод цивільного права; В – складається з 2 книг; Г – складається з 5 книг; Д – система цивільного права становить базу для його диференціації.</p>
<p><u>3. Функції цивільного права:</u> А – впорядкування суспільних відносин; Б – регулятивна; В – компенсаційна; Г – охоронна.</p>	<p><u>7. Прецедентне право характерно для:</u> А – Франції; Б – Англії; В – США; Г – Індії; Д – Данії.</p>
<p><u>4. Романо-германська система цивільного права утвердилася у:</u> А – Франції; Б – Англії; В – Індії; Г – Пакистані;</p>	<p><u>8. Мусульманська система цивільного права утвердилася у:</u> А – Франції; Б – Іспанії; В – Сирії; Г – Йорданії;</p>

План другого семінарського заняття – 2 год.

8. Поняття сімейного права як підгалузі цивільного права.
9. Предмет та методи сімейного права.
10. Закони й інші нормативні акти у системі сімейного законодавства. Договір як джерело сімейного законодавства.
11. Поняття шлюбу та його правова природа.
12. Умови та порядок укладення шлюбу.
13. Поняття та зміст особистих немайнових правовідносин подружжя, їх особливості.
14. Майнові правовідносини подружжя: поняття, зміст, особливості, види.

Завдання для самостійної роботи**2. Під час самостійної роботи опрацювати наступні питання:**

9. Поняття та види сімейних правовідносин .
10. Сім'я, родинність, свояцтво: поняття та юридичне значення.
11. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин (юридичні факти та їх види).
12. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою.
13. Недійсність шлюбу та його види.
14. Майнові правовідносини подружжя: поняття, зміст, особливості, види.
15. Правовий режим роздільного майна подружжя.
16. Правовий режим спільного майна подружжя.

<p>3. Сімейне право регулює:</p> <p>а) особисті немайнові відносини; б) майнові відносини; в) особисті немайнові відносини і майнові відносини; г) особисті немайнові відносини і впливаючи з них, майнові відносини.</p>	<p>6. Одношлюбність виникла:</p> <p>а) унаслідок загальної культури людського роду; б) з економічних причин; в) як примирення між чоловіком і жінкою; г) як найвища форма шлюбу.</p>
<p>2. Шлюбні відносини в історичній кровноспорідненій сім'ї:</p> <p>а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами); б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми); в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі;</p>	<p>7. Сімейне право побудоване за пандектною системою, яка припускає:</p> <p>а) наявність загальної і особливої частин; б) що сімейне право не є галуззю права, а входить у цивільне право як інститут; в) що сімейне право є самостійною галуззю права.</p>

<p>г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.</p>	
<p>3. Сім'я пуналуа: а) моногамна; в) полігамна; б) змішана; г) екзогамна;</p>	<p>8. Виберіть послідовність, що найбільш точно відображає історичний розвиток сім'ї: а) груповий шлюб, сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я; б) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, парна сім'я, моногамна сім'я; в) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, моногамна сім'я, парна сім'я; г) сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я, груповий шлюб.</p>
<p>4. Парна сім'я: а) характеризується пануванням чоловіків; б) характеризується пануванням жінок; в) характеризується рівністю сторін.</p>	
<p>5. У сім'ї пуналуа шлюбні відносини: а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами); б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми); в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі; г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.</p>	<p>9. Сім'ю пуналуа в історичному розвитку замінює: а) кровноспоріднена сім'я; б) моногамна сім'я; в) парна сім'я; г) патріархальна сім'я.</p>

Під час підготовки до практичного заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Голова адміністрації однієї з областей своїм розпорядженням зменшив до 16 років вік осіб, які укладають шлюб, а також затвердив Положення про усиновлення дітей, що залишилися без піклування батьків, яке передбачає спрощений порядок усиновлення дітей на території області. Прокурор області вніс до суду подання на це рішення, посилаючись на те, що воно суперечить чинному законодавству.

Завдання. Чи обґрунтоване подання прокурора? Чи мають право органи

виконавчої влади приймати такі нормативно- правові акти?

Задача 2. Громадяни Тимофєєва і Демидов проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу декілька років. Потім між ними виник конфлікт, стосунки погіршилися і вони стали проживати роздільно. Через деякий час Тимофєєва звернулася до суду з позовом про поділ спільно нажитого майна (земельна ділянка, телевізор, холодильник, меблі).

Завдання. Визначити норми якої галузі права можуть бути застосовані судом для вирішення цієї суперечки ?

Індивідуальні завдання до Теми 3.

З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Поняття предмета цивільного права.
2. Особливості методу цивільно-правового регулювання.
3. Принципи цивільного права та їх зміст.
4. Функції цивільного права.
5. Система цивільного права.
6. Структура цивільного законодавства.
7. Дія цивільного законодавства у часі і просторі.
8. Застосування цивільного законодавства за аналогією.
9. Види цивільно-правових систем зарубіжних країн.
10. Загальна характеристика романо-германської правової системи.
11. Загальна характеристика англо-американської правової системи.
12. Поняття та предмет науки цивільного права та методи дослідження.
13. Цивільне право як навчальна дисципліна.
14. Що таке звичай у сімейному праві і які правила його застосування?
15. Назвати галузі права України, в яких поряд із сімейним правом закріплені принципи захисту сім'ї, материнства і дитинства.
16. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, у яких визначено право на захист сім'ї з боку держави і суспільства.
17. Охарактеризуйте чотири найбільш поширені точки зору на правову природу сім'ї.

ТЕМА № 4. Основи господарського та трудового права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття, предмет та суб'єкти господарського права
2. Поняття і зміст господарських правовідносин.
3. Види господарських правовідносин.
4. Учасники господарських правовідносин.
5. Господарська діяльність як предмет господарського права.
6. Поняття та ознаки господарської діяльності.

7. Види господарської діяльності.
8. Підприємництво як вид господарської діяльності.
9. Свобода підприємницької діяльності.
10. Установчі документи суб'єкта господарювання, їх зміст

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: господарські відносини, відносини у сфері господарювання, господарсько-правові відносини, господарсько-правове регулювання, господарсько-виробничі відносини, організаційно-господарські відносини, внутрішньогосподарські відносини, суб'єкти господарських правовідносин, учасники господарських відносин, господарська компетенція, правосуб'єктність.

Трудове право, предмет трудового права, централізований метод, локальний метод, договірний метод, рекомендаційний метод, імперативний метод, диспозитивний метод, принципи трудового права, система трудового права, система трудового законодавства, трудові правовідносини, трудова правоздатність, трудова дієздатність джерела трудового права, нормативно-правові акти, нормативно-правовий договір, локальні акти, колективний договір, роботодавець, працівник, єдність та диференціація.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4.

1. Під час самостійної роботи вирішити наступні завдання:

Які із вказаних суспільних відносин регулюються нормами господарського права і, відповідно, складають його предмет. Обґрунтуйте.

- відносини між комерційним банком та громадянином П., який вніс вклад;
- відносини між ТОВ і громадянином, який придбав товари в кредит у цього господарського товариства;
- відносини між виконавчим комітетом місцевої ради та громадянином В. у зв'язку із видачою йому торгового патенту;
- відносини між двома державними підприємствами, які уклали договір поставки;
- відносини між комерційним банком та організацією, що має розрахунковий рахунок в цьому банку;
- відносини між громадянином К., який володіє акціями цього товариства, та АТ з приводу звільнення громадянина К. і виходу його із числа акціонерів;
- укладення міністерством освіти договору про співпрацю з університетом;
- сплата відсотків за користування кредитом у банку;
- укладення договору про пошиття костюма;
- відносини між податковою інспекцією і фізичною особою-підприємцем, що виникають у зв'язку із сплатою останнім податку із доходів фізичних осіб.

Задача 1. Фізична особа-підприємець Ф. звернувся в господарський суд із позовом до свого контрагента про відшкодування збитків по невиконанню укладеного між ними договору поставки.

В обґрунтування своїх позовних вимогах Ф. посилався на Постанову ВГС України № 48/237 від 04.07.2007 р. Суд відмовив підприємцю в задоволенню його позовних вимог, оскільки у свої рішеннях може посилається та керуватися виключно нормами законодавства, а не судової практики.

Завдання. Чи є рішення, постанови та інші акти судів України джерелами права? Чи зобов'язані суди в Україні в своїй діяльності керуватися Постановами вищих судових інстанцій в Україні (Верховного суду України, Вищого господарського суду, Конституційного суду України)? Дайте своє розуміння поняттю «правові позиції суду».

Задача 2. Громадянин С. уклав із ТОВ «Ф.» підрядний договір щодо здійснення ремонту своєї квартири. ТОВ не встигло у передбачені договором строки завершити ремонтні роботи, оскільки частина матеріалів для ремонту була недопоставлена ПП «К.», з яким був укладений відповідний договір, а тому не визнає своєї вини в цьому.

Завдання. Які відносини виникли між громадянином та товариством? Дайте юридичну оцінку аргументам ТОВ «Ф.» щодо неможливості відповідати перед громадянином через невиконання своїх зобов'язань за договором третьою стороною.

4. Складіть схеми з наступних питань:

- Поняття, види та характерні ознаки господарських правовідносин.
- Господарське законодавство та його ознаки (основні, тимчасові).
- Поняття, види та характерні ознаки господарсько-правових норм.
- Причини та напрями вдосконалення господарського законодавства.

Індивідуальні завдання до Тем 4.

4. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Чим визначається та що входить в сферу дії господарського права, його предмет?
2. Чи можна стверджувати, що господарювання — це і є саме виробництво. Поясніть на прикладах.
3. Визначте специфіку сферу дії такої галузі права, як господарське право?
4. Дайте доктринальне визначення поняттю «господарська діяльність».
5. Якими є істотні характеристики господарської діяльності, охарактеризуйте найбільш важливі ознаки господарської діяльності?
6. Чим зумовлено спеціальне регулювання господарської діяльності?
7. Яким чином господарська діяльність створює основу (фундамент) економіки будь-якого типу?
8. Що є метою господарської діяльності?
9. Яке відношення має ринкова інфраструктура до господарської діяльності?
10. За якими критеріями класифікуються господарські відносини?

Друге семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, предмет, метод, функції трудового права.
2. Особливості джерел трудового права.
3. Поняття та умови виникнення трудових правовідносин
4. Підстави, зміст та суб'єкти трудових правовідносин.
5. Поняття та сторони колективних договорів та угод.
  6. Поняття, зміст, види та значення трудового договору.
  7. Випробування при прийнятті на роботу.
  8. Поняття, підстави й види переведень та переміщень на іншу роботу.
  9. Загальні підстави припинення трудового договору.
  10. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору.

Завдання для самостійної роботи до Тем 4.

Під час підготовки до практичного заняття необхідно вирішити наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

3. *Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:*

<p>1. Ядром і основним видом трудових правовідносин є:</p> <p>а) виробничі відносини; б) індивідуально-трудоі; в) колективно-трудоі; г) відносини соціального партнерства.</p>	<p>6. Об'єктом трудових правовідносин виступає:</p> <p>а) працівник і роботодавець; б) тільки результати праці; в) робітники і службовці; г) процес праці і його результати.</p>
<p>2. Складовими елементами індивідуальних трудових правовідносин є такі правові відносини:</p> <p>а) правовідносини трудової дисципліни; б) правовідносини соціального партнерства; в) правовідносини з вирішення колективних трудових спорів; г) колективно-трудоі відносини.</p>	<p>7. Суб'єктами індивідуально-трудоих правовідносин є:</p> <p>а) працівник і роботодавець; б) роботодавець і профспілковий орган; в) роботодавець і трудовий колектив; г) наймач і роботодавець</p>
<p>3. Якщо за загальним правилом прийом на роботу осіб допускається з 16 років, то повна трудова правосуб'єктність фізичних осіб настає з досягнення ними:</p> <p>а) також 16 років; б) 17 років; в) 18 років;</p>	<p>8. Правосуб'єктність визначається переважно як поєднання таких компонентів:</p> <p>а) правоздатність; б) правоспроможність; в) дієспроможність; г) дієздатність; д) правовий статус</p>

г) 21 року	
<p>4. Складовими трудової правосуб'єктності є:</p> <p>а) трудова дисципліна і дисциплінарна відповідальність;</p> <p>б) трудова дисципліна і матеріальна відповідальність</p> <p>в) трудова правоздатність і трудова дієздатність;</p> <p>г) правовий статус і правоздатність.</p>	<p>9. Суб'єктами колективних трудових відносин є:</p> <p>а) роботодавець;</p> <p>б) профспілкова організація;</p> <p>в) Центр зайнятості;</p> <p>г) примирна комісія;</p> <p>д) колективне підприємство.</p>
<p>5. До підстав виникнення трудових правовідносин не належить:</p> <p>а) трудовий договір;</p> <p>б) обрання на посаду;</p> <p>в) трудова угода (цивільно-правовий договір);</p> <p>г) направлення на роботу.</p>	<p>10. Складовими елементами індивідуальних трудових правовідносин є такі:</p> <p>а) правовідносини робочого часу;</p> <p>б) колективно-трудова правовідносини;</p> <p>в) правовідносини соціального партнерства;</p> <p>г) правовідносини трудової дисципліни;</p> <p>д) правовідносини оплати праці.</p>

4. Вирішити наступні практичні завдання:

Задача 1. Суд визнав недійсним трудовий договір укладений між Крайнюк і ПП «Маяк», мотивуючи тим, що Крайнюк не є суб'єктом трудового права, оскільки він не досяг 16 річного віку.

Завдання. Визначте, наскільки обґрунтованим є вказане рішення. Дайте характеристику трудової правосуб'єктності неповнолітніх громадян.

Задача 2. Працівників підприємства «Галичина» було повідомлено його власником, що з ними трудовий договір припиняється, оскільки за грубі порушення трудового законодавства було звільнено директора цього підприємства, який без відома власника приймав їх на роботу і, на даний час, з ним трудовий договір розірвано. Працівники звернулись до суду.

Завдання. Визначте, яке рішення має прийняти суд? Визначте обсяг трудової правосуб'єктності директора.

Задача 3. Зайцев за домовленістю з начальником відділу збуту написав заяву про прийняття на роботу на посаду слюсаря. Однак, як виявилось пізніше, директор заводу не видавав наказу про прийняття Зайцева на роботу, хоча він приходив на роботу та виконував встановлені обов'язки. Коли ж, працівник у наступному місяці вирішив в'їзнати, яка у нього заробітна плата виявилось, що він як працівник на роботі не прийнятий.

Завдання. Чи виникли у даному разі трудові правовідносини? Дайте правову оцінку ситуації. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. 20.09. минулого року Котюк підписав договір з підприємством «КАСКАД», за яким взяв на себе обов'язок виконати будівельні роботи по ремонту гаража підприємства. Відповідно до договору Котюк приходив на роботу о 10:00, виконував роботу в зручний для нього час. Угода була укладена на три місяці.

Завдання. Яка, на Вашу думку, природа цього договору про працю? Відповідь обґрунтуйте. Визначте спільні та відмінні риси трудового та цивільного договору.

Задача 5. Савчук на підставі усної домовленості із заступником директора ПП «Фоку», що буде прийнятий на роботу дворником, упродовж місяця прибирав прибудинкову територію підприємства.

Завдання. Визначити, чи є підстави вважати, що тут виникли трудові відносини? Відповідь обґрунтуйте.

Індивідуальне завдання до т. 4

11. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Поняття, зміст та значення трудового договору.
12. Відмінність трудового договору від цивільно-правових угод.
13. Сторони трудового договору.
14. Класифікація трудового договору за формою, видами, строками, змістом, суб'єктами.
15. Випробування при прийнятті на роботу.
16. Поняття, підстави й види переведень на іншу роботу.
17. Переміщення на іншу роботу.
18. Зміна істотних умов праці.
19. Припинення трудового договору з ініціативи працівника, ст. 38 КЗпП.
20. Припинення трудового договору з ініціативи роботодавця, ст. 40 КЗпП

ТЕМА № 5. Основи адміністративного права та адміністративно-деліктного права України

Семінарське заняття 4 години

План першого семінарського заняття – 2 год.

12. Поняття, роль та місце адміністративного права в системі права України.
13. Поняття та сфера предмета галузі адміністративного права України.
14. Правові аспекти предмета сучасного адміністративного права України.
15. Управлінська природа адміністративного прав. Позитивні та негативні чинники сфери дії адміністративного права України.
16. Поняття, ознаки і види адміністративно-правових відносин.
17. Структура адміністративно-правових відносин.
18. Фактичний і юридичний зміст адміністративно-правових відносин.
19. Суб'єкти адміністративно-правових відносин.
20. Об'єкти адміністративно-правових відносин.

21. Розкрийте риси адміністративно-правому методу правового регулювання.

22. Адміністративне право як галузь, наука та навчальна дисципліна, їх співвідношення.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття адміністративного права; місце адміністративного права в системі права України; предмет права; природа адміністративного права; ознаки правовідносин; види правовідносин; структура відносин; зміст відносин; суб'єкти відносин; об'єкти відносин; методи адміністративно-правового регулювання права; адміністративна право як галузь, як наука, як навчальна дисципліна.

Завдання для самостійної роботи до Теми 5.

5. Під час самостійної роботи підготувати реферата із запропонованих тем:

1. Концепції сучасного адміністративного права України.

6. Сучасне трактування основного методу адміністративного права України.

7. Сутність правовідносин «влада-підпорядкування».

8. Ознаки та функції адміністративного права.

5. Розробіть порівняльну таблицю спільних і відмінних рис галузі адміністративного права України та науки державного управління.

6. Доповніть таблицю - Адміністративно право України як ...

Галузь національного права	Наука	Навчальна дисципліна
Публічна, фундаментальна галузь права, предметом вивчення якої є публічне адміністрування (діяльність публічної адміністрації, а саме органів державної влади та місцевого самоврядування, в тому числі надання адміністративних послуг), притягнення до адміністративної відповідальності та процедури публічного управління у різних		

сферах життя	суспільного		
-----------------	-------------	--	--

Індивідуальні завдання до Теми 5.

4. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Співвідношення виконавчої влади, державного управління й адміністративного права.
2. Керуючись Конституцією України, визначте систему органів виконавчої влади.
3. Сформулюйте основні напрями удосконалення системи та діяльності органів виконавчої влади, самоврядування.
4. Виконавча влада у світлі принципу поділу державної влади.
5. Адміністративне право як галузь права, його предмет і метод.
6. Система адміністративного права.
7. Роль адміністративного права у становленні та розвитку незалежної правової демократичної держави Україна.
8. Адміністративне право як галузь права, його предмет і метод.
9. Система адміністративного права.
10. Роль адміністративного права у становленні та розвитку незалежної правової демократичної держави Україна.

План другого семінарське заняття – 2 год.

15. Поняття адміністративно-деліктного права та його місце у системі адміністративного права.
16. Особливості предмета правового регулювання адміністративно-деліктного права.
17. Джерела адміністративно-деліктного права. Кодекс України про адміністративні правопорушення -основне джерело адміністративно-деліктного права.
18. Загальні ознаки адміністративного правопорушення: караність, протиправність, суспільна шкідливість.
19. Спеціальні ознаки адміністративного правопорушення: конструктивні ознаки та ознаки, які мають юридичне значення лише в окремих складах адміністративних проступків або ж при вирішенні питання про вид і міру покарання за вчинення адміністративного правопорушення.
20. Поняття та види адміністративних стягнень.
21. Адміністративна відповідальність фізичних та юридичних осіб.
22. Загальна характеристика провадження у справах про адміністративні правопорушення.
23. Протокол про адміністративне правопорушення як основний процесуальний документ, що посвідчує факт вчинення адміністративного проступку.
24. Види адміністративних протоколів.

Завдання для самостійної роботи до Теми 5.

1. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Власник магазину «Продукти» Жилін реалізовував пиво та слабоалкогольні напої неповнолітнім. Як з'ясувалось під час перевірки, Жилін також продавав алкоголь власного виготовлення, а ще всупереч рішенням Чернігівської міськради він реалізовував алкоголь після 22 год.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Жиліна.

Задача 2. Кияшко, поспішаючи до відкриття магазину «Квадратний метр», зупинив та припаркував своє авто на зупинці громадського транспорту, чим створив перешкоди рухові тролейбусів та маршрутних таксі.

Під час вирішення питання про адміністративну відповідальність Кияшко заперечував свою провину, мотивуючи це тим, що «всі так роблять», а також зазначив, що він був у магазині менше години.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Кияшка.

Задача 3. Неповнолітні Корецький та Фаталюшко пили пиво на дитячому майданчику біля житлового будинку. Мешканець будинку Коломійчик зробив хлопцям зауваження та попросив їх залишити майданчик, оскільки вони показують негативний приклад для дітей, які тут гуляють. Корецький та Фаталюшко не лише не відреагували на це зауваження, а ще й написали на стіні електрощитової фарбою «Коломійчик – дурень», а після цього справили природну потребу на колеса автомобіля Коломійчика і лише після того покинули майданчик.

Вирішіть питання про адміністративну відповідальність Корецького та Фаталюшка.

5. Вирішіть наступні тестові завдання:

<p>1. Як співвідносяться норми адміністративного та конституційного права?</p> <p>а) вони є рівноправними б) норми конституційного права мають майновий характер в) норми конституційного права є основоположними г) норми конституційного права є допоміжними</p>	<p>6. Який вид дисциплінарного стягнення є винятковим і може бути застосований у разі появи державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння?</p> <p>а) догана б) попередження про неповну службову відповідність в) звільнення з посади державної служби г) зауваження</p>
<p>2. Якими особливостями характеризуються відносини, що становлять предмет адміністративного права?</p> <p>а) їх учасниками є лише юридичні особи</p>	<p>7. Яким чином на особу накладається адміністративне стягнення у вигляді штрафу за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього</p>

<p>б) вони виникають у сфері публічного адміністрування</p> <p>в) їх учасником завжди є Президент України</p> <p>г) їх учасниками є менеджери</p>	<p>руху, зафіксовані в автоматичному режимі?</p> <p>а) штраф може бути накладено тільки після використання особою штрафних балів</p> <p>б) штраф може бути накладено незалежно від використання особою штрафних балів</p> <p>в) штраф може бути накладено разом зі штрафними балами</p> <p>г) за такі правопорушення до особи може бути застосовано лише штрафні бали</p>
<p>3. Що слід розуміти під методом адміністративно-правового регулювання?</p> <p>а) систему прийомів, способів та засобів</p> <p>б) форми публічного адміністрування</p> <p>в) види діяльності органів виконавчої влади</p> <p>г) правове забезпечення публічного адміністрування</p>	<p>8. На який строк може застосовуватись адміністративний арешт?</p> <p>а) до 3 діб</p> <p>б) до 15 діб</p> <p>в) до місяця</p> <p>г) до 6 місяців</p>
<p>4. Як співвідноситься публічний інтерес та державний інтерес?</p> <p>а) це тотожні поняття</p> <p>б) державний інтерес є частиною публічного інтересу</p> <p>в) публічний інтерес є частиною державного інтересу</p> <p>г) зміст цих понять взагалі не перетинається</p>	<p>9. В який строк може бути накладено адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією?</p> <p>а) не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення</p> <p>б) протягом двох місяців з дня його виявлення але не пізніше двох років з дня його вчинення</p> <p>в) не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення</p> <p>г) протягом трьох місяців з дня його виявлення але не пізніше двох років з дня його вчинення</p>
<p>5. Які суспільні відносини належать до предмету регулювання адміністративного права?</p> <p>а) що виникають у сфері фінансової діяльності держави з приводу</p>	<p>10. Що слід розуміти під адміністративним стягненням?</p> <p>а) міра впливу на правопорушника, який вчинив адміністративний проступок з метою відновлення порушених прав та законних</p>

<p>акумуляції, розподілу та використання грошових коштів, які становлять національний дохід держави</p> <p>б) які мають місце у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади</p> <p>в) особисті немайнові правовідносини</p> <p>г) по виробництву та реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг державними підприємствами</p>	<p>інтересів осіб та притягнення винного до відповідальності</p> <p>б) негативні наслідки, що застосовуються до особи, яка вчинила адміністративне правопорушення з метою покарання та запобігання вчиненню нових правопорушень</p> <p>в) міра відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення як самим правопорушником, так і іншими особами</p> <p>г) заходи адміністративного примусу, що визначені в Кодексі України про адміністративні правопорушення та застосовуються до особи за вчинення суспільно шкідливого діяння, яке має ознаки адміністративного проступку</p>
---	--

Індивідуальне завдання з теми 5.

4. Накреслити схеми з наступних питань:

1. Поняття та сутність малозначимих проступків.
2. Розмежування крайньої необхідності та необхідної оборони.
3. Розмежування крайньої необхідності та неосудності.
4. Розмежування необхідної оборони та неосудності.

5. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання

1. Караність як ознака адміністративного правопорушення.
2. Ознака протиправності адміністративного правопорушення та її юридичне значення.
3. Адміністративне правопорушення: поняття та суть.
4. Відмінність адміністративного правопорушення від злочину, дисциплінарного проступку та цивільного правопорушення.
5. Програма удосконалення законодавства України про адміністративні правопорушення.
6. Юридичне значення розмежування складів правопорушень з матеріальним і формальним складом.
7. Посадові правопорушення: особливості юридичної конструкції та юридичне значення.

8. Розмежування однозначних та альтернативних складів правопорушень.

ТЕМА № 6. Основи земельного, аграрного і екологічного права

Семінарське заняття – 4 години

План першого семінарського заняття 2 год.

9. Предмет, особливості та методи земельного права.
10. Принципи земельного права;
11. Поняття, склад та види земельних правовідносин;
12. Поняття, зміст та суб'єкти та об'єкти правової охорони земель;
13. Поняття та ознаки аграрного права України.
14. Предмет і методи аграрного права.
15. Принципи аграрного права.
16. Поняття і класифікація суб'єктів аграрного права.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття та предмет земельного права; методи земельного права; принципи земельного права; джерела земельного права; земельні реформи; напрямки земельної реформи; державне регулювання земельних відносин; форми регулятивної діяльності; поняття та зміст права власності на землю; Поняття та ознаки аграрного права України; Предмет і методи аграрного права; Принципи аграрного права; суб'єкти аграрного права.

Самостійна робота з теми 6.

Завдання для самостійної роботи до Теми 6.

Під час самостійної роботи вирішити наступні практичні задачі:

Задача 1. К., власник земельної ділянки, наданої йому для житлового будівництва, протягом 3 років не мав можливості розпочати будівництво житлового будинку у зв'язку із тим, що через його ділянку проходила високовольтна електрична лінія. У зв'язку із цим, К. звернувся до суду з позовом до міської ради з вимогою припинити незаконний транзит електроенергії через належну йому на праві власності земельну ділянку.

Завдання. Чи підлягають задоволенню позовні вимоги К.? Які права та обов'язки має власник електропередачі? Чи було К. надано земельну ділянку з дотриманням вимог чинного законодавства?

Задача 2. АТ викупило земельну ділянку площею 2,5 га у районної державної адміністрації, право власності зареєстровано в установленому порядку. АТ звернулось в органи містобудування за дозволом на знесення будівель та видачу дозволу на будівництво нової будівлі на своїй ділянці. У видачі дозволу було відмовлено на тій підставі, що земельна ділянка підпадає до зони ймовірного розташування автомобільної дороги у відповідності з планом розвитку міста і підлягає викупу для суспільних потреб.

Завдання. На яких умовах і в якому порядку може бути викуплено земельну ділянку АТ?

Чи правомірною відмова у видачі дозволу на знесення будівель на земельній ділянці АО?

Задача 3. Гр. Цубенко є власником земельної ділянки і розташованого на ній житлового будинку. Сільська рада повідомила її, що частина її земельної ділянки підпадає до зони прокладення магістралі трубопроводу і підлягає викупу для суспільних потреб, а їй буде надано інше житло у відповідності з нормами житлового законодавства. Громадянка Цубенко не погодилась з умовами викупу, а вимагала компенсації її вартості житлового будинку та земельної ділянки за ринковою ціною.

Завдання. Який порядок дій уповноважених органів при наявності потреби для викупу земельної ділянки для суспільної потреби?

Які умови викупу визначені чинним законодавством?

Як співвідносяться поняття «суспільна потреба» та «суспільна необхідність»?

Задача 4. У Статуті державного комерційного підприємства «Світанок» зазначено: «Підприємство є корпоративною юридичною особою публічного права, створеною на добровільних засадах».

Завдання. Проаналізуйте наведене положення. Чи відповідає воно вимогам чинного законодавства?

Задача 5. Рішенням сільської ради передбачено створення сільськогосподарського виробничого об'єднання на базі комунального сільськогосподарського підприємства та сільськогосподарського кооперативу.

Завдання. Чи відповідає таке рішення вимогам чинного законодавства України?

2. Обрати правильну відповідь на наступні тестові завдання:

<p>1. Земельні ресурси – це :</p> <p>1. Поверхня суші з установленими межами, певним місцем розташування, корисними копалинами та іншими елементами природи.</p> <p>2. Сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві.</p> <p>3. Природний ресурс, основу якого становлять сільськогосподарські угіддя та лісові насадження, зокрема лісосмути та інші захисні насадження.</p>	<p>6. Які сфери матеріального виробництва регулюються нормами аграрного права?</p> <p>а) сфера виробництва сільськогосподарської продукції;</p> <p>б) сфера реалізації сільськогосподарської продукції;</p> <p>в) сфера переробки сільськогосподарської продукції;</p> <p>г) сфери виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції.</p>
---	--

<p>4. Частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.</p>	
<p>2. Ознаками землі як природного ресурсу є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Середовище проживання людей для забезпечення їх життя. 2. Незамінність, обмеженість у просторі, локальність і нерухомість. 3. Ґрунтова характеристика. 4. Родючість, належність до майнових об'єктів. 	<p>7. Аграрне право України – це:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) галузь права, яка регулює суспільні відносини в сфері державного управління; б) галузь права, яка регулює суспільні відносини в сфері зайняття підприємницькою діяльністю; в) галузь права, що регулює комплекс пов'язаних між собою виробничо – господарських, земельних, майнових, трудових та організаційно – управлінських відносин, які складаються в процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції; г) галузь права, яка регулює майнові та особисті немайнові відносини.
<p>3. Об'єктом державного контролю за використанням та охороною земель є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Земельні ділянки. 2. Землі природно-заповідного фонду. 3. Всі землі в межах України. 4. Земельні ділянки, надані у приватну власність. 	<p>8. Аграрні правовідносини регулюються такими методами:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) методи дозволу, припису і заборони; б) деструктивний та методологічний методи; в) індуктивний і дедуктивний; г) емпіричний метод та метод дозволу.
<p>4. Суб'єктами земельних правовідносин є:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади. 2. Громадяни, органи державної влади, органи місцевого самоврядування. 3. Громадяни, іноземці, апатриди, держава Україна. 4. Народ України. 	<p>9. Метод дозволу, як один з методів регулювання аграрних відносин, полягає у:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) покладенні на суб'єктів аграрних правовідносин обов'язку вчинити певні дії, визначені законом; б) обмеженні вчиняти певні дії; в) вільному здійсненні тих видів діяльності, які дозволені законом і передбачені установчими документами аграрних товаровиробників; г) прямій вказівці діяти певним чином.

<p>5. Зміна цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб, здійснюється за ініціативою:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Користувачів земельних ділянок у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. 2. Власників земельних ділянок у порядку, що встановлюється Верховною Радою України. 3. Власників земельних ділянок у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. 4. Власників земельних ділянок у порядку, який встановлює Президент України. 	<p>10. Метод заборони, як один з методів регулювання аграрних відносин, полягає у:</p> <ol style="list-style-type: none"> а) вільному здійсненні тих видів діяльності, які дозволені законом і передбачені установчими документами аграрних товаровиробників; б) обмеженні вчиняти певні дії; в) покладенні на суб'єктів аграрних правовідносин обов'язку вчинити певні дії, визначені законом; г) наданні особі права діяти певним чином.
--	---

Індивідуальні завдання до Теми 6.

2. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Назвати ознаки земельної ділянки.
2. На підставі аналізу чинного законодавства визначить права та обов'язки суб'єктів земельних правовідносин.
3. Що таке державна реєстрація прав на землю? Чим реєстрація права відрізняється від реєстрації правочину?
4. Які документи подаються для державної реєстрації прав на землю?
5. Яка юридична природа реєстрації прав на землю в Україні?
6. Чи без наявності факту реєстрації відповідне право на земельну ділянку виникає?
7. Із чого випливає необхідність реєстрації будь-якого права на землю?
8. Сільськогосподарські підприємства корпоративного типу.
9. Правосуб'єктність державних сільськогосподарських підприємств.
10. Які специфічні риси притаманні усім сільськогосподарським підприємствам як аграрним суб'єктам.

План другого семінарського заняття:

1. Поняття та предмет екологічного права України.
2. Метод правового регулювання екологічного права.
3. Принципи екологічного права України.
4. Система та джерела екологічного права України.
5. Поняття та елементи еколого-правового статусу людини і громадянина.
6. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.

7. Гарантії реалізації екологічних прав громадян.
8. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.
9. Особливості права власності на природні ресурси.
10. Підстави та порядок виникнення та припинення права власності на природні ресурси.

Тестові завдання. Назвати правильну відповідь.

1. Поняття екологічного права це:	6. Екологічне право це:
6) базова наука	6) сукупність суспільних екологічних відносин
7) частина кримінального права	7) сукупність нормативних актів
8) частина господарського права	8) наукова дискусія
9) комплексна наука	9) концепція
10) екологічне законодавство	10) підсумкова структура галузей права
2. Система екологічного права складається з:	7. Екологічне право як галузь права включає в себе:
6) земельного права, лісового права, гірничого права	6) дві частини (загальну та спеціальну)
7) трьох частин	7) фауністичне та флористичне право (право користування та охорони тваринного та рослинного світу)
8) двох частин (загальна та особлива)	8) право екологічної безпеки
9) п'яти частин	9) природноресурсове та природоохоронне право
10) двох частин (загальна та спеціальна)	10) загальну та особливу частину
3. Вкажіть, що відноситься до джерел екологічного права:	8. Основні екологічні права громадян України закріплені в:
6) акти Верховної Ради України	6) Законах України
7) акти Кабінету Міністрів України	7) підзаконних нормативних актах Кабінету Міністрів України
8) усі законодавчі та підзаконні нормативні акти, які регулюють екологічні відносини	8) підзаконних нормативних актах місцевих органів влади
9) інструкції міністерств	9) підзаконних нормативних актах Верховної Ради України
10) акти органів місцевого самоврядування	10) Конституції України
4. Методи екологічного права бувають:	9. За юридичною силою назвіть найвагоміше джерело екологічного права:

6) авторитарні, заохочувальні	6) законодавчі акти (закони)
7) загальні і особливі	7) постанови Верховної Ради України
8) особливі, спеціальні	8) урядові нормативні акти (укази, розпорядження Президента України, постанови КМУ)
9) виробничі, державні	9) галузеві нормативні правові акти (інструкції, такси, методики, правила)
10) змішані	10) локальні нормативні правові акти в галузі екології
5. Методи екологічного права це:	10. Зміцнення законності в галузі природокористування забезпечується шляхом:
6) стандарти	1) прийняття нових законодавчих актів
7) норми	2) відміни законних актів, які втратили свою актуальність
8) вимоги	3) легалізації дій громадян
9) способи і прийоми	4) заохочень
10) правила	

Завдання для самостійної роботи:

Опрацювати наступні питання (за вибором - можна законспектувати відповідний навчальний матеріал або подати його за допомогою схем):

1. Становлення та розвиток екологічного права України.
2. Наука екологічного права та її розвиток в Україні.
3. Екологічне право як навчальна дисципліна і сфера практичної діяльності.
4. Місце екологічного права в системі права України та його співвідношення з іншими галузями права.
5. Екологічне законодавство України.
6. Конституція України – основне джерело екологічного права

Індивідуальні завдання до Теми 1:

Скласти 20 тестових завдань з питань:

- поняття екологічного права як галузі права;
- предмет екологічного права;
- методи правового регулювання екологічних відносин;
- поняття, система та особливості джерел екологічного права;
- принципи екологічного права України.

ТЕМА № 7. Основи кримінального права України

Семінарське заняття –4 год.

План першого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття кримінального права.
2. Джерела кримінального права.
3. Завдання, функції та принципи кримінального права.
4. Поняття та зміст кримінальної відповідальності.
5. Форми реалізації кримінальної відповідальності.
6. Підстави кримінальної відповідальності.
7. Поняття злочину, складу злочину та його ознаки.
8. Поняття і види стадій злочину.
9. Закінчений злочин. Замах на злочин та його види.
10. Відмінність від готування та закінченого злочину.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:
поняття кримінального права; джерела кримінального права; завдання, функції кримінального права; принципи кримінального права; підстави відповідальності; зміст відповідальності; поняття злочину; склад злочину; стадії злочину; замах на злочин; готування до злочину; закінчений злочин.

Завдання до самостійної роботи до т. 7.

1. У зошиті для практичних занять вкажіть такі статті КК України:
  - три статті Особливої частини КК з простою диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з описовою диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з бланкетною диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК з відсилочною диспозицією;
  - три статті Особливої частини КК зі змішаною (комбінованою) диспозицією.
2. Наведіть два положення кримінально-правового характеру:
  - а) Конституції України;
  - б) міжнародних договорів;
  - в) рішень Конституційного Суду України.
3. Обрати правильну відповідь на тестове завдання:

1. Кримінальний кодекс України було прийнято: а) 1 вересня 2001 р.; б) 5 квітня 2001 р.; в) 28 грудня 1960 р.; г) 24 серпня 1991 р.	6. Вкажіть на ознаку злочину: а) суспільно небезпечне діяння; б) визнання особою своєї вини; в) показання свідків; г) спричинення шкоди.
2. Кримінальний кодекс України складається з таких частин: а) Основна і Спеціальна; б) Загальна і Спеціальна; в) Загальна і Особлива;	7. Склад злочину – це: а) офіційна оцінка поведінки особи, яка вчинила злочин, що дається лише судом в обвинувальному вирокі;

<p>г) Основна і Додаткова.</p>	<p>б) сукупність встановлених кримінальним законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, які визначають суспільно небезпечне діяння як злочин; в) сукупність всіх суспільних відносин, інтересів та благ особи, держави і суспільства, що охороняються кримінальним законом; г) сукупність передбачених законом ознак, які характеризують зовнішній прояв злочинного діяння.</p>
<p>3. Диспозиція у якій не визначено конкретних ознак злочину і відсилає для встановлення їх змісту до інших нормативно-правових актів, називається: а) відсильною; б) простою; в) описовою; г) бланкетною.</p>	<p>8. Вкажіть види складів злочину за конструкцією: а) матеріальні, прості, складні; б) матеріальні, формальні, усічені; в) основні, кваліфіковані, формальні; г) прості, складні, альтернативні</p>
<p>4. Закон про кримінальну відповідальність має зворотну дію у часі, якщо: а) це стосується лише злочинів вчинених з необережності; б) це стосується лише злочинів невеликої тяжкості; в) він пом'якшує кримінальну відповідальність; г) він посилює кримінальну відповідальність.</p>	<p>9. Стадії злочину це: а) певні етапи вчинення умисного злочину; б) ознаки злочину; в) структурний елемент складу злочину; г) дані про суб'єкта злочину</p>
<p>5. Що є процесуальною підставою кримінальної відповідальності: а) обвинувальний вирок суду, що набув законної сили; б) вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки складу злочину, передбаченого КК України;</p>	<p>10. Замах на злочин вчиняється лише з: а) прямим умислом; б) непрямим умислом; в) злочинною самовпевненістю; г) злочинною недбалістю.</p>

в) затримання особи, яка вчинила злочин; г) рішення прокурора у кримінальному провадженні.	
---	--

6. Розв'яжіть практичні завдання:

Задача 1. Іванов придбав у незнайомої особи ніж, та возив його на випадок самозахисту в багажнику автомобіля. Під час перевірки працівниками патрульної поліції автомобіля Іванова, в багажнику був знайдений ніж, який згідно з висновком експертизи, є холодною зброєю.

Завдання. Ознайомтесь із ст. 263 КК України. Вирішіть питання про відповідальність Іванова.

Задача 2. Медсестра лікарні Яровенко пожаліла безнадійно хвору на тяжку хворобу Макаренко та на її прохання ввела їй в організм препарат, здатний викликати смерть, щоб Яровенко не зазнавала зайвих страждань. Від зробленої ін'єкції Макаренко померла.

Завдання. Ознайомтесь із ст. 115 КК України та поняттям «евтаназії» за допомогою мережі Інтернет. Чи можливо визнати дії Яровенко злочинними?

Задача 3. Таратута був свідком того, як Цапко у лісі згвалтував жінку, що збирала гриби. Про цей злочин Таратута нікуди не повідомив.

Завдання. Чи повинен Таратута відповідати за приховування злочину за ст. 396 КК України?

Задача 4. Сидоренко, знаходячись у продовольчому супермаркеті біля стелажа з молочними продуктами, переконавшись, що ніхто не звертає на нього уваги, узяв пакет з кефіром вартістю 12 гривень і поклав його до внутрішньої кишені куртки. Залишивши приміщення супермаркету, Сидоренко прийшов додому, де випив кефір.

Завдання. Ознайомтесь із ч. 1 та ч. 2 ст. 11 КК України. Чи вбачається в діях Сидоренка злочин?

Задача 5. Збираючи вдосвіта гриби, Дронов кинув у річку недопалок цигарки. Поверхня води спалахнула, полум'я поширилося на кілька кілометрів і знищило у двох селах мости та трактор японського виробництва. Сам Дронов дістав тяжкі опіки. Річка горіла протягом п'яти годин, оскільки в неї потрапило 4 тис. м³ пального внаслідок пошкодження труби нафтопроводу при проведенні будівельних робіт. Керівники робіт не сповістили населення про можливі наслідки.

Завдання. Визначити, чи є дії Дронова злочинними?

Завдання для індивідуальної роботи до Теми 7.

1. Закінчіть речення. На стадії закінченого злочину добровільна відмова...

- 1) можлива завжди;
  - 2) не можлива;
  - 3) можлива лише за умови контролю розвитку причинного зв'язку;
  - 4) можлива за відсутності шкідливих наслідків.
2. Укажіть, на якому етапі можлива добровільна відмова від злочину:
- 1) на будь-якому етапі;
  - 2) стадії готування до злочину;
  - 3) стадії закінченого замаху за певних умов;
  - 4) стадії незакінченого замаху;
  - 5) стадії закінченого злочину.
6. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:
1. Назвіть загальні ознаки, що характеризують кримінальне право як галузь права.
  2. Які основні кримінально-правові інститути містить Загальна частина Кримінального кодексу.
  3. В чому полягає особливе значення взаємозв'язку між Загальною та Особливою частиною кримінального законодавства.
  4. Які функції виконують кримінально-правові норми, які містяться у двадцяти розділах Особливої частини КК.
-
5. Назвіть сферу суспільних відносин, яку охороняє кримінальний закон, відповідно до назви кожного розділу Особливої частини.
  6. Які функції виконують інститути: добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення, необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання злочинця, інститути призначення покарання, звільнення від покарання, погашення та зняття судимості.
  7. Визначить сутність взаємозв'язку конституційного, міжнародного та кримінального права, рівень їх співвідношення.
  8. Визначить місце та значення кримінального права стосовно інших галузей права кримінально-правового циклу (кримінального процесуального, кримінально-виконавчого).
  9. Чим різняться поняття "наука кримінального права" та поняття "кримінальне право як законодавство".
  10. Чим різняться предмет та методи науки кримінального права від предмета та метода кримінального права як галузі права.
  11. Надайте соціально-правовий зміст принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання.
  12. Правова природа та зміст невідворотності кримінальної відповідальності, як принципу кримінального права.

Друге семінарське заняття з теми 7.

План другого семінарського заняття – 2 год.

1. Об'єкт злочину: поняття та зміст.
2. Види об'єктів злочину.

3. Предмет злочину.
4. Об'єктивна сторона злочину: поняття, зміст та значення.
5. Суб'єкт злочину: поняття та зміст.
6. Поняття неосудності за кримінальним правом та її критерії.
7. Вік кримінальної відповідальності.
8. Спеціальний суб'єкт злочину;
9. Поняття, ознаки і значення суб'єктивної сторони злочину.
10. Вина як головна ознака суб'єктивної сторони злочину.
- 11.3. Умисел та його види.
- 12 Необережність та її види.
13. Змішана (подвійна) форма вини.
14. Мотив та мета злочину. Особливий емоційний стан при вчиненні злочину.
15. Невинне заподіяння шкоди.
16. Помилка та її вплив на форму вини і кримінальну відповідальність.

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: поняття та зміст об'єкту злочину; види об'єктів злочину; предмет злочину; потерпілий від злочину; об'єктивна сторона злочину; причинний зв'язок; суб'єкт злочину; вік відповідальності; спеціальний суб'єкт; суб'єктивна сторона злочину; вина як ознака злочину; умисел; види умислу; необережність та її види; мотив та мета злочину.

Завдання до самостійній роботі другого семінарського заняття

3. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Панов та Щербіна, які ніде не працювали, подзвонили в квартиру Ткачук. Коли вона відкрила двері, вони увірвалися до її квартири і, погрожуючи ножом, зв'язали її, а потім почали шукати в квартирі гроші та ювелірні вироби.

Під час обшуку Ткачук, якій було 85 років, втратила свідомість, і вони це бачили, але злякалися і втекли із знайденими речами. Загальна сума викраденого склала 2,5 тис. грн.

Як з'ясувалося в процесі розслідування справи, Паніну на момент вчинення злочину виповнилося 14 років, а Щербіні – 21.

Завдання. Визначити об'єкти злочинів; вчинених Пановим і Щербіною; предмет злочинів, вчинених Пановим і Щербіною: момент закінчення злочинів.

Задача 2. В парку на лаві спав п'яний Іванченко, з кишені якого випав гаманець. Проходячи повз нього, Романенко вирішив заволодіти грошима п'яного. Він підняв гаманця, забрав з нього гроші і порожнього гаманця поклав назад.

Це побачили Голота і Козак, які зажадали, щоб він поклав гроші назад. Романенко не погодився і почав погрожувати їм вбивством. Голота і Козак відібрали у Романенка викрадене і доставили його до міліції.

По дорозі Романенко намагався вирватися від них і знову погрожував вбивством.

Завдання. Дайте правову оцінку діям Романенка та визначте : об'єкти злочинів; вчинених ним предмет, знаряддя та засоби злочинів, вчинених Романенко момент закінчення злочину.

Задача 3. Косолапов і Волченко знали, що бухгалтер підприємства поїхав у банк за грошима, і, коли він повертався, на перехресті доріг зупинили автомашину і погрожуючи пістолетом поставили вимогу віддати гроші. Бухгалтер відповів, що грошей не одержав. Тоді Косолапов і Волченко обшукали потерпілого і, не знайшовши грошей, зняли з нього піджак і наручний годинник. *Завдання. Визначте стадії вчинення злочину.*

Задача 4. Працівники заводу Прохоров та Маслов з метою крадіжки грошей із каси заводу вночі проникли на територію заводу і, зламавши замок, увійшли в приміщення каси. Однак, не зумівши відкрити сейф, вони зрозуміли, що заволодіти грошима їм не вдасться, а тому вирішили покинути приміщення, однак були затримані охороною на заводському дворі.

Завдання. Чи підлягають Прохоров та Маслов кримінальній відповідальності?

Задача 5. . З метою заволодіння квартирою та майном свого чоловіка, який мав намір з нею розлучитися, Курочкіна вирішила його отруїти. З цією метою вона придбала у знайомої отруту, призначену для знищення пацюків, та підмішала її в їжу, якою пригощала свого чоловіка. Приймавши отруту разом з їжею, Курочкін на протязі двох днів дуже погано себе почував, його постійно нудило. Ніяких інших наслідків не настало. Судово-медичною експертизою встановлено, що порошок був непридатним для отруєння людини.

Завдання. Чи є ознаки злочину у діях Курочкіної? Якщо так, якою є стадія злочину?

4. Дайте відповіді на тестові завдання:

1. Об'єкт злочину це: а) речі матеріального світу, з приводу яких вчинюється злочин; б) суспільні відносини, власність, життя і здоров'я, довкілля; в) суспільні відносини, інтереси, блага особи, держави і суспільства, які охороняються кримінальним законом, з приводу яких або щодо яких вчинюється злочин; г) людина	б. Суб'єктивна сторона злочину характеризується наступними ознаками: а) вина, мотив, емоції, осудність; б) вина, мотив, мета, емоції; в) мотив, вина, мета, вік особи; г) емоції, мотив, мета.
---	--

<p>2. Предмет злочину – це:</p> <p>а) речі матеріального світу, за допомогою яких вчинюється злочин;</p> <p>б) речі матеріального світу, щодо яких або з приводу яких вчинюється злочин;</p> <p>в) речі матеріального світу, які використовуються для вчинення злочину;</p> <p>г) суспільні відносини, що охороняються законом.</p>	<p>7. В кримінальному праві виділяють такі види необережності:</p> <p>а) злочинна недбалість, злочинна халатність;</p> <p>б) злочинна недбалість, злочинна невпевненість;</p> <p>в) злочинна халатність, злочинна самовпевненість;</p> <p>г) злочинна недбалість, злочинна самовпевненість.</p>
<p>3. Потерпілий від злочину це:</p> <p>а) юридична особа, якій злочином заподіяно шкоду;</p> <p>б) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно матеріальну шкоду;</p> <p>в) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно моральну шкоду;</p> <p>г) фізична особа, якій злочином безпосередньо заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду</p>	<p>8. Прямий умисел характеризується тим, що особи:</p> <p>а) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і допускала їх настання;</p> <p>б) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання;</p> <p>в) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і не бажала, хоча й припускала їх настання;</p> <p>г) усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала (неминучість настання або реальну можливість) суспільно небезпечні наслідки і не бажала їх настання.</p>
<p>4. Суб'єкт злочину – це:</p> <p>а) фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці з якого може наставати кримінальна відповідальність;</p> <p>б) юридична або фізична особа, винна у вчиненні злочину, яка</p>	<p>9. Казус має місце тоді, коли:</p> <p>а) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра передбачала можливість їх настання, і могла їх передбачити;</p>

<p>досягла віку кримінальної відповідальності; в) фізична осудна особа, яка на момент розгляду справи в суді досягла встановленого законом віку кримінальної відповідальності і яка вчинила злочин; г) юридична осудна особа, яка вчинила злочин у віці з якого може наставати кримінальна відповідальність.</p>	<p>б) наслідки, що настали не перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи; в) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра, передбачала можливість їх настання; г) наслідки, що настали, перебувають у причинному зв'язку з дією (або бездіяльністю) особи, котра, передбачала можливість їх настання, але не хотіла цього.</p>
<p>5. Обов'язковими ознаками суб'єкта злочину є: а) осудність, вік, фізіологічний афект; б) вік, здатність усвідомлювати свої дії під час вчинення злочину та мати мету; в) фізичний та психічний стан особи, досягнення віку кримінальної відповідальності, винність; г) вік, осудність, фізична особа.</p>	<p>10. Злочинна недбалість у кримінальному праві розглядається через призму таких критеріїв: а) медичний та юридичний; б) об'єктивний та суб'єктивний; в) логічний та ситуативний; г) причинний та логічний.</p>

Індивідуальне завдання на друге семінарське заняття

3. Які юридичні ознаки становлять зміст суб'єктивної сторони складу злочину?

1. _____
2. _____
3. _____

4. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Поняття та значення об'єкта кримінального правопорушення
2. Види об'єктів кримінальних правопорушень.
3. Предмет кримінального правопорушення: поняття та значення; відмінність від об'єкта кримінального правопорушення.
4. Поняття, зміст та значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення
5. Суспільно небезпечне діяння та його ознаки
6. Поняття суспільно небезпечних наслідків
7. Поняття причинного зв'язку в кримінальному праві та його значення.
8. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення

9. Види суб'єктів кримінального правопорушення..... Вік кримінальної відповідальності
10. Поняття, ознаки та значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення
11. Поняття, форми та значення вини
12. Умисел та його види
13. Необережність та її види. Випадок (казус) та його відмінність від кримінально протиправної недбалості
14. Змішана (подвійна) форма вини
15. Мотив та мета кримінального правопорушення
16. Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення
18. Закінчене кримінальне правопорушення та його види

ТЕМА 8. Основи цивільного процесуального і кримінального процесуального права України

Семінарське заняття – 4 год.

План першого семінарського заняття 2 год.

1. Форми захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Цивільна процесуальна форма.
2. Предмет, метод, система цивільного процесуального права. Джерела цивільного процесуального права.
3. Суб'єкти, об'єкти та зміст цивільних процесуальних правовідносин.
4. Поняття та підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
5. Учасники цивільного процесу. Особи, які беруть участь у справі, та інші учасники цивільного процесу.
6. Поняття та значення представництва у цивільному процесі.
7. Види процесуального представництва у суді.
8. Види проваджень у цивільному процесі.
9. Порядок проведення судового розгляду цивільних справ: підготовчий етап, розгляд справи по суті, судові дебати, ухвалення та проголошення рішення суду.
10. Виконання судових рішень

Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: цивільне процесуальне право; цивільний процес; форма захисту права; цивільна процесуальна форма; предмет цивільного процесуального права; методи цивільного процесуального права; суб'єкти процесуальних відносин; об'єкти процесуальних відносин; зміст цивільних процесуальних правовідносин; учасники цивільного процесу; особи, які беруть участь у справі; інші учасники цивільного процесу; представництво, види проваджень; розгляд справи в суді; судові рішення; виконавче провадження.

Завдання для самостійної роботи до Теми 8.

3. Дайте відповіді на тестові завдання:

<p>1. У чому полягає головне завдання цивільного судочинства:</p> <p>а) у захисті інтересів держави;</p> <p>б) у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;</p> <p>в) у розгляді та вирішенні цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;</p> <p>г) у справедливому, неупередженому і своєчасному розгляді та вирішенні цивільних справ.</p>	<p>6. Кого з перелічених нижче осіб можна віднести до тих, які беруть участь у справі:</p> <p>а) суд;</p> <p>б) секретаря судового засідання;</p> <p>в) експерта;</p> <p>г) органи місцевого самоврядування.</p>
<p>2. Цивільний процес — це:</p> <p>а) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду та учасників процесу;</p> <p>б) захист порушених цивільних прав;</p> <p>в) охорона цивільних прав;</p> <p>г) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду, учасників процесу, інших правоохоронних органів.</p>	<p>7. Беручи участь у справі, де стороною є юридична особа, ким виступає в процесі її керівник:</p> <p>а) договірним представником цієї юридичної особи;</p> <p>б) органом юридичної особи;</p> <p>в) законним представником цієї юридичної особи.</p> <p>г) інший варіант _____</p>
<p>3. Предметом цивільного процесуального права є:</p> <p>а) суспільні відносини, які виникають між судом та учасниками процесу під час здійснення правосуддя;</p> <p>б) суспільні відносини між позивачем і відповідачем;</p> <p>в) суспільні відносини між порушником права та заявником;</p> <p>г) правові відносини між судом і заявником у цивільній справі.</p>	<p>8. Що є підставою законного представництва:</p> <p>а) адміністративний акт;</p> <p>б) рішення суду;</p> <p>в) договір доручення;</p> <p>г) факт походження дітей від своїх батьків;</p> <p>г) інший варіант _____</p>
<p>4. До проваджень цивільного судочинства можна віднести: а)</p>	<p>9. Що є підставою повноважень законного представника:</p>

<p>позовне, наказне й окреме провадження:</p> <p>б) провадження у суді першої інстанції, перегляд судових рішень, виконавче провадження: с) позовне, заочне, наказне, окреме, провадження у справах за участю іноземців:</p> <p>д) позовне, апеляційне, касаційне, провадження з перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами та перегляд судових рішень ВС України.</p>	<p>а) паспорт:</p> <p>б) свідоцтво про народження дитини:</p> <p>с) адміністративний акт;</p> <p>б) доручення:</p> <p>е) _____ інший варіант _____</p>
<p>5. Принцип законності означає, що:</p> <p>а) суд діє на підставі закону та вирішує справу згідно з положеннями закону;</p> <p>б) суд створений відповідно до закону;</p> <p>с) учасники процесу діють на підставі закону;</p> <p>д) цивільний процес — це законна форма захисту порушених прав.</p>	<p>10. Хто представляє державу в цивільному процесі:</p> <p>а) прокурор:</p> <p>б) відповідні органи державної влади: с) громадські організації:</p> <p>д) інший варіант _____</p>

4. Вирішіть наступні завдання:

Задача 1. У судовому засіданні у справі про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої пошкодженням майна, позивач заявив до суду клопотання про здійснення відеозйомки судового засідання співробітниками телеканалу «Райдуга». Суд запитав у відповідача, чи погоджується він на проведення відеозйомки, і оскільки відповідач не дав своєї згоди на відеозйомку, суд відмовив позивачу в задоволенні зазначеного клопотання.

Завдання. Чи порушив суд права позивача, якщо так, то які саме? Яким чином позивач може захистити свої порушені права?

Задача 2. Поліщук Жанна звернулась до суду з позовом до Степаненко Ніни про стягнення коштів.

В обґрунтування заявлених вимог позивач зазначила, що нею з відповідачем було укладено договір про надання дизайнерських послуг, на підставі якого вона сплатила відповідачу 50 000 грн.

Але комплекс замовлених дизайнерських послуг був їй наданий з порушенням строків, встановлених домовленістю сторін, а дизайн-проект виконаний з недоліками, які роблять його непридатним для використання. Внаслідок чого Степаненко повинна повернути всі отримані за договором кошти.

Дослідивши матеріали справи та заслухавши доводи сторін, суд встановив, що позивач не може довести належними та допустимими доказами факти невчасного та неякісного надання дизайнерських послуг відповідачем, а клопотання про проведення експертизи для підтвердження неякісного виконання робіт ні відповідачем, ні позивачем заявлено не було. Виходячи із зазначеного суд відмовив у задоволенні позову

Завдання. Якими принципами цивільного процесуального права керувався суд для ухвалення рішення? Аргументуйте свою відповідь.

Задача 3. До Малиновського районного суду м. Одеси з позовом до Одеської міської ради звернувся позивач про встановлення додаткового строку для прийняття спадщини та визнання права власності в порядку спадкування на спадкове майно, а саме квартиру, після смерті свого дідуся Бобрікова А.А. В обґрунтування своїх вимог позивач посилається на те, що після смерті дідуся вона звернулася до нотаріальної контори з заявою про прийняття спадщини, однак їй було відмовлено у зв'язку з тим, що пропущено встановлений законом строк для прийняття спадщини. Позивач вважає, що строк вона пропустила з поважних причин, оскільки на момент смерті дідуся вона перебувала за межами території України та була позбавлена можливості вчасно подати заяву про прийняття спадщини. Також посилається на те, що за життя дідуся склав заповіт, яким заповів все своє майно позивачу, а тому вона є єдиним спадкоємцем до майна померлого. Таким чином, вона позбавлена можливості прийняти спадщину після смерті дідуся та змушена звернутися до суду з вказаним позовом.

У судовому засіданні позивач участі не приймав, однак його представник надав до суду заяву в якій просив розглядати справу без його участі, позовні вимоги підтримує та просить їх задовольнити.

Представник відповідача у судовому засіданні участі не приймав, про дату, час та місце розгляду справи був сповіщений у встановленому законом порядку.

Суд, дослідивши матеріали справи, проаналізувавши і оцінивши надані докази в їх сукупності, вважає, приходить до висновку, що позов підлягає задоволенню.

Завдання. На яких засадах учасники судового процесу та їхні представники повинні користуватися процесуальними правами? З урахуванням яких обставин справи суд має право залишити без розгляду або повернути позов? В чому полягає цивільна процесуальна правоздатність? Чи є правомірним рішення суду?

Індивідуальні завдання до т. 8.

3. Підготувати:

а) Таблицю, у якій необхідно перелічити кожного з учасників цивільних правовідносин, з відповідним позначенням тієї статті ЦПК України, де закріплено його процесуальне становище.

4. З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

2. Поняття цивільних процесуальних правовідносин.

3. Передумови виникнення цивільних процесуальних правовідносин:
  - а) норми цивільного процесуального права як передумови виникнення правовідносин.
  - б) цивільна процесуальна правоздатність як передумова виникнення правовідносин.
  - в) процесуальні юридичні факти як передумова виникнення цивільних процесуальних правовідносин.
4. Елементи цивільних процесуальних правовідносин: суб'єкти, об'єкт, зміст.
5. Особи, які беруть участь у справі.
6. Сторони у цивільному процесі, їх права та обов'язки.
  - 6.1.1. Процесуальна співучасть.
  - 6.1.2. Неналежна сторона в процесі; умови і порядок заміни неналежного відповідача.
  - 6.1.3. Процесуальне правонаступництво.
- 6.2. Треті особи.
- 6.3. Особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.
- 6.4. Процесуальний представник.
7. Інші учасники цивільного процесу.

План другого семінарського заняття – 2 год.

1. Поняття, сутність і завдання кримінального процесу.
  2. Система стадій кримінального процесу.
  3. Кримінально-процесуальні функції, кримінально-процесуальні відносини і кримінально-процесуальна форма. Процесуальні гарантії у кримінальному судочинстві.
  4. Кримінально-процесуальні акти, їх види і значення.
  5. Мета і завдання кримінального процесу.
  6. Поняття і класифікація суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.
  7. Суд як орган правосуддя. Повноваження суду.
  8. Роль і основні повноваження прокурора у кримінальному процесі.
  9. Повноваження слідчого і начальника слідчого підрозділу.
  10. Поняття органів дізнання, їх система, завдання і повноваження.
- Основні поняття терміни та категорії, що підлягають засвоєнню:*** кримінально-процесуальне право; предмет кримінально-процесуального права, джерела кримінально-процесуального права; кримінально-процесуальний закон; кримінально-процесуальна норма; гіпотеза, диспозиція і санкція кримінально-процесуальної норми; тлумачення кримінально-процесуального закону, дія кримінально-процесуального закону у просторі, часі та щодо осіб; зворотна дія кримінально-процесуального закону; аналогія кримінально-процесуального закону; принципи кримінального процесу; система і класифікація принципів кримінального процесу; конституційні принципи кримінального процесу; спеціальні (галузеві) принципи

кримінального процесу; організаційні, функціональні, організаційно-функціональні принципи; законність; .

Самостійна робота з теми 8.

1. Дайте відповіді на тестові завдання:

<p>1. Кримінальний процес – це: а) одна з форм досудового розслідування; б) діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, судді та суду; в) протокольна форма досудової підготовки матеріалів; г) діяльність судових і правоохоронних органів.</p>	<p>6. Хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у: а) вироку; б) протоколі; в) постанові; г) ухвалі.</p>
<p>2. Який з наведених етапів кримінальної процесуальної діяльності не є стадією кримінального процесу? а) підготовче провадження; б) ухвалення та проголошення вироку; в) досудове розслідування; г) провадження за нововиявленими обставинами.</p>	<p>7. Дія кримінально-процесуального закону у просторі визначається: а) місцем вчинення злочину; б) територією України; в) місцем, де знаходиться обвинувачений; г) місцем, де знаходиться потерпіла особа;</p>
<p>3. Яке з наведених положень є одним із завдань кримінального провадження? а) зміцнення законності та правопорядку; б) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; в) попередження та боротьба зі злочинністю; г) профілактика кримінальних правопорушень.</p>	<p>8. З якого моменту визначається чинність положень кримінального процесуального кодексу щодо допустимості доказів: а) з моменту їх отримання; б) з моменту їх використання; в) з моменту визнання відповідним рішення фактичних даних як доказів; г) з моменту винесення відповідної постанови (ухвали) про допустимість доказів.</p>
<p>4. З якого моменту виникають кримінально-процесуальні правовідносини? а) вчинення кримінального правопорушення; б) виявлення ознак кримінального правопорушення компетентними державними органами, або</p>	<p>9. Що найбільше характеризує дію принципу публічності? а) відкритий судовий розгляд в усіх судах; б) публічне проголошення вироку; в) обов'язок слідчого і прокуратура в межах своєї</p>

надходження до них заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення; в) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.	компетенції розпочати розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення; г) участь громадськості під час провадження.
5. Судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по сутті викладається у формі: а) постанови; б) вироку; в) ухвали; г) обвинувального акту.	10. Принцип недоторканності житла чи іншого володіння особи полягає: а) проникнення до житла проводиться за санкцією прокурора; б) проникнення до житла проводиться за вмотивованою постановою слідчого і лише з санкції прокурора; в) проникнення до житла проводиться лише за вмотивованим судовим рішенням; г) проникнення до житла проводиться за вмотивованою постановою слідчого.

2. Вирішіть наступні завдання. Рішення завдань повинно здійснюватися письмово в окремих зошитах, з посиланням на діюче законодавство.

Задача 1. Громадянин Єрмак був затриманий працівниками охорони під час спроби винести з супермаркету «Ашан» продукти харчування на суму 350 грн. Начальник охорони за участю касира та охоронця провів огляд сумки та пакету в якій останній намагався винести продукти та обшукав його. Все це було зафіксовано на камеру відеоспостереження, а також в складеному начальником охорони протоколі огляду приміщення та протоколі допиту Єрмака.

- Завдання.*
1. Який процесуальний статус начальника охорони?
  2. Проаналізуйте правомірність дій начальника охорони
  3. Яке процесуальне значення мають складені ним документи та відеозапис
  4. Який процесуальний статус касира та працівників охорони

Задача 2. Бурда була притягнута до кримінальної відповідальності за привласнення 3000 грн. - вартості проданих нею за день товарів у магазині. Під час допиту як підозрюваної вона заявила, що гроші були в неї викрадені у трамваї, коли вона везла їх у банк. Факт крадіжки вона виявила вже у трамваї і просила пасажирів, а також водія допомогти знайти злодія, але це не дало ніяких результатів. Слідчий запропонував підозрюваній знайти присутніх під час інциденту громадян, а також виявити водія трамваю і дати йому їх адреси або самій запросити їх до слідчого. Підозрювана відмовилась шукати свідків.

Завдання. На кому лежить обов'язок доказування вини підозрюваного у вчиненні злочину?

Чи може обов'язок доказування невинуватості покладатися на підозрюваного? Якщо може, то за яких обставин?

На кому лежить обов'язок збирати докази, що виправдовують підозрюваного або пом'якшують його відповідальність?

Дайте оцінку щодо правомірності дій слідчого і підозрюваної. За даними обставинами сформулюйте загальні версії і змодельуйте способи їх перевірки.

Задача 3. Недалеко від свого будинку у скверику ранком була виявлена громадянка Трушова. Вона була без свідомості і з багаточисленними слідами побоїв. По дорозі в лікарню, не приходячи до свідомості, вона померла. В процесі розслідування за цими обставинами слідчий встановив, що ввечері напередодні події Трушова була зі своїм знайомим Данком. Під час допиту Данко слідчий запропонував йому зізнатись у вчиненому злочині, за що він (слідчий) потурбується про пом'якшення йому покарання. Данко заявив, що оскільки його наречена мертва, то йому також "не хочеться жити і хай слідчий вчиняє так, як вважає за потрібне". Одержавши таке "зізнання", слідчий вирішив повідомити Данку про підозру у вчиненні ним злочину, оголосив її останньому і звернувся до слідчого судді з поданням про обрання щодо нього запобіжного заходу - тримання під вартою.

Завдання. Чи має перевагу перед іншими доказами зізнання особи у вчиненні нею злочину?

Чи може лише воно бути покладено в основу підозри?

Дайте оцінку діям і рішенням слідчого.

Змодельуйте свою програму дій як слідчого стосовно описаної ситуації, задіявши всі елементи процесу доказування.

Задача 4. Коломийченко, затриманий за підозрою у вчиненні 27 квітня 2021 р. крадіжки майна у Дончака, на допиті заявив слідчому, що крадіжку вчинити не міг, бо в цей період їздив до Харкова, щоб провідати хвору матір. При особистому обшуку у Коломийченка були вилучені два залізничні квитки: Київ - Харків за 26 квітня і Харків - Київ за 27 квітня 2021 р.

Завдання. Про які джерела доказів і види доказів йдеться в умові задачі? Чи достатньо їх для прийняття слідчим рішення про закриття справи щодо Коломийченка?

Задача 5. Під час повідомлення про підозру Федюку О. у вчиненні злочину - крадіжка, він відмовився від захисника, мотивуючи це тим, що він є студентом юридичного факультету шостого курсу заочного навчання і може сам успішно здійснювати свій захист. Проте після закінчення досудового слідства і оголошення йому про це, підозрюваний заявив клопотання про участь у справі як захисника - адвоката Радченко. Це клопотання слідчий відхилив, мотивуючи тим, що підозрюваний раніше відмовився від участі в справі захисника.

Завдання. Чи було забезпечено право підозрюваного на захист? Якою нормою воно врегульоване? Розкрийте структуру цієї норми.

Індивідуальне завдання до теми 8.

3. Складіть схему системи стадій кримінального процесу України за

такою формою: назва стадії, безпосередні завдання, суб'єкти провадження, які беруть участь в даній стадії, особливості провадження в стадії, підсумкові рішення.

4. *Визначте відмінності процесуального статусу експерта та спеціаліста у кримінальній провадженні, за запропонованими в таблиці пунктами:*

	Експерт	Спеціаліст
Мета залучення до участі в кримінальному провадженні		
Правова підстава участі в кримінальному провадженні		
Наслідки невиконання процесуальних обов'язків		
Оформлення результатів діяльності		

З метою перевірки засвоєння матеріалу теми коротко підготувати письмові відповіді на наступні запитання:

1. Поняття, сутність та значення кримінального процесу.
2. Кримінально-процесуальна форма: поняття, сутність та значення.
3. Поняття та види кримінально-процесуальних функцій.
4. Поняття та сутність кримінально-процесуальних правовідносин.
5. Поняття кримінального процесуального права, його предмет та методи.
6. Джерела кримінального процесуального права України.
7. Дія кримінального процесуального закону в просторі та за колом осіб. Чинність кримінального процесуального закону в часі.
8. Дайте визначення стадії кримінального процесу.
9. Назвіть стадії кримінального процесу.
10. Назвіть основні кримінальні процесуальні функції.
25. У чому полягає засада публічності? Чи відрізняється вона від засади гласності?
26. Який зміст засади диспозитивності у кримінальному процесі?
27. Чи закріплена в законі засада презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини?
28. Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості як засада кримінального судочинства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА :

Література до теми 1.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-153>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (в питаннях і відповідях): навч.-довід. посіб. / [О.В. Сердюк та ін.] ; за заг. ред. І.В. Яковюка; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. права Європ. Союзу. - Харків : Право, 2019. - 123 с.
3. Конституційне право України: підручник / [Алмаші І.М. та ін. ; уклад.: Коцкулич В.В., Джуган В. В.] ; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Юрид. ф-т, Каф. конституц. права та порівнял. правознавства. - 8-е вид., перероб. та допов. - Ужгород : Гельветика, 2018. - 409 с.
4. Конституційне право України: навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. - 2-е вид., перероб. і доп. / В.О. Боняк, В.А. Завгородній, А.В. Самотуга, Л.А. Філянна. - Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. - 293 с.
5. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю.Г. Барабаш та ін.]. - 5-е вид., перероб. та допов. - Харків : Право, 2018. - 387 с.
6. Молдован В. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. - Київ: "Видавництво «Центр навчальної літератури»", 2019. - 206 с.
6. Олійник О. Актуальні проблеми конституційного права України. - Київ: "Видавництво «Центр навчальної літератури»", 2017. - 554 с.
7. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Вип. 4. Конституційне гуманітарне право / [Н.В. Аніщук та ін.] ; за заг. ред.: А.Р. Крусян, д-ра юрид. наук, проф., А.А. Єзерова, канд. юрид. наук, доц. ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Громад. центр прав. ініціатив. - Київ : Юрінком Інтер, 2018. - 521 с.
8. Савчин М. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. / М. Савчин. - Київ : Юрінком Інтер, 2020. - 328 с.
9. Совгіря О.В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. - Київ : Юрінком Інтер, 2020. - 556 с. -
10. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25 річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. - К.: Видавництво Ліра-К, 2016. - 616 с

Література до теми 2

1. Конституція України (від 28 червня 1996 р.). - К., 1996. - 47 с. // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>
4. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/shaw/995_015

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І.Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
4. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2020. – 568 с.
5. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 428 с.
6. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права : підручник / М.С. Кельман. – К. : Кондор, 2018. – 716 с.
7. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Підручник. Практикум. Тести. К.: Юрінком Інтер, 2021. 584 с.
8. Луць Л.А. Загальна теорія держави і права : підручник / Л.А. Луць К. : Атіка, 2018. – 412 с.
9. Машков А. Проблеми теорії держави і права. Основи: курс лекцій. – К.: К.І.С., 2008. – 470 с.
10. Рабінович П.М. Основи загальної теорії держави і права : навч. Посіб. / П.М. Рабінович. – Вид. 10-е, доп. – Львів : Край, 2008.
11. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 3-е вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 524 с.
12. Теорія держави і права: Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с

Література до теми 3.

17. Цивільний кодекс України від 16.02.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003 № № 40-44, ст. 356
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
18. Цивільний Кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої – Харків: ЕКУС, 2020 – 928 с.
19. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Станом на 15 вересня 2021 року / За заг. ред. Теремецького В. І. – Київ.: Видавничий дім «Професіонал», 2021. – 1158 с 16.
20. Спасибо-Фатєєва І.В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: Вибр. наук. пр.. – Х.: Золоті сторінки, 2012. - 767 с. 11 1
21. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд: ФО-П Лисяк Л. С., 2012–2013. – (Серія "Коментарі та аналітика").
22. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар т.5. Право власності та інші речові права. / За ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої. – Х.: Страйд, 2011. – 624 с.
23. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О.В. Кіріяк, Ю.П. Пацурківський, М.М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Чернівец. нац.. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

24. Цивільне право України: навч. посіб. / А.В. Гончарова, Т.А. Кобзева. - Суми: СумДУ, 2015. - 168 с.
25. Цивільне право України: Загальна частина / За редакцією професорів І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.
26. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред.: В. Г. Фазикоша, С. Б. Булеци. – К. : Знання, 2013. – 752 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
27. Цивільне право : підручник : у 2 т. / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого"; за ред.: В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2014 – Т. 2. – 816 с.
28. Цивільне право (Частина 1): навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання / О. В. Манжосова, І. Б. Факас, П. П. Латковський, Я. С. Мошинська. - Чернівці, 2021. - 112 с.
29. Дзера О.В. Сімейне право України: підруч. К. : Юрінком Інтер, 2019. 520 с. 2. Чеховська І. В., Самілик Л. О. Сімейне право : практикум. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 132 с.
30. Боднар Т. В., Михальнюк О. В. Сімейне право: практикум. К. : Алерта, 2019. 132 с.
31. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
32. Сімейне право України : підруч. / [С. Б. Булеца, В. В. Заборовський, В. Г. Фазикош та ін.]; за ред. С. Б. Булеци, В. Г. Фазикоша. К. : Знання, 2015. 375 с. —

Література до теми 4.

16. Господарський кодекс України. – Харків : Одиссей, 2010. – 240 с.
17. Господарський процесуальний кодекс України. – Харків : Фоліо, 2010. – 160 с.
18. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р., зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
19. Кодекс законів про працю № 322-VIII від 10.12.1971 р., зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток).
20. Швидка Т. І. Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. Харків : Право, 2019. 130 с.
21. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів. 6-те вид., змін. Харків : Право, 2019. 336 с.
22. Горбова Н. А. Господарське право України: навч. посіб. Мелітополь: Однорог Т.В., 2019. 127 с.
23. Трегубенко Г.П. Господарське право: навч. посіб. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.
24. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с
25. Трудове право України Кисельова, О. І. Трудове право України [Текст] : навч. посіб. / О. І. Кисельова, Т. А. Кобзева. – Суми : СумДУ, 2017. – 309 с.

26. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.
http://shron1.chtyvo.org.ua/Vyshnovetska_Svitlana/Trudove_pravo_Ukr
27. Новіков Д.О., Лук'янчиков О.М., Жукова А.І. Індивідуальні трудові спори у питаннях і відповідях : навч. посібник. Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 136 с.
28. Трудове право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 564 с.
29. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 472 с.
30. Трудове право: посіб. для підгот. до держ. іспиту / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. Харків. Видавництво «Право», 2015

Література до теми 5.

13. Остапенко О. І. та ін. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с. 7.
14. Дьордяй В. І. та ін. Адміністративно-деліктне право: навч. посібник. Ужгород, 2020.
15. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Адміністративно-деліктний процес: навч. Посібник. Х.: Харків юридичний, 2019.
16. Асадчев Ю. Адміністративне затримання органами внутрішніх справ: що потрібно знати. Юридична газета online. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/administrativne-zatrimannya-organami-vnutrishnih-sprav--shcho-potribno-znati.html>
17. Бєвзенко В. М., Смокович М. І. Адміністративний процес України: теорія, практика. К.: Дакор, 2022, 500 с.
18. Бойко В. Я. Зразки процесуальних документів в господарському та адміністративному судочинстві. К.: Дакор. 2018 рік. 256 с.
19. Вєрбіцька М. Особливості адміністративної відповідальності за порушення правил вигулювання собак. Матеріали круглого столу «Виклики правничої професії в умовах воєнного стану». (м. Харків, 08 жовтня 2022 р.). Харківський нац. Педагогічний ун-т ім. Г. Сковороди, 2022. С. 28-31
20. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. В. Зуй. Х.: Одіссей, 2016. -240 с.
21. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування в Україні: навч. посіб. / [О.Г. Бондар, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков та ін.] Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 204с.
22. Гончарук С.Т. Адміністративний процес: Навч. посібник // К. НАУ. 2017. 184 с.
23. Гордієнко Л. Ю. Публічне врядування : навчальний посібник / Л. Ю. Гордієнко, С. В. Лукашев. -Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 388 с.
24. Галуцько В. Адміністративне право України: підручник. Видання друге. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.

13. Мельник Р.С., Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у схемах і таблицях): навальний підручник. Київ: ,рінком Інтер; Буква Закону, 2018. 344 с.

Література до теми 6.

12. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3 - 4. Ст. 27.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
14. Земельне право України : Навчальний посібник / За загальною редакцією Мироненко В. П. Київ: Алерта, 2018. 350 с.
15. Земельне право України: загальна частина: навч. посібн. / А.І. Ріпенко, О.М. Пащенко. Київ : ВД «Дакор», 2016. 236 с.
16. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія / Н.Р. Кобецька. ІваноФранківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
17. Мироненко В.П. Земельне право України: Навчальний посібник / За загальною редакцією В. П. Мироненко. К.: Алерта, 2018. 350 с.
18. Корнєєв Ю.В. Земельне право України. Навчальний посібник. К., ЦУК, 2019. – 200 с.
19. Кустовська О. В., Гринчук А. Ю. Про проблеми продажу права оренди на землі сільськогосподарського призначення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2017. № 2. С. 52-57.
20. Кучеренко О. М. Огляд наукових праць з питання джерел земельного права. Держава і право. Серія : Юридичні науки. 2018. Вип. 80. С. 140-155.
21. Лебідь В.І. Земельне та екологічне право України. Посібник для складання адвокатського іспиту. К. Алерта, 2015. – 44 с.
22. Мироненко В.П. Земельне право України: Навчальний посібник / За загальною редакцією Мироненко В. П. – К.: Алерта, 2018.– 350 с

Література до теми 7.

8. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.07.2020).
9. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 07.07.2020).
10. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.

11. Кримінальне право України. Особлива частина: навч. посіб. / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: Право, 2020. 656 с.
12. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / А.М. Яценко, В.Б. Харченко, О.О. Житний та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків: Право, 2019. 480 с.
13. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. О. М. Литвинова; Литвинов О. М., Житний О. О., Клемпарський М. М. та ін. Харків: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2016. 328 с.
14. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. 448 с.

Література до теми 8

19. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
20. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року N 1618-IV. // Відомості Верховної Ради України. - 2004, N 40-41, 42, ст.492., в редакції від 18.01.2018 року
21. Про судоустрій і статус суддів: закон України 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545
22. Короєд С.О. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / С. О. Короєд : Видавничий дім "Професіонал", 2018.- 496 с.
23. Бичкова С.С. Загальні суб'єктивні процесуальні права осіб, які беруть участь у справах позовного провадження / С.С. Бичкова // Підприємництво, господарство і право. - № 5. – 2016. – С. 58-63.
24. Бобровник О. Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі / О. Бобровник // Право України. – 2013. - № 7. – С. 27- 29.
25. Волосенко С. О. Принципи змагальності та об'єктивної істини у цивільному процесі України: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.О.
26. Волосенко. - Нац. акад. прав. наук України. — К., 2014. — 19 с. 5. Гражданский процесс: учебник / под общ. ред. Н. М. Коршунова. - М., 2010. – 541 с. 6.
27. Гусаров К.В. Проблеми цивільної процесуальної правосуб'єктності: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. / К.В. Гусаров. - Харків, 2012. – 20 с.
28. Захарова О.С. Забезпечення доказів у цивільній справі та засобів доказування / О.С. Захарова // Адвокат. - №3. – 2015.
29. Захарова О. Єдність судової практики крізь призму завдань цивільного судочинства / О. Захарова // Право України. - № 11-12. – 2012. – С. 151-157.

30. Забара Б. І. Зміст та якість мотивувальної частини проміжних ухвал суду / Б. І. Забара // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23-24 листопада 2015 р.). Ч. 3. С. 79-81.
31. Кримінальний процес України: Академічний курс: у 3 т. Т. 1: Загальна частина / за ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В.Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Бобечка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 912 с.
32. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 21 лютого 2020 року / За заг. ред. Лошицького М.В. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2020. – 1288 с.
33. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1., Ч.2. 532 с.
34. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 774 с
35. Кримінальний процес : підруч. / Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Литвинов В.В., Рогальська В.В., Сербін М.М., Солдатенко О.А., Федченко В.М., Черняк Н.П./ кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. – У 2-х ч. Ч. 1. – Дніпро : Дніпроп.
36. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 року № 4651- VI. Верховна Рада України.

Електронні бібліотечні та наукові ресурси:

- Бібліотека Гумер – гуманитарные науки – <http://www.gumer.info>
- Бібліотека Михайла Грачева – <http://grachev62.narod.ru>
- Бібліотека юриста – <http://www.lawbook.by.ru>
- Голос України (газета Верховної Ради України) – <http://www.golos.com.ua/>
- Единое окно доступа к образовательным ресурсам. Электронная библиотека – <http://window.edu.ru>
- Журнал «Логос» – <http://www.ruthenia.ru/logos/index.htm>
- Журнал «Правоведение. Известия ВУЗов» – <http://www.jurisprudence-media.ru>
- Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України – <http://www.idpnan.in.ua/>
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
- Офіційний вісник України – <http://ovu.com.ua/>
- Урядовий кур'єр (газета центральних органів виконавчої влади) – <http://ukurier.gov.ua/uk/>
- Юридична газета – <http://www.yur-gazeta.com>

Перелік питань до підсумкового контролю:

1. Предмет і методи правознавства. Правознавство в системі суспільних наук.
2. Влада та соціальні норми у додержавний період розвитку суспільства.
3. Виникнення держави. Теорії виникнення держави.
4. Виникнення права, його розвиток та зв'язок з державою.
5. Поняття держави, її ознаки, функції та місце у політичній системі суспільства.
6. Поняття державного суверенітету. Зовнішній та внутрішній суверенітет держави.
7. Апарат державної влади: загальна характеристика. Апарат державної влади України.
8. Форма державного правління: поняття і види. Форма правління в Україні.
9. Форма державного устрою: поняття і види. Державний устрій України.
10. Політичний режим: поняття і види. Політичний режим в Україні.
11. Релігійні та світські держави.
12. Поняття і принципи правової держави. Розбудова правової держави в Україні.
13. Поняття та основні ознаки права. Місце права в системі соціальних норм.
14. Загальносоціальні та спеціально-юридичні функції права.
15. Поняття норми права, її структура.
16. Джерела права: поняття та різновиди.
17. Нормативний акт, його різновиди.
18. Система права, її основні елементи.
19. Поняття правової системи, її основні різновиди. Правова система України.
20. Правовідносини: суб'єкти, об'єкти, зміст.
21. Юридичні факти, їх класифікація.
22. Правосвідомість, її структура та види.
23. Поняття та структура правової культури. Правова культура в Україні.
24. Законність та правопорядок. Юридичні гарантії законності.
25. Правомірна поведінка: поняття та види.
26. Правопорушення, його ознаки та види. Склад правопорушення.
27. Юридична відповідальність: поняття, підстави, види.
28. Загальна характеристика конституційного права України.
29. Конституція як основний закон держави, її ознаки та види. Структура Конституції України.
30. Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні.
31. Новітній конституційний процес в Україні.
32. Декларація про державний суверенітет України, її зміст та значення.
33. Акт проголошення незалежності України, його зміст і значення.
34. Загальна характеристика конституційного ладу України.
35. Людина як найвища соціальна цінність в Україні.
36. Культурна та мовна політика в Україні.
37. Конституційне регулювання статусу власності в Україні.
38. Принципи політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності в Конституції України.

39. Державні символи України.
40. Поняття громадянства. Підстави і порядок набуття та припинення громадянства України.
41. Основні принципи рівноправності, закріплені в Конституції України.
42. Природні (фізичні) права та свободи людини і громадянина в Україні.
43. Соціально-економічні права та свободи людини і громадянина в Україні.
44. Політичні права та свободи людини і громадянина в Україні.
45. Екологічні права та свободи людини і громадянина в Україні.
46. Духовні (інтелектуально-культурні) права та свободи людини і громадянина в Україні.
47. Співвідношення національного та міжнародно-правового регулювання прав і свобод людини. Гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні.
48. Конституційні обов'язки людини і громадянина України.
49. Безпосередня демократія, її форми в Україні.
50. Референдум: поняття та види. Конституція України про референдум.
51. Виборча система в Україні.
52. Основні принципи виборчого права в Україні. Виборчі цензи в Україні.
53. Конституційний принцип розподілу державної влади. Система органів державної влади за Конституцією України.
54. Поняття законодавчої влади. Верховна Рада України, її функції та повноваження.
55. Законодавчий процес в Україні.
56. Голова держави. Президент України, його конституційний статус.
57. Поняття та структура виконавчої влади. Кабінет Міністрів України, його повноваження.
58. Прокуратура України, її структура і функції.
59. Поняття правоохоронних органів. Система правоохоронних органів в Україні.
60. Адвокатура: поняття та місце в системі захисту прав людини. Адвокатура в Україні.
61. Поняття судової влади. Судова система в Україні.
62. Основні засади судочинства в Україні.
63. Принципи правосуддя в Україні.
64. Конституційний статус Вищої Ради юстиції.
65. Поняття конституційної юрисдикції. Конституційний Суд України.
66. Поняття самоврядування. Система органів місцевого самоврядування в Україні.
67. Адміністративно-територіальний устрій України: загальна характеристика. Конституційний статус Автономної Республіки Крим.
68. Порядок внесення змін до Конституції України.
69. Перехідні положення Конституції України, їх зміст.
70. Поняття та предмет регулювання цивільного права. Основні джерела цивільного права України.
71. Право власності в Україні. Захист права власності.

72. Поняття та види цивільно-правового договору. Цивільно-правова відповідальність в Україні.
73. Поняття спадщини. Спадкування за законом і за заповітом.
74. Кримінальне право як галузь права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України.
75. Поняття, ознаки та види злочину. Склад злочину.
76. Кримінальна відповідальність, її підстави. Обставини, що виключають кримінальну відповідальність.
77. Кримінальне покарання, його види.
78. Загальна характеристика сімейного права України. Шлюб і сім'я в Сімейному кодексі України.
79. Умови та порядок укладення та припинення шлюбу.
80. Особисті й майнові права та обов'язки подружжя в Україні. Шлюбний контракт в Україні.
81. Права та обов'язки матері, батька і дитини в Україні.
82. Адміністративне право України як галузь права: загальна характеристика.
83. Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність в Україні.
84. Загальна характеристика трудового права України. Трудові правовідносини
85. Поняття і предмет регулювання житлового права України. Право громадян на житло і форми його реалізації.
86. Господарське право України: поняття та предмет регулювання. Господарські відносини.
87. Поняття та основні види підприємницької діяльності. Законодавство України про підприємницьку діяльність.
88. Поняття і предмет регулювання екологічного права. Законодавство України про охорону навколишнього природного середовища.
89. Соціальний захист, його види. Законодавство України про соціальний захист.
90. Загальна характеристика законодавства України про охорону здоров'я.